

37 (R: 496)

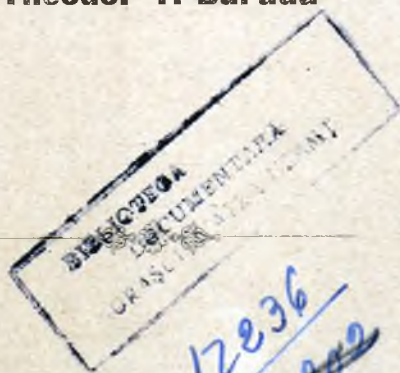
78: 681-8

Nu se împrumută acasă.

CERCETĂRI
DESPRE
ȘCOALELE ROMÂNESCII
DIN
TURCIA

DE

Theodor T. Burada

BUCUREȘTI

TIPI. „ROMÂNULU”, VINTILĂ C. A. ROȘETTI

- 10, Strada Brezoiului, - 16.

1890

大 III.
7724

CERCETARI

DESPRE

ȘCOALELE ROMÂNESCI DIN TURCIA

I

SCHIȚĂ ISTORICĂ

Înainte de unirea Principatelor române (1859) și pene mai încoace, noi românii de dincoace de Dunăre, aveam în genere niște cunoștințe foarte slabe și cu totul neînsemnate despre un mare număr de români ce locuiesc de secole peste Balcani, popor de aceeași origină ca și noi, având aceeași limbă, aceleași moravuri, fiind și denses colonii romane aduse și stabilite în diferite epoci în Epir, Tesalia, Macedonia și Albania, care se află și astăzi acolo cu caracterele de mai sus, mai ales pe ambele coaste ale șirului munților Pindului.

Nimeni nu'și închipuia că de la Balcani spre sud — adică peste uă mare provincie a Imperiului O-

toman, astă-đi devenită statul Bulgariei, un stat străin cu totul și de origine, și de datinele și de limba noastră — se va găsi un popor destul de numeros și de uă mare importanță sub toate punctele de vedere, care în mijlocul valurilor desnaționalisătoare ale străinismului, s'și păstreze încă limba, datinele și caracterul strămoșesc.

Pe cât noi românii din România, aveam cunoștințe așa de slabe de niște frați de sînge, ca românii din Turcia, tot așa și ei aveau puține cunoștințe, dar puține de tot, și cu totul eronate, despre existența noastră ca popor din aceeași tulpină și mai înaintat ca densii. Străinii reușiră a'i face să considere pe românii de-a stînga Dunării ca un popor cu totul de altă origină, cari purtau numele de *Caravlahi*, iar nici de cum *români-armani* în dialectul lor, precum se consideră și se numesc densii.

Cu toate că mai mulți scriitori se încercase a descrie într'un chip repede existența și starea românilor din Turcia, că înainte de Unirea Principatelor, Grigore Ghica Domnul Moldovei avuse de gînd să vină în ajutorul desvoltării culturale a acelor români — ceia ce ênsă, cãdênd de la domnie, n'a avut timp să îndeplinescă ;—¹⁾ cu toate că Dimitrie Bolintineanu, ²⁾ adunase chiar date pozitive despre numărul și localitățile românilor din acele părți, cari după cum ne spune el, se aflau în Macedonia 450,000, în Tesalia 200,000, în Epir și Albania 350,000 și în Tracia 200,000, în total 1,200,000, fără

¹⁾ Veđi: Dimitrie Bolintineanu: *Călătorii la Români din Macedonia și muntele Athos*. București 1863 pag. 77.

²⁾ Loc. cit. pag. 61.

a mai număra pe români din Grecia și din insulele Arhipelagului, cum și din alte părți ale Orientului, cunoștințele noastre nu fură cu mult mai înaintate, și adese ori se credea că în tot imperiul turcesc din Europa, nu s'ar afla de cât turci, greci, bulgari, sârbi și arnăuți.

Românii aceia erau cunfundați cu grecii, și aceasta mai ales, pentru că sunt de religie creștină ortodoxă, și grecii în tot-dea-una cu scop au trecut cu vederea originea popoarelor creștine din Turcia; vorbind numai despre religie, au isbutit ast-tel se presinte Europei, până mai dăunădi, pe toți creștinii ortodocși, ca greci de origină. Grecii au profitat asemenea și de faptul că în tótă Europa, religia ortodoxă se numeste *religia creștină Grecească* (religion grecque) prin opoziție cu *religia creștină latină* (religion catholique romaine), și, prin urmare, pentru un European, era un lucru natural să considere de Greci, pe creștinii ortodocși din Turcia, fie ei de ori-ce neam.

Pe de altă parte, fiind-că Statul turcesc recunoaștea atitea popoare supuse imperiului câte religii se profesa în Imperiū, Turcii oficial numesc și astă-đi pe creștinii ortodocși *Rum* (de la „Roman“), iar pe capul religiei ortodoxe, Patriarhul, de și acesta a fost tot-dea-una grec, Turcii îl numesc încă și până astă-đi : *Rum Patriarh*, și pe biserica creștină ortodoxă: *Rum Clisi*. Ast-fel Grecii, Românii, Albanezii, Bulgarii, Sirbi, Arabii creștini și chiar creștinii de origină turcă din Asia mică, cari de și nu cunosc și nu vorbesc altă limbă de cât limba turcească, turcii îi consideră și

îi trec chiar și în actele oficiale ca *Rum* (adică creștini ortodocși) iar nu greci, (*Iunan*) precum se vede aceasta în actele lor: *nufuz* (act matricular), *iolteșchere* (pasport), *hamidie* (act de naștere). Ast-fel se dovedește că Statul turcesc, în care Patriarhul ecumenic era grec, nu a dat bisericii ortodoxe nici un caracter național, ci curat religios, așa cum se cuvine.

Dar, pe lângă cele ce am ȳis, educația religioasă dănduse creștinilor români, în școlă, numai în limba greacă, și în sînul comunității creștine limba oficială fiind cea greacă, iar relațiunile scrise a le creștinilor petrecându-se numai în această limbă în timp de mai mulți secolî, fără ca cei ce nu erau de origine greacă se fi vedut vre-o dată literă seĂ cartea românească, toți au crescut cu ideia unei culturi și civilizațiuni exclusiv grecești.

Este lucru de mirare cum aceste colonii romane, au putut, în asemenea condițiuni, se-și păstreze în mare parte în sînul familiei, limba, datinile și caracterul lor românesc fără nici o alterare ! Aceasta se datorește numai femeiei care a fost și este pătrătoarea limbei românești.

S'a întâmplat însă înainte de sevărșirea Unirei românilor din Principatele Moldovei și Valahiei, un fapt care a scos la lumină însemnătatea acelor români, aducând în desbatere o cestiune ce era așa de întunecată până atunci, fapt pe care me cred dator al istorisi aici :

În urma mișcării din țerile române de la 1848,

se știe că majoritatea proscrișilor noștri s'au refugiat în Turcia. Acolo unii din ei luară uă direcțiune de activitate potrivită cu cunoștințele ce aveau. Așa d. Ioan Ionescu (de la Brad) ca agronom, a fost numit administrator al moșiilor din Tesalia, ale lui Reșid Pașa, vestitul mare Vizir al Turciei; cu prilejul acela, dînsul a putut se cunoaște uă mică parte din românii din munții Pindului, cari în timpul ernei, din pricina climei aspre de pe acei munți înalți, și a neauei ce cade la uă înălțime de mai mulți metri, se scoboară spre sfârșitul toamnei, cu vitele și cu familiile lor, în câmpiile Tesaliei. Din cauza aceasta, Tesalia în timpul ernei pare a fi uă țară românească. Unii dintre acești români trecând iarna în sus ȕisele moșii ale Vizirului Reșid Pașa, a dat ocașie d-lui Ioan Ionescu se ia cunoștință despre dînșii.

Ioan Eliade Rădulescu asemenea, venind în contact cu acei români, a aflat despre rolul însemnat ce au avut în revoluțiunea grecească căpitani: Marco Bociari, Ciavella, Griva, români de origină. și ia menționat cu mari laude în scrierea sa: *Souvenirs et impressions d'un proscrit* ¹⁾.

Tot cu prilejul acela Dimitrie Bolintineanu, el însuși prin tatăl său, român din Macedonia, călătorind în cele mai principale localități din Turcia pe unde sunt români, ne-a dat rezultatul cunoștințelor sale despre dînșii în cartea sa; *Călătorii la românii din Macedonia și în muntele Athos*, scrisă în 1858 și tipărită în București la 1863.

¹⁾ Paris 1850 pag. 90.

În această carte pe care o recomandăm cu multă căldură la atențiunea Românilor ce 'și iubesc neamul, Bolintineanu arată la pag. 76, mijlocirile ce a făcut pe lângă oamenii de stat ai Turciei, spre a le arăta însemnătatea elementului român de acolo și toloasele ce ar trage Inalta Poartă din deșteptarea românilor ce s'ar face prin cultura lor în propria lor limbă.

„Adresasem, țice Bolintineanu, un memorandum „lui F... (Faud) Pașa în privința îmbunătățirii soartei acestor poporațiuni române, arătându-i tot uă „dată și interesele imperiului otoman a întinde „mâna acestei naționalități. Era vorba de a le întinde mâna, a le crea școli românești, biserici cu „preoți de ai lor, cari sē citească în limba lor, și a „organisa dintre acei români uă miliție armată pentru garda liniștei publice și derventelor (strîntorilor-trecătoarelor din munți) în felul grănicerilor „și dorobanților noștri. Înțelegătorul Pașă pricepu „toată importanța unei asemenea idei ; dar lucrul „se amână pentru cuvinte de oportunitate.

Și mai târziu, pe la anii 1860-1861, aceleași deșteptări și îndemnuri pentru oamenii de stat otomani, s'au făcut, după cum povestește Bolintineanu în cartea sa la pagina 154, și de către răposatul C. Negri și alții, cari rugau pe Inalta Poartă : „a lua măsuri pentru scăparea de la moarte ca nație, a Românilor din Macedonia, Tesalia, Epir, Albania etc.

Apoi, la anul 1865, d. Apostol Mărgărit institutor la Vlaho-Clisura, în urma persecuțiunilor ce suferea neîncetat și în toate felurile din partea dușmanilor cultivării limbei române, deșteaptă atențiunea Inaltei

Porți asupra cestiunei. Dăm aci în traducere un extras din petițiunea în limba franceză, adresată de d-sa, în 25 Noembrie 1865, marelui Vizir, Aali Pașa, ministru al afacerilor străine :

„Incredințat despre sentimentele de justiție a le
 „Alteței voastre, vin să O rog să bine voiască a re-
 „voca ordinele Inaltei Porți în privința mea, ordine
 „care au fost provocate de false acușțiuni, și Inalta
 „Poartă să bine voiască amî permite să înființez
 „însuși în susșisul oraș (Vlaho-Clisura), uă școală
 „în care voiî preda limba turcă, greacă și limba
 „noastră românească, pe care adversarii noștri, în
 „mod arbitrar, caută să o îndepărteze din școală.

„Sunt Alteță, mai muțe sute de miî de români
 „stabiliți în Macedonia de apröpe de două-deci de
 „secole. Cu tötă apăsarea din partea grecilor, dênșii
 „au putut să 'și păstreze limba și moravurile. Voim
 „acum să cultivăm mai bine limba noastră: dar ad-
 „versarii vroesc să ne facă să o uităm, învețându-
 „ne cu sila limba greacă.

Dar să nu anticipăm; toți esilații români de aici, cari au avut ocașiune a cunoaște pe românii din Turcia, au adus ideia de a deștepta în acel popor românesc sentimentele naționale înăbușite de secolî, de biserică, de profesorii și de cărțile grecești. In anul 1860, acea idee a luat trup, și un comitet cu misiunea de a pregăti terenul pentru înființare de școli și biserici la românii din Turcia s'a întemeiat în București.

Acest comitet ai cărui membrii erau D. Bolintineanu, D. Cozacovici, Iordache Goga, Zissu Sideri și alți români de origină de peste Balcani, împreună

cu Chr. Tell, Cesar Boliac, C. A. Rosetti, pentru a nu cita de cât pe cei ce nu mai sunt în viață, au semnat un manifest ce au adresat românilor din Turcia, pe care 'l dăm aci în întregimea lui :

Fraților români din Epir, Macedonia, Tesalia și Albania

„Părțile unei națiunii nu pot avea conștiință „despre ele înșile de cât numai studiind bine istoria „națiunii mume și căutând a se apropia cât se »poate mai mult de originea lor. Națiunea română „este o ramură din marea națiune a Romanilor ; „trebuie dar să știe cine au fost Romanii, să vadă „ce este ea astăzi, și să cugete la ce poate fi. Toate „surorile sale majoare cum Francia, Italia, Ispania „și Portugalia. 'iau apucat înainte și cu naționali- „tatea și cu literatura și cu civilizațiunea.

„Dar Românii din Dacia Trajană începând a „cugeta să-și redobândească naționalitatea care era „înăbușită de alte popoare străine, înaintează cu „pași mari ca să ajungă pe surorile sale și pe mama „sa Italia; și grație Domnului, într'un timp foarte „scurt, partea cea liberă a României a făcut pro- „gres însemnat. Voi însă, fraților din Dacia lui „Aurelian, voi ați rămas într'o pozițiune critică și „sunteți amenințați din ți în ți a vă contopi în „cele alte naționalități. Incunjurați din toate păr- „țile de națiuni cu totul streine vouă, apăsați de „pretutindene de influința străină, ați ajuns în stare „mai a nu vă mai cunoaște pe voi înși-vă și a „rumpe toate legăturile cu frații voștri, mai cu „seamă de când niște fanatici streini s' u ispitit a

„vă face să părăsiți cu desevărsire limba națională.
 „Voi însă, țineți minte faptele marelor împărați
 „Constantin. Justinian etc, ale marilor Asani, Im-
 „peratorii Românilor ; voi n'ați uitat ca Impărații
 „Românilor au disputat trei secole cu Imperații
 „Bizanțiului, Roma nouă. Voi dar care aveți să vă
 „mândriți cu asemenea suvenire de cari multe alte
 „popoare ar fi geloase, ce faceți astă-dzi spre a do-
 „vedi lumii că împrejurările numai v'au ținut până
 „acum în neacțiune, iar nu perderea suvenirilor
 „voastre ? Dacă măcar limba națională n'ar fi perit
 „din bisericile voastre și din comerciul vostru, ne-
 „greșit ca naționalitatea și amorul de patrie ar fi
 „deșteptat de mult în voi energia prin care se ține
 „patria și naționalitatea. Aceasta și numai aceasta a
 „făcut și pe frații noștri, cei de sub Austria mai
 „cu seamă, să poată lupta de secolii cu naționalități
 „mult mai puternice de cât acelea între care v'ați
 „găsit voi. Dar voi, fraților, în biserică aveți limbă
 „străină, în afacerile voastre vă serviți cu scriere
 „străină, în public vorbiți limbă străină ; și limba
 „voastră cea maternă, ați aruncat'o în fundul un-
 „ghiului ca cum v'ar fi rușine cu dânsa : o pas-
 „trați numai pentru femei și pentru copii. Suntem
 „fericiți însă se mărturisim recunoștința noastră ge-
 „nerală surorilor noastre, cari au păstrat vatra ro-
 „mână și au învățat pe fii lor se pronunțe toate
 „espresiunile ânimei în limba patriei. Dar fraților,
 „femeele voastre au păstrat Românisul între voi.
 „Este timpul să se curme aceasta letargie dintre
 „voi ! Este timpul ca limba națională să se verse
 „din vetrele voastre în comerciul și în bisericile

„voastre ! Până când ve’ți asculta pe străini rugând
 „pe Dumnezeu pentru voi într’o limbă străină pe
 „care cei mai mulți n’o înțelegeți ? Nu este de
 „credut că acea națiune care a vedut eșind din
 „sinul ei atîția rezbelători mari, atîța literați și
 „politici carii s’au luptat pentru independința și
 „naționalitatea altor popoare, să nu producă și a-
 „tîța patrioți adevărați căți se fie de ajuns a scoate
 „și naționalitatea lor din vârtejul străinilor unde
 „este aproape a se înneca. Gândiți-vă cât este de
 „dulce a ruga cine-va pe Dumnezeu sêu în limba
 „patriei, și cât este de amar a’l ruga într’o limbă
 „străină în care sê nu știe ce dice, să nu știe ce
 „cere ? Cugetați cât v’ar fi de plăcut voă, femeilor
 „și copiilor vostri a asculta prin biserici santele
 „slujbe în limba națională; și ce mare bucurie ați
 „avea când ați vedea pe copilașii vostri învățînd
 „carte în limba Românească, pe care o înțelegeți
 „toți, în paralel cu cea grecească ! Ce fericiți ați
 „fi să’i auziți spuindu-vă, că la școală învața în
 „limba sa maternă să-și iubească pe Dumnezeu, pe
 „părinți și țera !

„Acestea sunt bazele ce ne-au îndemnat pe noi,
 „să formăm în București un comitet cu titlu : *Ma-*
 „*cedono-Român*. Misiunea sa, nu este alta de cât a
 „vedea și pe acestea douē milioane de Români din-
 „tre Dunăre, Adriatica și Arhipel, ascultând pre-
 „ceptele religiunei în limba națională ; voim să ve-
 „dem pe frații noștri gemeni din Macedonia, Tesa-
 „lia și Epir și pe aceia din Elada, că recunosc pe
 „frații lor dintre Tisa, Dunăre, Marea-Neagra și
 „Dnistrul, carii fac parte din națiunea cea mare și

„glorioasă ce se întinde de la Oceanul Atlantic și
 „până la Marea-Neagră și care a dominat o dată
 „peste toată lumea cunoscută, că recunosc în fine
 „pe acești frați cari-i privesc cu ânima sfâșiată de
 „durere, cum își perd naționalitatea în așa mare de-
 „părtare de noi și în mijlocul atîtor națiuni de di-
 „ferite rase. Voi sînteți, fraților, inelul prin care
 „Daciile pot intra în marea familie neolatină. Creș-
 „teți pe fii voștri în această credință și aveți con-
 „știința că va'ți împlini misiunea.

„Comitetul *Macedono-Român*. din București a luat
 „însărcinarea a dirige introducerea limbei naționale
 „în toate orașele și târgurile românesce, ast-feliu
 „cum se vedem într'o zi pe tôte 14 milioane de
 „Români, avînd o singură limbă cultă, care nu
 „poate fi alta de cât cea din Dacia Traiană, care
 „a ajuns a rivalisa la frunusețe cu limba italiană.
 „Cere însă și concursul vostru al tuturor după mij-
 „loacele fie căruia, invitându-vă să formați și voi
 „comitete pe ori unde sunt Români mai concen-
 „trați, cari comitete în strînse legături cu comite-
 „tul central din București să lucreze în comun pen-
 „tru realizarea scopului național.

„Gîndiți-vă fraților, că momentul este propice
 „pentru această mare întreprindere a Românilor,
 „că Dumnezeu protege pe cei ce lucrează în numele
 „seu și că responsabilitatea va fi grea asupra celor
 „ce se vor arăta îndărătnici.“ (1).

(Urmează subscrierile membrilor Comitetului)

1). Estras din gazeta „Buciumul“ din București, anul 1863 No. 3
 pag. 10.

Acest comitet care avea misiunea de a pregăti terenul pentru înființarea de școli și biserici la românii din Turcia, din cauza împrejurărilor politice din țară de pe atunci, nu și-a putut îndeplini scopul; dar, cu toate acestea, semînța se aruncase și prindea rădăcini din zi în zi mereu cu începere de la 1860 până la 1864, când grație stăruinței mai ales a lui Dimitrie Bolintineanu, Chr. Tell. D. Cozavică, I. Goga s'a hotărît în fine a se prevedea o sumă de bani pentru înființarea unei școli *Macedo-române* în Bucuresci, în care se se aducă băeți din diferite localități românești din Turcia, ca se învețe carte și apoi se devie învățători în patria lor.

La anul 1864, cel ăntăi învățător român d-l Dimitrie Atanasescu, a pornit în Macedonia ca se deschidă o școală în Tărnova, comuna sa natală, în apropiere de Bitolia, capitala Macedonei.

Acest institutor duse cu sine mai multe cărți didactice tipărite cu litere latine în dialectul Macedo-român, prin îngrijirea și ajutorul material și moral al sus șișilor patrioți români, și mai ales a răposaților Cozavică și Iordache Goga.

Pe la același timp sevărsindu-se secularizarea averilor mănăstirilor și se închinată, călugării greci fură siliți se părăsească România.

Un arhimandrit Averhie remase în țară.

Acesta era egumen de mai mult timp la Mănăstirea Jviru din sfântul munte Athos.

Despre acest călugăr iată ce ni se relatează de către persoane ce l'au cunoscut :

În anul 1862, când Cuza Vodă, împărțea steaguri la oștirea românească pe câmpia de la Co-

trocenî, se afla față și Arhimandritul Averhie ; acesta privind defilarea oștirei aclamate de popor, fu cuprins și el de emoțiunea generală și vedînd acolo pe Cesar Boliac, pe Chr. Tell și pe alții, îi apucă de mână și cu lacrimile în ochi, strigă cu glas tare : *și eă hiă ar'măn !* ¹⁾

Cercetat mai cu de amăruntul despre românii din Turcia, Averhie le descrise și el starea în care se aflau și vedînd sentimentele naționale românești dezvoltate într'ensul, membrii comitetului de aici, îl iubeau și în scurt timp toți îl considerară ca un agent al mișcării salutare de reînviere a sentimentelor românești printre Macedo-români. El fu deci însărcinat a merge în Macedonia ca se aducă băeți români din diferite localități ca se învețe în școala Macedo-rămână ce se fundă în Bucuresci, cari apoi să se întoarcă în patria lor ca institutori,

Părintele Averhie se porni pentru acest scop în luna August 1865, și după trecere de vr'o două

1) Călugărul Averhie, român de origină, s'a născut la anul 1818, în comuna românească Avela din Pind, din familia lui Jaciu Buda, care a fost mai mult timp Primar acelei comune, în timpul vestitului Satrap Ali Pașa Tepenlenli din Ianina. De și învățase în școli grecești și învătrânise în sfântul munte Athos, la început ca șef al chinoviei din Mănăstirea Sf. Pavel, iar mai târziu ca egumen al Mănăstirii Jvnu ; de și fusese în mai multe rânduri reprezentant al Mănăstirilor de la sf. Munte Athos la Salonic și la Constantinopole, și în această calitate, avea un caracter oficial înaintea autorităților turcești și a Mitropolitului din Salonic, precum și a Patriarhiei din Constantinopole, cu toate aceste, sentimentul românesc ajunsesă în urmă la dănsul până la fanatismu. Așa în țară la noi când vedea român, mai ales țărani pe străde chiar, îi oprea și sta la vorbă cu dînsii, și de multe ori îi ducea acasă la el și îl cerceta despre starea lor ; ast-fel în cât notabilitățile grecești se miraui cu Arhimandritul se înjosea ca să umble pe stradă cu țărani și să îi aducă la el acasă și să stea de vorbă cu ei. La Salonic, la Pa-

luni, bătrânul călugăr se întoarce cu 12 tineri români macedoneni, destinați a deveni întâi apostoli ai Românismului în țările de peste Balcani ; ei fură instalați cu scoala, în încăperile de lângă biserica sf. Apostoli din București.

Acest institut mergea progresând, și de aceia Averhie se duse de a doua oară în Turcia ca se mai aducă încă și alți băieți ; ceea ce făcu, și în anul 1867, scoala număra 30 elevi. 1)

Cu îngrijirea acestor elevi și cu administrația materială a acestei școli a fost însărcinat părintele Averhie, cu dreptul de a locui în casele din cuprinsul bisericei.

După cât-va timp Averhie se retrase și fu înlocuit prin bătrânul profesor Florescu, care n'a stat de cât vr'o 6 luni, apoi iarăși reveni Părintele Averhie.

iarhie și în tot muntele Athos, îl numeau *Averhie o vlahos* (românul).

Când Averhie veni în România și vădu ca aci este un Stat românesc, așa era de încântat, în cât, pe lângă alte moduri prin care și manifesta bucuria și admirarea sa, mai ales la început, când privea soldații trecând pe lângă biserică și și făceau cruce, așa se bucura în cât striga: „*iată Vasilie (împărăție) creștinească și românească*,” căci el prin Turcia unde îmbătrânise nu văduse de cât soldați musulmani, și i se părea curios și ciudat ca un soldat să și facă cruce și să vorbească româneste.

Aceste le-am scris, numai ca să se vadă că sentimentul național este instinctiv între românii de peste Balcani, unde face o mică excepție numai acei dintrînși pe cari împrejurările i-au făcut se aibă o cultură politico-națională grecească în școlile grecești și din cauza intereselor materiale, în sinul comunităților conduse de arhierii greci.

1) Averhie aduse ~~acești~~ tineri din deosebite localități românești ; așa din *Perivoli* a adus pe : G. Perdicchi, Giacu Goma, Dimitrie Șumta, Apostol Teodor, Constantinescu ; din *Abela* po : G. Dauti, Tulin Tacit, G. Galioti, Dimitrie Abeleanu, Tulin Caragiani, Constantin Caeretti, Bușu, Dimitrie Papinian, Dimitrie Ioachim ; din *Calive* pe : Gușu Papa

Pentru învățătura acestor elevi, li se alcătui un anume program, și li se dădu de căpitanie pe răposatul profesor Maxim, care cunoștea bine dialectul macedo-român; el preda limba română și latină gratis, cu zel și cu activitate, pentru care a bine meritat admirarea și lauda tuturor Românilor și o eternă recunoștință a elevilor și a părinților lor din Macedonia; iar băieții învățau foarte bine latinește de la dânsul.

După cât-va timp se mai numi Ilie Anghelescu profesor de matematică și geometrie. Doi ani după înființarea școlii se mai adăogi încă doi profesori: Dl. Tănăsescu pentru limba franceză și Ioan Cartu pentru muzica vocală, care a format un cor din elevii școlii, ce cânta Duminicile la biserică sfinților Apostoli și la diferite solemnități. Cartu se retrase după cât-va vreme și fu înlocuit de profesorul I-larian. Pedagogi la această școală au fost la început d. Ianculescu, apoi d-nii Alexandrescu, Anghel Dimitrescu și Columbeanu. La anul 1871, s'a găsit cu cale ca elevii școlii Macedo-române să fie internați parte la liceul Sf. Sava și parte la liceul Matei Basarab.

Aci se cuvine ca să menționăm în deosebi pe lângă Comitetul de inițiativă și pe lângă binevoitoarele persoane de mai sus, pe d. V. A. Urechia. Toate lucrările la punerea în practică a sus țisei

Costa, Dimitrie Badralexi. Nicolae Popilian; din *Vlaho Clisura* pe; Simion Simota, Doca; din *Blața* pe: Andrei Bagav; din *Nevêsta* pe; Constantin Chirana, Sergiu Dimitrescu; din *Ohrida* pe: Filip Apostolescu; din *Magarova* pe: D. Nicolescu și alții, precum și doi băieți Nacu și Teodor Fesa aduși din *Cavala* de unu părintele Vârnav.

idei de a se da o educație scolară românilor de peste Balcani în propria lor limbă, în cărți românești și de către institutori români, s'a făcut prin D-sa, încă de la anul 1865 sub d. N. Cretzulescu. Educația elevilor Macedo-români, instalarea precum și supravegherea morală a scoalei, erau în seama d-lui V. A. Urechiă, care purta cel mai mare interes scoalei și în genere învățămîntului românilor din Macedonia. Primele scoale românești ce s'au deschis în Macedonia și Epir, datoresc mult patriotismului și neobositei stăruințe a d-lui V. A. Urechiă, și mai ales scoalele din *Tirnova*, *Avela*, *Ohrida*, *Vlaho-Clisura* și *Călivele de lângă Veria*, singurele scoale care au putut fi deschise până la anul 1878.

În anul 1879, oamenii însemnați din România, din care și din cei de origine română de peste Balcani, adunîndu-se, fără deosebire de partid, au pus temelia unei lucrări stăruitoare pentru luminarea Românilor Macedoneni, și fundară în București în acel an o *Societate de cultură Macedo-română*. Scopul acestei societăți este ca, în marginele legilor și urilor din Imperiul Otoman, să contribue :

a) „A respândi prin scoli, începând de la cele „primare, în limba română, învățătura între locu- „itorii români de peste Dunărea și de peste Bal- „cani.

b) „A stărui pentru buna stare a bisericilor co- „munităților românești de-a dreapta Dunării și de „peste Balcani.

c) „A priveghia mersul scoalelor existente în a- „ceiași parte și a lucra la îmbunătățirea lor spo- „ritoare.

d) „A le dota cu cărți, biblioteci, aparate. A întreprinde însăși și a îndemna la editarea de cărți „pentru românii din acele părți.“

Societatea fu recunoscută în 1880 prin lege, ca persoana morală capabilă de a primi donațiuni și legături.

Printre sprijinatorii cei mai înfocați ai acestei întreprinderi a fost dl. D. Brătianu ; și alții răposatul dr. M. Obedenaru de origine macedonean, care pe lângă sacrificiile și îndemnurile sale a lăsat studii și un dicționar macedo-romănesc ce se află la Academia Română. În fine, între cei mai activi membri ai societății, d. V. A. Urechia.

Citând aci numele câtor-va bărbați cari au dat concursul lor devotat pentru realizarea nobilei și frumoasei idei de a se instrui românii din Macedonia în limba lor maternă, idei concepute, precum s'a spus mai sus, încă din anii după 1848, nu vroesc să se înțeleagă că alți buni români și adevărați patrioți n'au contribuit, n'au lucrat și nu lucrează pentru această întreprindere bine-făcătoare, tot cu aceiași bună voință și cu același foc patriotic ca aceștia, dacă nu și mai mult. Recunosc și eu ceea ce mulți din România și din străinătate cunosc, că această nobilă lucrare nu este opera unuia sau a două și a trei persoane, ci că, atât lucrarea începută de la 1860, precum și rezultatele îmbucurătoare ce s'au putut obține până astăzi, se datoresc patriotismului, lucrărilor, tactului, sacrificiilor și abnegațiunei cu care au lucrat mulți români și unii dintre străinii romăno-fili.

Lucrarea de față ne permițînd a se arăta acum

toate aceste, rămâne ca istoria să arate când va veni timpul în mod nepărtinitor ce, cum și când au lucrat fie-care pentru aducerea la un bun sfârșit a acestei nobile și civilisătoare opere românești.

În sfârșit credem că nu ne este permis a nu menționa, fie chiar îe treacăt de o cam dată, activitatea d-lui Apostol Mărgărit. Deosebit de misiunea sa de institutor, d-sa cu pătrunderea și energia cu care este înzestrat, a reușit mai mult ca ori care, prin demersurile și scrierile sale convingătoare și pline de de fapte, în timp de mai bine de două-deci și patru de ani, scrieri publicate în zăiarele române și în broșuri în limbele română și francesă, să deștepte atențiunea Românilor, a oamenilor de stat otomani și a streinilor în genere asupra elementului român din Turcia și asupra interesului tuturor de al cunoaște de aproape.

Iniințarea școalelor române din Peninsula Balcanică a întâmpinat însă multe greutateși și piedici din partea adversarilor limbei și naționalității române din Turcia, și a trebuit o luptă grea și îndelungată, care a causat multe neajunsuri și suferinți institutorilor români.

S'a întrebuintat de către greci mijloace de tot felul spre a împedica cu totul încercările de a se introduce limba română și în biserici.

Bolintineanu în scrierea despre care am mai vorbit, istorisește că : un diacon român macedonean din Salonic, primind acolo din România cărți pentru biserică, și aflând despre aceasta Mitropolitul Salonicului (grec), se înturiâ pe diacon, îi luă căr-

tile, le rupse el singur, dăndule așa rupte parte pe la băcării iar parte, le aruncă în foc.

Tot așa li s'a întâmplat și preoților români din comunele românești *Gopeși* și *Moloviște*, în anul 1882, când Arihiepiscopul Alexandru din *Prespa*, le trimise câte o carte pastorală fulgerătoare în care amenința cu pedepsele cele mai grele pe orî care preot ce va mai îndrăzni se introducă sau se citească cărți în limba românească în slujbele bisericești, sau sē-și dea copii lor se învețe în școalele românești.

Cum însă atîta nu fu destul pentru a înlătura cu totul limba românească din biserici, acel Arhiepiscop (nu mai puțin și alți colegi ai sēi în eparhiile lor) începu a declara pe preoți de *argos*, ai scoate din slujbele lor, și ai opri de a sevârși pe unde-va stînta liturghie. Dacă vre unul din preoții bănuiți vroia sē-și recapete slujba. cu care de altmintrelen se hrănea, atunci episcopul îl supunea se facă jurămînt scris și iscălit de acel preot, jurămînt din cele mai înjositoare și al cărui text îl dăm aci drept curiozitate :

„Eu jos semnatul preot.... fac cunoscut prin actul de față scris cu însuși mîna mea, că toate necuviințele *phyletice* (de rasă) ce le-am făptuit prin omenească slăbiciune și pentru care am lucrat în favoarea *Propagandei românești* în potriva mamei noastre biserici ortodoxă, le detaim și le desprețuesc din tot suflesul meu și din toată inima mea. Ca martur al acestei mărturisiri iau pe Domnul nostru Isus-Christos, făgăduind să păstrez pe viitorime supunerea și ascultarea ce sunt dator a da

„canoanelor și autorităților bisericești. Pocăit cu
 „adeverat, spun dar cu glas tare și în fața întregii
 „lumi creștine, că scopul urmărit de *Propaganda*
 „românească este cu totul religios și politic și că ea
 „lucrează ca să rătăcească pe **Eliino-Vlanii din**
 „Pind și din Macedonia, spre ai mâna pe nesimțite
 „la o biserică eterodoxă pe căi nedrepte sub o stăpâ-
 „nire vecină (!?)

„Pentru aceasta înțelegând bine acest scop, mă
 „îndepărtez de dânsul și încă o dată mărturisesc
 „că mă alipesc din nou *la biserică și națiunea pă-*
 „*rinților mei, care una și singură este biserică orto-*
 „*doxă orientală*, al cărui membru ne deslipit sunt.

„In credință și mărturia cărora semnez acest act
 „în cuget curat, care se va păstra la Mitropolia
 Larisei ¹⁾.

Această declarație ce s'a smuls de la mulți preoți
 români nu era de cât partea cea mai îndulcită a
 măsurilor luate de episcopiii greci față cu școalele ro-
 mâne. Caracteristice însă și, lucru care demonstrează
 înarmarea întregului cler contra școalelor, sunt in-
 strucțiunile următoare trimise de către patriarhul
 Ecumenic Ioachim III-lea arhiepiscopului Pelagoniei
 (din Bitolia), Matei, în 8 Decembrie 1879 sub No.
 7898 al protocolului. Iată traducerea instrucțiunilor :

„Prea Sfinte Mitropolit al Pelagoniei și prea ve-
 „nerabil Exarc al Macedoniei superioare, frate în
 „sfântul Spirit și conliturghisitor cu smerenia mea,

1). Vezi foarte interesanta scriere : *Le Grecs, les Valaques, les Albanais et l'Empire Ottoman* par un Valaque du Pinde. 1886 pag. 39. Această carte dă pe față cu de-amănuntul toate mijloacele pentru grecisarea românilor din Turcia și înfățișarea lor de către clerul grec, ea-dopur de origină și limba grecească.

„—din partea Domnului har și pace pentru Sfinția
„voastră.

„Prin scrisoarea noastră Patriarhală și Sinodală cu
„data din 30 Octomvrie trecut, v'am înștiințat con-
„fidențial că de curînd s'a format la București o
„societate cu numele *Macedono-Română* și, în ace-
„laș timp, am atras atențiunea sfinției voastre asu-
„pra unor articole ale statutelor sale organice și
„v'am recomandat discrețiune. Asemenea prin scri-
„soarea noastră patriarhală v'am încunoștiințat că
„de curînd am adresat un *takrir* Inaltei Porți.

„Prin acest *takrir* am pus afacerea sub ochii gu-
„vernului, făcîndu'l să întrevadă desordinile și pe-
„ricolele care amenință Statul și Biserica. 'Iam a-
„rătat asemenea necesitatea ce este de a atrage a-
„tențiunea și îngrijirea guvernatorilor generali, și
„prin trînșii, aceea a sub-guvernatorilor, ast-fel ca
„cu concursul arhiepiscopilor, frații noștri în Isus
„Christos, direcțiunea școalelor, a bisericilor și a
„altor stabilimente publice să nu fie încredințată
„în mâni streine. In urma acestui *takrir* Inalta Poartă
„a dat instrucțiunile și ordinele necesare. Ast-fel fiind,
„credem foarte folositor de a recomanda sfinției
„voastre să lucrați, la trebuință de acord cu au-
„toritățile locale, și să veghiați așa în cât Biserica
„să fie la adăpost de cele mai mici lucrări ale *Pro-
„pagandei române*. La trebuință sfinția voastră poate
„cere instrucțiunile și ajutorul Marei Biserice. Mă-
„rirea lui D-zeu și nesfârșita sa bunătate să fie cu
„sfinția voastră“.

De la 1879 aceste instrucțiuni au fost urmate
cu sfințenie de clerul grecesc și de notabilii parti-

sanii lui. Declarația de mai sus a fost primul lor efect. Iată acum cum Episcopii în provinciile aplică :

„Prea onorați preoți, onorabili primați și nota-
 „bili din Gopeși orașel din diocesa noastră. Sosit
 „de cât-va timp din Crușova la Bitolia, am aflat,
 „nu fără mirare, că de cât-va timp cântați romă-
 „nește în biserică și nu știu dacă cine-va v'a per-
 „mis aceasta. La început nu ne venea să credem
 „că ați putut să o faceți fără știrea noastră ; căci
 „știți că un astfel de act este contra principiilor
 „și legilor eclesiastice. Mai în urmă am aflat în
 „mod pozitiv, că se cântă în românește la am-
 „bele strane din biserică și că de mai multe ori
 „*apostolul* a fost citit în românește în mijlocul cer-
 „telor. Pentru întâia și ultima oară vă scriem as-
 „tați în astă privință. Vă facem cunoscut deci că,
 „sub nici un cuvânt și în nici un fel, nu trebuie să
 „cântați nici să citiți *apostolul* în românește. Afară
 „de aceasta, spre a se înlătura ori-ce scandal și ori-
 „ce ceartă, ordonăm preoților să citească ei însăși
 „*apostolul* și hotărîm ca să fie răspunzători de a-
 „ceasta. Dacă cine-va după primirea acesteia, va
 „avea cutezanța a contraveni ordinilor mele, lu-
 „oru ce nu îndrăznim a crede, va fi pedepsit cu
 „asprime și împreună cu dînsul pe tulburători, și
 „în acest scop, vă vom chema mai întâi la Bitolia
 „spre a ne face cunoscut pe autorii acelor nelegiu-
 „iri. Cu toate acestea, am crezut necesar a vă serie
 „mai înainte și a vă sfătui părintește să vă abți-
 „neți de a face lucruri al cărora rezultat, nu tre-
 „buie să vă îndoiiți, nu poate fi de cât nenorocit

„pentru voi. Convins că veți primi mustrarea ce
 „vê facem astăzi cu privire la menționata afacere
 „și că nimeni nu se va împotrivi, și, dacă vre u-
 „nui va face ceva cei-l-alți îl vor denunța vicaru-
 „lui nostru episcopal și notabililor, Vê dorim, în
 „așteptarea unui grabnic răspuns, sănătate bună și
 „iubire între voi.

Semnat : Părintele Vostru în Isus Christos
Alexandru, Arhiepiscop de Prespa.

Comitetele partisanilor grecismului la rîndul lor
 aū primit instrucțiuni să supravegheze ori-ce în-
 cercare din partea celor dependenți de etoriile bi-
 sericești și școlare de a deveni membrii ai corpu-
 lui profesoral sau ai partidului românesc. Ast-fel la
 Moloviște fiul preotului Constantin, Protopop și ve-
 chil al Episcopului, primise locul de institutor-a-
 jutor la scoala română. Pe dată comitetul grecisă-
 tor din Bitolia adresează tatălui său, scrisoarea ur-
 mătoare cu data din 1 Septembrie 1882.

„*Prea onorate Părinte,*

„Scrisoarea de față vè va fi adusă de cătră d.
 „Constantin Mihail, profesor la școala elinească pe
 „care *Fraternitatea* (numele Societății) l'a angajat și
 „care se află în comuna voastră. *Fraternitatea* vè
 „roagă deci să'l luați sub protecțiunea voastră și
 „să faceți așa ca să fie instalat cum trebuie. Vè
 „rugăm asemenea să convingeți pe fiul vostru Spi-
 „ridon ca să primească locul de sub-institutor eli-
 „nesc. Vè rugăm să-i vorbiți și să'l îndemnați ca
 „un părinte să părăsească postul ce i-a oferit *Pro-*
 „*paganda-română*. Stătuiți'l și faceți'l să nu mai ur-

„meze ast-fel, căci această purtare îl înjosește și
 „ve compromite și pe voi foarte simțitor. Vă pre-
 „venim, afară de aceasta, că salariul oferit fiului
 „vostru de către societatea noastră va fi îndestu-
 „lător trebuințelor sale. Convinși că recomandațiile
 „noastre vor fi bine primite, suntem cu respect ai
 „voștri.

(SS.) Președintele : *Mihail Lala*, Secretar ge-
 neral : *Dimitzas*.

Observăm din parte-ne că acei ce subscriea a-
 ceastă recomandație sunt notabili români din Bitolia.

Spre a se vedea legătura strânsă dintre aceste
 comitete grecisătore și Episcopul grec, reproducem
 și scrisoarea menționatului Episcop Alexandru, a-
 dresată protopopului Constantin tot cu privire la
 afacerea fiului său :

„Vouă Protopopului Constantin și ție Papa Gheor-
 „ghe (fiul protopopului). Vă acordăm părinteasca
 „noastră bine cuvîntare.

„Credem de prisos de a vă spune cât ne-a întristat
 „purtarea fiului vostru Spiridon. Cu toate acestea, a-
 „vînd în vedere bătrînețea și serviciile aduse de voi,
 „ațiția ani mamei noastre Marea Biserică a lui Chris-
 „tos, ne-am hotărît ai oferi 25 lire turceștii cu condi-
 „țiune ca el să îndeplinească la scoala noastră (gre-
 „cească) funcțiunile de ajutor de institutor și de
 „cântăreț la biserică. — Credem că va primi a-
 „ceastă propunere ; dacă însă nu o va primi și
 „dacă va stărui în aceeași pozițiune (de ajutor in-
 „stitutor la scoala română), când peste puțin vom
 „veni acolo, cu ajutorul lui D-zeu, vom fi siliți să
 „luăm de sigur măsuri care vă vor pricinui neplă-

„cere voue și fiului vostru Papa Gheorghe, măsuri
 „care ne vor întrista pe noi înșine. — Totuși cunos-
 „când de mai nainte bunele voastre dispozițiuni,
 „credem că veți reuși a convinge pe fiul vostru și
 „a'l face să primească propunerea noastră. — In aș-
 „teptarea unui grabnic răspuns din parte-ve, ve
 „dorim sănătate bună și multă băgare de seamă. ¹⁾

Semnat : Arhiepiscopul de *Prespa*.

Și, spre a nu se crede că apăsările Episcopilor greci sunt inspirate numai de credința că, ca capi ai Comunității Ortodoxe ei trebuie să păstreze în biserică și în școală, în interesul religiunii, limba grecească, dăm aci un alt document din care reese lămurit că acțiunea Episcopilor nu face de cât să ajute acțiunea ce consulii și agenții oficiali ai unui stat strein conduc prin mijlocul școalelor.

Scrisoarea Comitetului central din Atena trimasă eforilor școalelor comunale din Vlaho-Clisura cu N : 740 din 23 Iunie 1882

„Onorați Domni. — Ve anunțăm cu plăcere că
 „guvernul elinesc a încredințat direcțiunea consu-
 „latului din Bitolia d-lui Gheorghe Docos, care e
 „un om însemnat prin patriotismul și prin devota-
 „mentul său către cauza națională a elenismului în
 „Macedonia, prin știința sa, prin lealitatea și prin
 „onorabilele antecedente a le sale în serviciul con-
 „sular. — Domnului Docos i-a încredințat comitetul
 „nostru supraveghierea supremă a direcțiunei nemij-
 „locită a lucrărilor sale în circumscripția consulară

1) Aceste scrisori sunt estrase din cartea : *Les Grecs, les Valaques, les Albanais et l'Empire Ottoman* par un Valaque du Pinde, 1886 pag 33—39.

„din Bitolia; cătră dînsul prin urmare trebuie se vë
 „adresatî, ca la un reprezentant suprem al comite-
 „tului, pentru afacerile voastre scolare cuprinse în
 „cercul lucrărilor noastre și pentru orî ce altă ata-
 „cere privitoare la lucrarea națională a Syllogului
 „(Comitetului). -- E bine înțeles că banii dați de
 „comitet îi ve'ți primi de acum înainte prin mă-
 „nile d-lui Docos.— Ne place a crede că ve'ți face
 „tot posibilul spre a ajuta din toate puterile pe
 „noul nostru reprezentant ca să-și îndeplinească cu
 „succes datorile sale foarte serioase, arătîndu-i un
 „devotament sincer fidelitate și respect pentru toate
 „lucrurile relative la afacerile noastre *naționale* co-
 mune. Primiți etc.

[L. S.]

(Sigiliului Președintelui) Secretar: semnat: Gheor-
 ghe Zolotas. 1)

Să se observe că atît d-nî Mihail Lala si Dimit-
 zas (*Dimcea*) șefii comitetului societății „Fraternita-
 tea“ din Bitolia, căt și persoanele, preoții și mire-
 nii din Moloviștea, din Gopeși și din Vlaho-Clisura,
 căroră au fost adresate scrisorile ce publicăm, sunt
 români, nu greci, și că atît societățile căt și efo-
 riile și orașele din care fac parte, nu cuprind nici
 un grec ci numai români carii, saū din naivitate
 saū din alte cause, cred că fac un bine națiunei
 lor pe care se silesc a o greciza spre a o scăpa,
 după cum pretind dênșii, să nu fie slavizată de

1). In un capitol de mai la vale intitulat: Scopurile adversarilor
 școalelor române, vom da și alte documente de cea mai mare însem-
 nătate, documente din anul eurent, ba chiar și din zilele acestea
 (Iulie 1890).

bulgari și alții! Acești nevoiași intelectuali caută să vindece națiunea română omorîndu-o! Deosebit de aceasta Patriarhul, Episcopii, ca și Eforiile și notabilii sunt cu toți supuși otomani — iar nu supuși greci — cari se folosesc de privilegiile acordate bisericii *Crestine* din Turcia, de Sultani, spre a sapa încet cu încet puterea Imperiului desnaționalisând pe cei ce nu sunt de neam grec, în scopul de a anexa Macedonia și alte părți ale Imperiului, în care românii sunt așa de numeroși și unde nu există de cât puține familii grecești adevărate, la un stat strein.

După espunerea ce vom face în deosebi mai la vale despre fie care scoala română, astăzi esistentă în acele provincii, e de mirare că s'a putut învinge atâtea dificultăți venite de la Episcopi, notabili, români grecisați și de la consuli străini!

Activitatea societății de cultură Macedo-română care a primit calitatea de persoană morală prin lege promulgată în 1880, de și nu a fost sgomotoasă, totuși prin mijlocirea a câțiva dintre membrii aderenți cei mei zeloși a contribuit la înființarea celor 27 scoale, ce s'au deschis de la 1880 încoace, între care a liceul și internatul din Bitolia; la aducerea mai multor fete care după ce au studiat în Asilul Elena-Doamna, au fost așezate ca institutoare în patria lor; adunarea unui însemnat număr de cărți, care astăzi în mare parte — aproape 3,000 volume — formează fondul principal al bibliotecii Liceului din Bitolia și formarea unui cabinet de fizică tot acolo. Sub îngrijirea domnului V.

A. Urechia s'a redactat un ȝiar hebdomar în dialectul românilor de peste Balcani, întitulat : *Frăţilia intru dreptate*, care nu ştim din ce cauză n'a apărut de cât vr'o 17 numere. În fine s'a pus în dialectul Macedo-Român Apostolul care s'a şi tipărit, şi Evangelia.

E adevărat că astă-ȝi activitatea acestei societăţi de cultură nu străluceşte ; totuşi impulsivitatea fiind dată, românii de aici cunosc ţinta filantropică ce se urmăreşte prin scoalele fondate în Turcia. Membrii ei izolaţi nu încetează a încuraja şi apăra lucrarea ce se face în acest sens contra duşmanilor, ascunşi sau nu, ai luminării poporului român.

Ar fi de dorit, cu toate acestea, ca societatea Macedo-română să ia în mână şi să atragă atenţiunea celor în drept asupra mai multor legături referitoare la lucrări de bine-facere, şi care după cum ni se spune stau neexecutate.—Aşa citesc în ȝiarul *Binele Public* din 19 Martie 1880, sub semnătura d. G. Misail, şi cu titlul : *Cultura Românilor Mucedoneni*.—Memoriu adresat d-lui Ministru al Instrucţiunii publice în 12 Martie 1880 : I. Reposatul Mitropolit al Ungro-Vlahiei Dositeiu Filitis, care a încetat din viaţă la Braşov în anul 1819, a lăsat prin testament 16,000 galbeni destinaţi a se cumpăra un imobil din al cărui venit să se susţie bursieri în streinătate spre a dobîndi o specialitate. Pe la anul 1828, s'a cumpărat moşia Lunguleţu, (Şanţari) judeţul Dâmboviţa, care producea venitul de 2,000 galbeni. Testamentul Mitropolitului Dositeiu publicat în *Monitorul Oficial* No. 50 din 2 (14) Mai 1865, nu s'ar putea oare aplica aşa, ca

tinerii români din Turcia să fie aduși aici la București spre a dobîndi o specialitate cu care să fie apoi folositori patriei lor? ¹⁾

II. Îndeplinirea dispozițiilor testamentare a le bunului român D. Musicu din Blața mort la București în 1869, prin care a lăsat 28,000 (douăzeci și opt mii) galbeni pentru înființarea unei scoale de fete la Blața și a alteia la Bitolia.

III. Testamentul răposatului Tega, mort în 1851, originar din Vlaho-Castania pe coastele muntelui Pind—care a lăsat moșia Bălteni din plasa Ialomița, județul Dâmbovița—, testament ce se crede că cuprinde dispozițiuni de bine-facere. IV. Testamentul răposatului Nicolae Mihail din Craiova, mort în 1865, prin care lasă o sumă oare-care pentru întreținerea unui pensionat de fete la Magarova (Macedonia), locul său de origină. V. Testamentul răposatului D. Cozacovici născut la Metzova în Pind prin care dispune o sumă însemnată pentru deschiderea unei scoale în patria sa.—Despre aceasta știm că s'a executat, fundându-se școala din Gopeși.—VI. Testamentul Elisabetei Castrișoia decedată în București la anul 1863, prin care lasă o colosală avere nepotului ei Vasile Paapa, cu scopuri culturale și de bine-faceri. După moartea acestuia averea a fost luată de Stat în posesiune; totuși comitetele grecești din Ianina și Salonic fac tot ca să infirme această luare în posesiune și să li se atribue averea la care nu au drept, căci testatoarea și familia ei erau români și nu a înțeles

1) Veđi și *Binele public* din 9 Oct. 1880.

nici o dată ca din averea ei să se facă o armă în contra Românilor și contra luminării lor.—VII: averea răposatului Arhiereu *Jeropoleos*, care a murit aici lăsând prin testament moșia sa Țigănești din județul Muscel, moșie a cărei venit să se întrebuințeze în bine-faceri.

În fine, mai sunt și alte mici legături făcute de români pentru scopuri culturale în Turcia și care stau în părăsire sau ascunse. Așa este legatul d-nei Jardili din Crușova, decedată în 1883, care stă și pînă astăzi la casa de depuneri de aici.

II

INFINTAREA ȘI MERSUL ȘCOALELOR

În călătoriile ce le-am făcut la Români din Peninsula Balcanică ¹⁾ atât în anul 1882 cât și în anul 1889, pe lângă alte cercetări făcute asupra lor, m'am ocupat mai ales cu starea școalelor românești de acolo,—și am vădut că încă și astăzi lupta pentru existența acelor școli, urmează cu multă apringere între români din acea parte și agenții interesați ai cauzei grecesci între cari din nenorocire sunt și mulți români de origină, dar greci în idei și în lucrare din cauza pozițiunii lor sociale și a intereselor personale; aceștia combat cu multă înverșunare și prin toate mijloacele ideea și sentimentul românesc.

1) Veđi scrierile mele privitoare la ei: „Datinele la nunți ale popoului român din Macedonia“ în *Revista de arheologie* a d-lui Gr. Tocilescu t, II p. 417. „Poesii populare din Macedonia“ idem t, V. p. 175. „Cânteece de Miriologhi“ în *Convorbiri literare* vol. XVI p. 487.

După științele pozitive și notele ce le-am adunat în această privință la fața locului, cum și după mai multe acte relative la această chestiune ce în deosebite prilejuri am găsit, pot da astăzi în resumat relațiunii esacte despre data înființării fie-cărei școli, de greutatea ce au întâmpinat, despre principalele fase prin cari au trecut, de personalul lor didactic, de numărul elevilor și în genere despre situațiunea actuală a acestei chestiuni.

Școale de băeți

Intâia școală română înființată în Macedonia, este școala primară de băeți deschisă în anul 1864, în orașelul pe deplin românesc, numit *Tirnova* în apropiere de Bitolia (Monastir) capitala Macedoniei, de către d. Dimitrie Atanasescu—originar din numitul orașel;—dînsul este cel întâi învățător român, și dă lecții și astăzi ¹⁾.

Indată după înființarea acelei școli, se ridicară toate căpiteniile panelenismului și, mai cu seamă, episcopul grec din Bitolia. Pe de o parte acest episcop alergă la toate autoritățile turcesci pentru a cere închiderea școalei române, iar pe de alta da ordine aspre tuturor preoților și laicilor partizani ai

1) D. Dimitrie Atanasescu primul învățător român în Macedonia a compus și tipărit următoarele cărți didactice: *Abecedar Românesc tră Românjiu din dreapta a Dunărljiu* edit. II, București 1865.—*Gramatica Românească tră Românjiu din dreapta Dunărljiu* București 1865.—*Istoria Românilor pentru Românii din dreapta Danubiului* lucrată după istoria d-lui V. A. Urechia și Casacovici. București 1867. *Terrascripțiune scurtă pentru ficiorii și fetele de clasa I și II primară* București 1867. *Istoria nouă Testament ică viața Domnului nostru Isus Christos*, București 1881, etc., și altele ce auzim că ar fi având manuscrise.

grecilor de a considera pe învățătorul român și școala sa ca dușman al *ortodoxiei și ca o pedică pentru propășirea bunelor învățături.*

Din cauza intrigilor urzite pe lângă autoritățile turcesci de către adversarii școalei și limbei românesci în Macedonia d. Atanasescu fu pus la închisoare, după stăruințele episcopului, și nu i s'a dat drumul de cât după ce a făgăduit că nu va mai propune nici uă învățatură în limba română fără îngăduirea episcopului.

După ce i s'a dat drumul din închisoare luându-și cărți de recomandatie, d. Atanasescu ceru voie la Constantinopolé să redeschiadă școala, ce fusese închisă pe nedrept; dar nu căpătă nici un răspuns bun, căci influența clerului și a elementului grec pe atunci era putnrnică în capitala Turciei.

După doi ani de stăruinți zadarnice, acest învățator român se duse însuși la Constantinople și acolo ajutat de intervenirea agentului diplomatic român de pe lângă Inalta Poartă, răposatul Alexandru G. Golescu și de răposatul N. Bordeanu, atunci director al gazetei oficioase *La Turquie* și fost secretar al agenției diplomatice române sub Agentul C. Negri, putu să capete învoirea de a preda limba română copiilor români în două camere din casa sa din Tirnova, ce o transformase în școală. ¹⁾

Această școală nu a putut funcționa în mod regulat de cât de la 1867; astăzi are un local în-

1) Despre pătîmirile înaîului instituotr român D-l D. Atanasescu. Vedi: *Convorbiri Literare* anul VIII 1874 pagina 359: Persecuț ueua învățămîntului român în Tirnova și Monastir, de D-nu. Apostol Mărgărit.

căpător și numără în anul școlar 1888—89, 20 elevi.

Iată numele elevilor acestei școli :

/ Cocia Hr. Cotta	Petru Z. G. Caranicu
Coșu L. Natu	Pandu M. Têrpin
Ghiușu C. Natu	Vangeliu D. Atanasescu
Petru Thimiu Cuciuchi	Lachiü Nachi Duca
Sachi G. Saragiü	Stavre N. Slobacu
Tachi M. Saragiü	/ Tudorachi Hr. Cotta
Tirciu Dzodzi	Gușu G. Buzae
/ George P. G. Grecu	Nicolachi D. Atanasescu
George D. Belcameniotu	Ster. C. T. Belcameniotu
Nida Hr. Cotta	

A doua școală s'a înființat în *Gopeși*. Încă de pe la anul 1865—1866, reșosatul Dimitrie Cosmescu care se găsea în România, întorcându-se în Gopeși, orașul seü natal, povesti familiei sale cât de ușor și în câtă puțină vreme învățase el să scrie și se citească limba românească.

Famiiliile românilor de acolo auzind aceasta se hotărîră a încredința pe fii lor lui Cosmescu și în scurt timp, dânsul avu peste 40 copii spre a-i învăța în limba lor maternă. Mai întâi începu a da lecțiuni într'o odaie din casa sa ; intrigile însă și persecutările ce i au făcut agenții propagandei panneliniste l'au silit să plece din Gopeși și să vină aici în România de unde nu s'a mai întors ¹⁾.

D-nul Iordache Goga, care era episcopul aversei Cazacovici lăsată prin testament pentru înființarea unei școale române în Macedonia, vedând că D-nu D. Cosmescu nu se mai întoarce în Gopeși, a trimis

1) Despre piedicile puse de clerul grec în calea Școalei române din Gopeși. Veđi „Convorb. Liter.“ an. V:11 (1874) pagina 325 Studiü de D-l Apostol Mărgărit.

pe D-l Sterie Cionescu (Ciona) care terminase liceul și studia literile la Iași, ca să dea lecții de limba română. După cât-va timp plecând de acolo d-nul Cionescu, epitropia casei Cazacovici trimite pe d-l Nicolae Cosmescu ca institutor, care a funcționat acolo până la 1883 luna August când a fost înlocuit prin d-l Gușu Nijiopoleanu. Acesta împreună cu al doilea institutor d-l G. Ghica Papa, elev al școlii române din Vlaho-Clisura a ținut școala până la anul 1887 când s'a numit ca director d-l Pilița, absolvent al liceului Sf. Sava din Bucuresci având de ajutor pe d-l Gheorghe Caracotta și pe d-l Gorciu Tale, amândoi elevi ai Liceului român din Bitolia. Aceștia sunt și până astăzi institutori.

Școala din Gopeși numără 117 elevi, și se întretine cu fondurile legatului Dimitrie Cazacovici, român Macedonean născut la anul 1790, în orașul pe deplin românesc Minciu (Metzova) în muntele Pind spre Epir, mort în Bucuresci la 21 August 1868 ¹⁾.

Iată numele elevilor în anul școlar 1889-1890:

Nicolae Dimca
 Vangheli Mazni
 George Musturicu
 Demetriu Belciu
 Nicolae Petrescu
 Teodor Torbu
 Papa-Gheorghe Anastasi
 Levu Ioan
 Toma Mihi
 Vangheli Pricu

Demetru Biju
 George Lerca
 Alexandru Cuju
 Teodor Musturic
 Mihi Pachionu
 Hristu Padori
 Ioan Tecu
 Demetru Ghiricociu
 George N. Belciu
 Michail Nita

¹⁾ Testamentul lui D. Cazacovici se află depus împreună cu lucrările privitoare la esecutarea lui, în arhiva Ministerului Instrucțiunii publice.

/Toma Constantin	Constantin Spau
/Alexandru Coşca	Nicolae Zugana
Vangheli Papa Levu	George Pitu
George Hotu	Demetru Lerca
Hristu Belciu	Nicolae Tuta
Ioan Papa-Goa	Teodor Lerca
Alexandru Torbu	Demetru Stefu
/Nicolae Demetrescu	Demetru Dimeca
Ioan Bandu	Vangheli Dociu Carajea
/Ioan Traian	/George Traian
Vangheli Belciu	Demetru Mancu
Anastasi Coci Craja	/Naum Bela
Ioan Dimagu	Sotir Padori
/Constantin Dunca	Gligore Robi
Nicolae Dica	Hristu Mazni
Tiju Hristu	Nicolae Şboti
Steriu Lerca	Constantin Dimitrescu
Vangheli Lerca	Vangheli Carajea
Demetru Mihutan	Torbu Naum
Constantin Musturic	Demetru Belciu
George Papa-Coci	/Alexandru Petrescu
Demetru Papa-Goa	Demetru Taci
George Papa Levu	Mihail Şuban
Demetru Sotiri	Ioan Boiagi
/Ioan Iotu	Teodor Rambu
/Constantin Iotu	Ioan Sotiri
Hristu Nanci	Ioan Coci Carajea
Demetru Carajea	Dimca Demetru
Naumi Carajea	Nicolae Cuşi
Vangheli Nasi	Ioan Cota Cuzman
George Pitca	Constantin Dotti
Anastasi Protueru	Anastas Niciu
Teodor Dienescu	Constantin Stefa
/Anastasi Franga	George Spau
/Belciu George	/Teodor Papa Naum
Teodoru Mazni	Vangheli Ghiricociu
Nicolae Nata	Vangheli Papa Dori

Demetru Necui
Nicolae Robi
Demetri Stefu
Anastasi Iuvani
George Coci Craja
George Romu

Anastas Ghiricociu
Mitu Maciu
Vanghelia Fani
Santa Pitu
Ilie Terpciu.

A treia școală s'a înființat în anul 1867 în comuna *Avela*, situată în Pind. districtul Grebena, vilaetul Janina. D. Apostol Mărgărit fu întemeiatorul ei. După ce a instalat'o în mod regulat și a organizat'o, a lăsat în locul său pe d. Ioan Șomu Tomescu elev al seminarului din București. După acesta se numi învățător G. Dautti având de ajutor pe părintele Papa Ioan Tofechi. Această școală funcționează numai vara în comuna *Avela*; iarna însă lecțiunile se țin în satul *Damași* din *Tesalia* unde descind toți locuitorii cu vitele lor și petrec iarna întreagă. Astăzi învățător la această școală este d. Tului Mihali. Aci se numără de la 60-90 elevi ¹⁾.

A patra școală s'a deschis definitiv pe baza unui ordin vizirial obținut de d. Apostol Mărgărit în 1868 în *Vlaho-Clisura*. Funcționarea ei nu s'a făcut totuși în linisce. Din contra, acest orașel cuat românesc a fost considerat de căpeteniile partidului grecesc ca una din citadelele elenismului în Macedonia. De aceea s'a căutat încă de mai nainte ca ori-ce încercare de a cultiva prin școală limba românească să fie sfărîmată.. În adevăr școala co-

¹⁾ Despre piedecile puse de clerul grecesc la deschiderea acestei școli, Vezi: „Convorbiri Literare“ an. VIII (1874) pagina 318, articol de d. Apostol Mărgărit.

munală din Vlaho-Clitura ¹⁾ aflându-se ca și toate celelalte scoale sub dependența Episcopului grec și a notabililor români cari aveau idei și primise cultura greacă, urma după ideile acestora să pună în practică un program care țintea mai mult la răspândirea limbei grecesci. D. Apostol Mărgărit, fost elev al liceului din Ianina fiind institutor acolo, în predarea lecțiunilor sale, încă de la 1862, se servea cu limba română și prin comparațiile ce făcea între limba latină și română, precum și mai cu seamă prin povestirile istorice despre romani și strălucirea împărăției lor în lumea veche, deșteptă în elevii săi exclusiv români mândria și tendința a iubi propriul lor neam.

Negreșit că aceasta nu plăcu Episcopului grec și partisanilor culturii grecesci. Nikiforos, episcopul Castoriei de care depinde Vlaho-Clitura, martor pe de o parte al succesului la învățatură al elevilor, căci cu ajutorul limbei lor materne făceau enorme progrese, dar pe de altă parte, spăimântat de sentimentele românesce deșteptate în inimile lor nu întârzie câtuși de puțin și pîri pe institutorul d. Apostol Mărgărit la Patriarhie. Nikiforos fiind membru al sinodului Patriarhal din Fanar trase în partea sa și pe Episcopul Meletios din Sisanion și amândoi aceștia obținură de la Patriarhul Sofronios și de la Sinod ordinul următor adresat preoților și notabililor din Vlaho-Clitura :

¹⁾ Școala comunală din Vlaho-Clitura a fost clădită și înzestrată cu venituri de către părintii d-lui M. Paciurea, inginer șef de serviciu în direcția Căilor ferate române.

„Protocol No. 912, anul 1864, Februarium 4 (st. vechiu) :

„Prea cucernici preoți, prea cinstiți primați și cei „l-alți creștini din orașelul Clisura, prea iubiții noștri fii întru Christos etc. etc. Pentru pricini înalte și de o nespasă grabă, ve ordonăm să isgoniți din școala voastră pe învățătorul Apostol Mărgărit, să'l trimeteți în țara în care s'a născut atât pe densusul cât și pe familia lui și să ne dați de știre cât mai neîntârziat despre îndeplinirea acestei noastre porunci, căci de altmintrelea toți veți fi răspunzători înaintea noastră și ertare nu vi se va da“.

(Semnat Patriarhul împreună cu cei 12 Episcopi membri ai Sinodului).

Acest ordin fu o proclamație de rebel și o chemare la arme pentru partizanii grecismului. Fiecare episcop, fie-care preot, fie-ce laic trebuia să se împotrivescă la învățătura românilor în limba lor.

O parte însă a locuitorilor din Vlaho-Clisura resistă ordinului patriarhului și acesta vedând autoritatea sa batjocorită, făcu apel la autoritățile civile spre a obține esecutarea ordinului. Guvernatorul din Bitolia cu toate solicitările partidului românesc nu putu să se temă să refuze ajutorul său chemării Patriarhului. D. A. Mărgărit fu nevoit să meargă însuși la Constantinopole ca să 'și pledeze cauza pe lângă Marele-Vizir. ¹⁾ Tot ce obținu fu voia de a deschide o școală particulară în casa sa. Puterea

¹⁾ Vezi în *Schița Istorică* de la început un extras din scrisoarea din Noembrie 1865 adresată de d. A. Mărgărit Marele-Vizir *Aali-Paşa*.

clerului grec întrecea în acele timpuri însăși autoritatea Inaltei Porți.

Lucrul însă nu se sfârși aci căci voia dată de Poartă nu convenea de loc Episcopului grec și partizanilor săi cari cereau espulsarea din oraș a d-lui A. Mărgărit. O nesfârșită negociere avu loc cu autoritățile spre a obține aceasta. D. Mărgărit merse cât-va timp la Avela dar se reîntoarse puțin după acea la Vlaho-Clisura.

„După un an de liniște—dîce d. *Emile Picot* în „cartea sa: *Les Roumains de la Macédoine*, Paris 1875, „pagina 40—d. Mărgărit fu din nou închietat de „cătrec greci, cari escelează în a face pe funcționarii otomani să joace rolul unor simple mașini. Nu vom mai povesti toate pedicile pe cari „clica fanariotă le-a pus în calea curagiosului profesor. Deschiderea școalei sale dădu loc la anchete, „la deliberațiuni ale tuturilor consiliilor provinciei, „etc. Se părea că Grecii aveau consciința de toate „pericolele ce renascerea sentimentului român în „Peninsula Balcanică va nasce pentru politica lor „egoistă“.

În anul 1868, cum am dîs. d. Mărgărit obținu un ordin vizirial pentru deschiderea definitivă a școalei din Vlaho-Clisura. Cu tot caracterul ei particular, ca și mai înainte, institutorul român fu pîrît mereu la autorități sub cuvînt că ar fi un comisar panslavist în legătură cu comitete străine, cari lucrează contra Imperiului. De aci chemări neîncetate pe la autorități depărtate, perchisițiuni, întemnițări preventive la Castoria, Ghiorghea, Bitolia, Salonic, esil la Ianina suferinți trupesci și morale,

andarți (un fel de insurgenți, briganți plătiți de Greci) puși ca să-i țină calea și să-l omoare, lucru ce era să i se întempe chiar mai acum 11 ani (1879) când a fost lovit de moarte pe stradele Bitoliei, de două oameni plătiți. ¹⁾

Cu toate aceste împotriviri, școala din Vlaho-Clisura a funcționat sub conducerea d-lui A. Mărgărit și Tului Tacit ²⁾ până la 1883 când acest din urmă meritos bărbat a murit, iar de atunci a fost înlocuit cu tânărul d. Cuvatti ce a terminat 6 clase în liceul Matei Basarab din București.

—Cu încetu' rezistența notabililor partizani ai grecismului a fost micșorată și lupta pentru reîntrirea școlii române în localul comunei s'a terminat prin reușita românilor. ³⁾

Elevii școlii înmulțindu-se s'a mai numit ca institutori tinerii G. Adam și N. Nacea, foști elevi ai școlii, cari au urmat în parte în liceul român din Bitolia. Aceștia s'a mai adaos ca ajutoare d-nii Nicolae Pasca și Const. Ghica Papa. Numele elevilor cari au frecventat școala în anii școlar

1) Despre nespusele șicane întâmpinate de d. Apostol Mărgărit la deschiderea școlii din Vlaho-Clisura, vezi *Convorbiri Literare*, an : VIII (1874) pag. 239 și următoarele, unde se află publicate de d. Apostol Mărgărit piesele foarte curioase și instructive ale acestei memorabile afaceri.

2) *Tului Tacit* a fost elev al școlii române de la Sf. Apostoli și absolvent al liceului Sf. Sava din București. Meritele acestui inteligent și muncitor institutor sunt cunoscute de toți colegii și compatrioții săi. Activitatea sa pe tărâmul ziaristic ca corespondent al ziarelor din Italia, Franța și România, cu privire mai ales la cestiunea deșteptării Românilor Macedonenii, a fost foarte mare.

3) Intre alte incidente regretabile ce s'aui ivit între partizanii școlii române și aceia ai grecismului din Vlaho-Clisura, trebuie să menționăm

1888-89 îl vom da la finele acestei lucrări până când sperăm că ni le vom procura.

A cincea școală s'a deschis în *Ochrida* la anul 1868. Ea fu așezată chiar în localul Primăriei. În deplină înțelegere toți românii din *Ochrida* au prefăcut școala grecească în școală românească, înlocuind de asemenea în romănesce slujba preoțească din biserică, care mai nainte se făcea în grecesce.

Această prefacere s'a făcut fără mare greutate de oare-ce atât Românii cât și Bulgarii din *Ochrida* s'au unit pentru a isgoni de acolo pe episcopul fanariot. ¹⁾

Intăiul învățător al acestei școli a fost răposatul G. Tomara, fost profesor la școala comercială din *Bucuresei*, care mai în urmă a tradus *Evangelia* precum și *Apostolul* în dialectul Macedo-român. Unul din cei întâi elevi ai școlii din *Ochrida*, Gheorghe Pihion a devenit apoi învățător la această școală împreună cu Tomara.

La 1870 demisionând Tomara a fost înlocuit de d. Filip Apostolescu exlev al școlii Macedo-române de la Sf. Apostoli din *Bucuresei*, care este

aci omorîrea albanezului *Musa*, care servea de păzitor (cavaz) d-lui A. Mărgărit încă de 15 ani. Acest credincios păzitor în August 1889 fusese însărcinat a duce din *Castoria* la *Vlaho-Clisura* ordinul prin care școala română urma să fie instalată în școala comunală. Pe drum la o oare care distanță de *Vlaho-Clisura* i-au e-it doi inși înegriți pe față, cari l'au atacat cu puscile. *Musa* întinde la rîndul său pușca ce avea dar nu ia foc; totuși se repede cu patul și rănesce greu pe unul, cel lalt însă profită de acest moment și împușcă pe *Musa* în cap și acesta căzu. Ordinul ce mortul avea în buzunar, împreună cu ceasornicul și cu cartușele, îi fu răpit. Putem dice că acest credincios și devotat om a cădut jertfă în serviciul școalelor române din *Turcia*.

1) Despre deschiderea școlii din *Ochrida*, Veđi Documente tot în *Convorbiri Literare* an. VIII (1874) publicate de d. Apostol Mărgărit

și până astăzi institutor al acelei școli. Fiind Ochrida oraș întins și copiii mici neputând veni în timpul iernei din Mahalaua Sf. Nicolae la școală din cauza depărtării, s'a însărcinat părintele Ioan Zgala să dea lecțiuni de limba română la copiii din acea Mahala, cu titlu de ajutor al școlii române. Iată numele elevilor pe anul școlar 1889-90 :

Achilea Dafina	/ Naum Atanasescu
Costi Bușacă	/ Ștefan Ghergu
/ Constantin Bumbă	/ Spiru Niculescu
Dule Gepar	Tomu Kiohi
/ George Chita	/ Tachi Ionescu
Mihali Jomă	Nicole Ianecu
/ Mihali Stetănescu	Zisi Șacarecu
/ Mihali Ionescu	Alexandru Gerah
Miha Ioan	Aureliu Goju
Mitra Tamina	/ Gavriil Petrescu
Nacu Deală	Leon Papa Ștefan
Pandi Miha	/ Naum Anastasescu
Pitu Sâmbitel	/ Pascu Veroniu
Spiru Jomă	Spiru Dimonia
Sotir Ionescu	Spiru Baliuc
Tachi Bușacă	Tașcu Ruvina
Tașcu Atanasescu	Tașcu Arsen
Tașcu Ștoe	Vangeliu Gepar
Vangeliu Poă	Atanasie Rușacă
Zisu Parmachi	Andrea Pihion
/ Anton Petrescu	Stavri Bijă
Bana Tamina	Tașcu Goju
Iancu Baliuc	Vasilie Sacu
Ilia Pitoșu	/ Dimitrie Naumescu
Mihali Ianecu	Dimitre Verușu
Niculae Ghișcu	/ Gregoriu Veroniu
Nicolae Murdila	/ Virgiliu Apostolescu
/ Nicolae Constantinescu	

A șasea școală s'a deschis la Călive aproape de Veria (Caraterii) în anul 1870 de D-l D. Badralexi, elev al școlii Macedo-române de la Sf. Apostoli din Bucuresci. Această școală dupe îndemnul D-lui D. Gusti, a fost subvenționată de Primăria de Iași în timp de doi ani cu câte 2600 lei vechi pe fie-care an¹⁾, apoi suprimându-se acea subvențiune, școala a trebuit să se închidă și a stat închisă până la 1878 când a reînceput a funcționa tot cu acelaș învățător D-l Badralexi. Această școală e deschisă la Călive numai vara ca și acea din Avela, iar în timp de iarnă D. Badralexi ține școala în Veria, oraș locuit de Greci, Români și Turci unde descind locuitorii din Călive, neputând rămâne sub asprimea anotimpului pe vârful muntelui pe care se află numitul sat.

Școala din Veria mai ales a trebuit să țină pept la tot soiul de persecuțiuni din partea episcopului fanariot și a sateliților săi.

Un elev al acestei școli ajungând preot, părințele Ioan Demetrescu Vurduni, înființase la 1878 o altă școală românească la Xirolivadu, sat de asemenea cu totul românesc, aflător pe acelaș lanț de munți ai Olimpului unde de secolii locuiesc până astăzi păstorii români, patru oare departe de Calive spre Meađa-đi. Pentru aceleași pricini, locuitorii din Xirolivadu părăsesc și ei satul iarna și se scobor unii la Veria ear alții la Caterina unde petrec iarna și de aceia preotul Ioan Vurduni dădea lecțiunii la Xirolivadu numai pe timpul verei, iarna însă dădea ajutor la școala română din Veria.

¹⁾ Vezi dosarul No. 187 din anul 1868 în Arhiva Primăriei de Iași în care se află actele relative.

În tot timpul cât a trăit acest nenorocit preot a fost prigonit de episcopul din Veria neîncetat. Singura pricină a atâtor persecuțiuni a fost că dânsul învăța copii limba românească, limba lor maternă. Netrăind de cât din milă, fiind isgonit din orî și ce slujbe bisericesci și nu mai puțin a-suprit în orî-ce împrejurare, acest preot a călătorit de trei ori la Salonic în mijlocul ernei, spre a 'și căuta dreptatea.

În una din aceste călătorii se îmbolnăvi și muri tîner încă la Alassona, unde 'și căutase adăpost spre a scăpa de vrăjmășiile nemiloase ale fostului episcop despre care am vorbit. Preotul Ioan Vurduni a fost născut în Avela, districtul Grebena din Epir.

Școala din Veria Călive numără astăzi 154 elevi în cele patru clase primare și elevi începători și are de învățător pe d-l Dimitrie Badralexi, iar ajutor pe d-l Ioan Dalametra, absolvent al liceului român din Bitolia.

Comunitatea română din acea comună este una din acele care face cele mai mari eforturi pentru îmbrățișarea culturii române; densa plătește asemenea două institutori suplimentari la școala română.

Iată numele elevilor pe anul școlar 1889—1890 :

Demetriu Hondruandon	George Caranica
Costa Baba	Constantin Culcichi
Tolia Carafoli	Cola Prapa
Cola Prapa	Ioan Pițu
Cola Gămă	Demetriu Caprati
Tolia Țițimeauă	Mitri Miha
Cola Duli	Nicola Bazaca
Dimitri Caranuși	Manoli Manacu

George Carastam
 Mitri Cialera
 Ion Dimitra
 Pericli Nachi
 Gușea Chișu Cialera
 Gușea Dufoli
 George Colio
 George Blaciotti
 Vasili Ciamitru
 Gușa G. Nula
 Tega Paliocola
 Ghiani Paciaura
 Tușea Zafiro Ghiani
 Tușea Ciri
 Cola Caraveli
 Tușea Demo
 Nicola Papa Stergie
 Steriu Dalametra
 Gușa Papa Dimitri
 Nicola Atanașoca
 George Demu
 Gușa Papari
 Ioan Bandi
 Dimitri Tachi
 Gheorghii Caranica
 George I. Caranica
 George G. Ghianuli
 Tușea Culcichi
 Gușea Baliata
 Mitri Capitan
 Steriu Taha
 Tușea Vătămaca
 Demostene Naumi
 Constantin Iota
 Tușea Vurduni
 / Ioan Zeana
 Cola Hasura

Petre Ciarciani
 Stergiu Iancu
 Stergiu Papa Stergiu
 Tușea Vasilie
 Atanasi Taha
 Tușea Caranica
 George Zarosi
 Nicola Muzaca
 Tului Hagi Goga
 / Gușa Guguleanu
 Demetriu Ciumetti
 Tușea Bușulenga
 / Alexi Papa Demetriu
 Tușea Dulică
 Ioan Zagari
 George Zarosi
 Nicola Bușulenga
 Petre Caranica
 Nicola Ghianuli
 Ioan Pițu
 Demetriu Mucioni
 Demetriu Hagi Nota
 Nicola Mucioni
 Ioan Matu
 Nicola Capitan
 George Bușulenga
 Ioan Zeana
 Ioan Colce
 Ioan Caraveli
 Bușa I. Caranica
 / Costa Vasilie
 Dimitri Haiduli
 Nicolae Bujini
 / Demetriu I. Cionga
 Demetriu M. Cionga
 George Badralexi
 Demetriu Iota

George Bandi	Mihail Caprini
Tușea Zimba	Steriu Blaciotti
Mitri Sutughiani	Nicola Papa Nuli
George Luri	Tușea Dicea
George G. Cutova	Ioan Ghianuli
Steriu Ciarciani	Steriu Busbuchi
Steriu Duli	Demetriu Gămă
Mitri Gămă	Tuliu Garagheorghii
Vasili Petre	George Pagalea
Toli Cutova	Nicolae Luri
George Caraghiani	Ioan N. Matu
Niculae Cutova	Ioan N. Zagar
Toli Moca	Zisi H. Scudran
Gușea Sterghiuli	Alexi S. Ciumetti
Ilia Pablicu	Demetriu M. Coțva
George Scodrani	Demetriu G. Anastasiu
George Prapa	Demetriu A. Dulica
George Paliocola	George D. Ciara
Ianachi Papari	Maria A. Tararira
Tuliu Cialera	Ioan N. Zissi
George Condulimasi	Demetriu G. Ciumetti
Vasilachi Pavlicu	Demetriu Cuculiciu
Nicolachi Pigloghiani	Steriu T. Ciumetti
Constantin Papa Jani	Nicola I. Hașura
Ioan Blaciotti	Demetriu T. Bușulenga
Ioan Castanula	Gușă P. Iancu
Tega Vurduni	George I. Papușu
Constantin Huleva	Ecaterina Cionga
George Zeana	Anastasia Zissi
Nicolae Rava	Sirma P. Badralexi.
George Capara	
Nicola Cutrula	

A șaptea școală s'a deschis la anul 1868 în *Crușova* oraș mare locuit de vr'o 15,000 locuitori, cei mai mulți Români. Intemeietorul acestei școle e d-l Sterie Cionescu (Ciona) fost elev al școlii Macedo-

române de la Sf. Apostoli din București. Și această școală avu de suferit tot soiul de persecuțiuni din partea episcopului fanariot de la Ochrida de care atârna bisericesce Crușova.

În urma calomniilor episcopului sprijinit de partizanii influenți ai grecismului, institutorul Cionescu fu dus la Bitolia și dat judecății. În zadar acesta căută să se apere înaintea autorităților invocând mărturiile cele mai puternice întru sprijinirea nevinovăției sale, dar nu isbuti la nimic: i se porunci să nu mai învețe de loc pe copii români în limba lor maternă.

Spre a nu se supune acestor porunci institutorul Cionescu se întoarse în România, unde venind și-a urmat studiile la liceul din Iași și obținu bacalaureatul; după doi ani ca auditor la Universitatea din Iași până la 1876, când împrejurările fiind mai favorabile în Macedonia, s'a reîntors în Crușova unde a deschis din nou școala română, care de atunci funcționează neîntrerupt și progresează mereu măririndu-se treptat ¹⁾.

Pe lângă cele patru clase primare ce a avut școala la anul 1887, s'a mai adăogat și alte două clase gimnasiale, sub direcția d-lui Sterie Cionescu cu următorii institutori: D-nii Vanghele Petrescu ²⁾, absolvent al liceului Galata-Serai din Constantino-

1). Despre piedicele puse de clerul grec la deschiderea școlii de Crușova Vechi *Convorbiri literare* anul VIII (1874) pag. 357 articol publicat de d. Apostol Mărgărit.

2). Domnul Vanghele Petrescu a publicat prin îndemnul și îngrijirea reșosatului dr. M. Obedenaru, în două părți numite „*Mostre* de limba Română-Macedoneană“ carte bine concepută pentru studiul limbei 1879 și 1880, București.

pole, Tașcu Iliescu ¹⁾, Ion Unca și D. Papa Sterescu.

Silința ce și-au dat învățătorii români cum și buna-voință ce au întâmpinat din partea tuturor părinților și a orașenilor interesați la propășirea limbei române a făcut ca această școală să și ia un avânt cultural foarte important întunecând cu totul vechile școli grecesci ce căutau a le concura.

Numărul elevilor este aci de 133 și 20 fete.

Iată numele elevilor și elevelor acestei școli pe anul școlar 1889-1890.

Gheorghe Naidu
 Vangheliu N. Petrașincu
 Gheorghii S. Chiale
 Teghia Cola
 Aurel D. Papa Sterescu
 Costu Niculescu
 Gheorghii S. Buracu
 Halciu Tirciu
 Ghiușu D. Papa Sterescu
 Costu M. Nane
 Mitu Terpee
 Tachiu T. Chiale
 Teghiu T, Gheorghii
 Nachiu Cola
 Miha Dinu
 Petra Anton
 Ana N. Boiagi
 Șunda Naidu
 Unciu Anton

Iosif Tirciu
 Ilciu Traian
 Spiro Petre
 Vasil Tașcu
 Miha Matheu
 Costu Mihali
 Vasile Gheorghii
 Toma Unciu
 Traian Petre
 Gligor Cola
 Vasili Ghiore
 Miha G. Ciripar
 Anton T. Dinischiot
 Toma Petru
 Gachiu Ivan
 Tachiu S. Țiriviri
 Costu T. Șunda
 Vanciu C. Hassan
 Teohari Buracu

1). D-l Tașcu Iliescu a publicat un *Abecedar sau Manual de Silabisim* (în sub dialectul din Crușova), a 2-a edițiune, Bucuresei 1883.

D-sa a mai publicat „*Puntea din Arta*“ Bucuresei 1885 o legendă română în felul legendei *Meșterul Manole*, Partea I-a dintr-o *Carte de lectură* Macedo-Română în sub dialectul de la Crușova, Bucuresei, 1885, și multe alte bucăți în dialectul Macedo Român, din care unele se pot vedea în *Țara nouă* anul III și IV, Bucuresei 1886 și 1887.

Romul G. Bongu
 Șula I. Chiale
 Nața N. Logi
 Costu Curte
 Lachiu Cota
 Costa Cocu
 Nachi Cozaru
 Stavre Degătațe
 Miha Gunusaru
 Tașcu Bușa
 Nașcu Nicea
 Costu Pota
 Anton Petrașincu
 Gorciu Levra
 Todu Ștabechi
 Riste Traian
 Vanciu Vretu
 Domenic Unca
 Nașcu Dimitri
 Mitu Mastur
 Vana Baliu
 Sotiri Blaje
 Stoian Boțe
 Tachiu Boiagi
 Taci Copaciu
 Vasili Cacimaru
 Vasili Çiriviri
 Lachiu Demiri
 Steriu Ioțu
 Unciu Leazi
 Tașcu Lefandi
 Gheorghii Mucitane
 Vana Neșcu
 Sotiri Naidu
 Lachi Pure
 Nachiu Ștabechiu
 Dimitri G. Giagiu

Lachiu Copaciu
 Todu Domca
 Toma Caracosta
 Gheorghii Mișiu
 Steriu Nicia
 Vanciu Ilio
 Nachiu Mara
 Chiriu Nedan
 Gheorghii Domca
 Lachiu Iana
 Todu Pure
 Lachiu Guchia
 Giogiu Marcus
 Costu Curte
 Costu Ciușea
 Pandu Căjea
 Nachiu Curte
 Petra Curte
 Unciu Curte
 Șula Tana
 Lachiu Căjea
 Vasili Marcusu
 Costu Kristu
 Caci Pure
 Costu Iovan
 Vasili Ida
 Costu Mastur
 Chiriu Dame
 Nicolachi Ciulac
 Nichiu Chiragi
 Lezu Ghiatru
 Ghicor Marcus
 Cola Ciaciapina
 Nașcu Mane
 Donciu Marcus
 Chiriu Nașcu

/ Gheorghii Leasca
 Mateu Gherasi
 Mihail Zissi
 Nicolae C. Beșca
 Sergiu C. Petrașincu
 Nicola C. Culuchita
 Tașcu Chiale
 Vanciu G. Paliu
 Vasili Cola
 Christu Lozi
 Lachiu T. Șunda
 Petra Nedan
 Todu Unca
 Costu Bușo
 Demetriu S. Șunda
 / Demetriu Ciuncă
 Michail Diciacu
 / Nicolae Cornetescu, Cor-
 Tașcu Cornetescu, netti
 Rafael Dinischiot

*Școala primară cea nouă
 de ambele sexe*

Matheu Șiope

/ Frosa Curte
 Tullia Mara
 Victoria Ghiatru
 Fania Ghiatru
 Sevasta Bidini
 Nușca Bidini
 Lefta Căjea
 Nușca Șiope
 Letta Bijia
 Chia Pure
 / Domca Dima
 Zugrafa Ițo
 / Magdalina Preși
 Opa Pure
 Domca Curte
 Lifea Curte
 Pacia D. Curte
 Chipa D. Curte
 Domca Bisera
 Nușca Tașcu

A opta școală, s'a înființat în anul 1875 la Neveasta orașel românesc, cu învățătorul C. Ionescu Chirana fost elev al școlii Macedo-române de la Sfinții Apostoli și absolvent al liceului Sf. Sava din București. Acest învățător era mai înainte subvenționat de d-l Vasile Dan, român Macedonean, mare proprietar stabilit în România la Domnești, districtul Iltoș.

Episcopul din Florina, în eparhia căruia se află Neveasta, puternic ajutat de consulul grecesc din Bitolia a stăruit și obținut de la autoritățile tur-

cești închiderea școlii și aruncarea în închisoare a învățătorului român. După puțin timp și mari stăruințe acea școală se redeschise în urma *ordinului vizirial* dat de însuși *Savfet-Pașa*, pe atunci mare Vizir, către Valiul Salonicului și Janinei, cu data din 5 *Şeval*, 1295 al Egirei (Sept. 1878), ordin obținut de D-l Apostol Mărgărit, despre care am vorbit la rëndul școlii din Vlaho-Clisura. Acel memorabil document și astăzi în vigoare pentru școlile române din Turcia, are copriusul următor :

„Inalta Poartă, a tost instiințată pe de o parte
 „ca Români din Epir, din Tesalia, din Macedonia,
 „(din sandjakul Tricala, din Vilaetul Janinei, și din
 „Vilaetul Salonic), doresc să învețe carte în propria
 „lor limbă, și să intemeeze școli, și pe de altă par-
 „te, că clerul grecesc înboldit de duhurile întunericu-
 „lui, împinge pe autoritățile locale, să le pue felu-
 „rite pedici, și chiar să persecute pe profesorii români.
 „Vedënd totuși că în Imperiul nostru nu este îngă-
 „duit nimăru să impede mersul și deplina eser-
 „citare a cultului și a învățătorei școlare, veți bine-
 „voi a face cunoscut funcționarilor civili, ce aveți
 „sub ascultarea Excelenței voastre, că ei nu tre-
 „buesc să apese pe nici unul din locuitori, și să
 „nu se impotrivească, fără pricină, la ori-ce eser-
 „citiu al cultului și a învățătorei; iar când ar cere
 „trebuinta, să apere chiar și să ajute pe învățătorii
 „români. Despre aceasta am făcut cunoscut, prin
 „scrisoare vizirială și Valiului din Ianina, precum
 „prin aceasta înștiințez pe Excelența Voastră.

(Semnat) Savfet.

Această școală odată înființată și-a urmat regu-

lat cursurile sale, adaugându-se încă învățătorul d-l Sergiu Dimitrescu, elev al școlii Macedo-române de la sfinții Apostoli și absolvent al liceului Sf. Sava din Bucuresci. La anul 1880 a rămas la Neveasta numai d-nul S. Dimitrescu, iar după aceea d-nul Ionescu a fost permutat la școala din Hrupiște de unde în anul 1884, prezența lui fiind iarăși necesară la școala din Neveasta s'a reîntors la această școală, iar sus-șisul d. Sterie Dimitrescu a fost transferat la școala din Hrupiște. În anul 1887, institutorul d-nul Gh. Ghica-Papa de la școala din Gopeși a fost transferat la școala din Neveasta.

Școala aceasta numără astăzi peste 45 elevi.

Iată numele elevilor și elevelor acestei școli pe anul 1888—89 :

Nicolae Lusta	Ghorghe Cionana
/ Dimitrie Stancu	Gheorghe Mecicu
Ioan N. Țirle	Alexi Hiabu
/ Naum G. Leca	Victoria S. Nace
George Bure	George S. Nace
Dimitrie Cremo	Teodor S. Nace
/ Constantin G. Danu	Ioan N. Naideni
/ Vasile N. Roza	Stergiu Ciocu
Anastasi Th. Beffa	Nicolae D. Chitu
Lenca G. Nace	Teodor G. Ghiaca
/ Maria A. Lipuriciu	Petre Miliancu
Zita C. Danu	Sterghiu Mecicu
Atina G. Danu	Ioan Salicu
Nicolae Pardafeli	Teodor Cicio
/ Ionică Bicciola	Anastasi Naca
Miltiadi Bicciola	Petre G. Ghiaca
Teodor Naca	Dimitrie Palași
Dimitrie Lipuriciu	Mihaili G. Leca
Teodor Beta	George Miliancu
Ianu Befă	Anastasi Fisto

Foti Palași
Ioan Zega
Gheorghe Butaru

Anastase Spiru
Zoïța Chirana

A noua școală s'a deschis în anul 1877 luna Mai în Perivoli, orașel românesc, situat pe muntele Pind în Epir, districtul Grebena, Intemeetorul acestei școli este învățătorul d-nul Gh. Perdichi, elev al școlii Macedo-române de la sfinții Apostoli din Bucuresci. Inmultindu-se numărul elevilor acestei școli s'a numit ca ajutor părintele Dumitru Constantinescu, elev al aceleași școli Macedo-române.

Maî târziu director al acestei școli s'a numit d. Zisi Papa-Tânase doctor în medicină

Frigul din Pind, neîngăduind locuitorilor din Perivoli, să stea iarna în munți, școala se strămută în acest anotimp în părțile de la câmp și lecțiile se împart între doi învățători între care și preotul Dumitru Constantinescu care în anul 1880 și 1881 când s'a cedat Greciei Tesalia, ținea școală la Veleştin aproape de Volo.

Preotul D. Constantinescu a fost persecutat necontentit și cu multă furie de către Episcopul din Volo, în timpul ernei, când ținea școala la Veleştin în Tesalia; el fu însă ocrotit în anul 1880 de guvernatorul turec al Tesaliei.

Maî târziu după cedarea Tesaliei grecilor sas-numitul guvernator turec fiind numit la Serfige, de care depinde comuna Perivoli, Episcopul din Grebena în eparhia căruia se află acea comună românească, reușind prin intervenirea Patriarhiei pe lângă Inalta Poartă să esileze pe preotul Constantinescu la mănăstirea Zaborda, unde călugării l'au

ținut două luni de zile într'o hrubă întunecoasă în pământ și unde a fost torturat și schingiuit ca un martir. Tot sus-șisul guvernator l'a scăpat din acel supliciu și l'a reintegrat la școala română din Perivoli:

Școala are astăzi învățători pe preotul Constantinescu și pe d. dr. Zisi Papa-Tănase.

Școala din Perivoli-Grebena numără în timp de vară peste 90 elevi, în orașelul Perivoli, iar în timpul ernei numără peste 50 de elevi în orașul Grebena.

A decea școală, s'a înființat în anul 1878 în *Perlepe* oraș locuit în parte de Bulgari, Turci și de Români, de către d. Niculescu, elev al școlii Macedo-române de la sfinții Apostoli din Bucuresci și al liceului sf. Sava.

În anul 1882, d. Niculescu s'a transferat ca învățător la școala din Magarova, aproape de Bitolia, iar în locul său a fost numit d. I. Hondrozom, elev al liceului Matei Basarab din Bucuresci.

Majoritatea locuitorilor din Perlepe fiind Bulgari și aceștia nehrânind aceleași intențiuni rău voitoare, ca partizanii Grecismului, contra școlii române, această școală n'a avut să întâmpine atâtea greutăți ca cele-l alte școli. Acum (Iulie 1889) învățător la școala din Perlepe este d. Dimitrie Lazarescu Lecanta, care e pe cale a se transfera la gimnasiul din Iannina, iar în locul lui rămâne d. Iordan Nica elev al liceului român din Bitolia, având ajutor de școală pe d. Nica Mărăciine.

Școala numără 54 elevi și eleve. Iată numele lor pe anul 1889-90 :

Magiar Dimitrache	Mitescu Vanciü
/ Mihăilescu Petre	Ionescu Vasilichia
/ Argintar Alexandru	Magiar Bizanta
/ Bade Danail	Gură-mică Vasilichia
/ Mitescu Iordan	Petrescu Marița
Lanco Nicolae	Camberița Toma
/ Bidin Toma	Lanco Mance
Galeo Sergiü	Värtan Iordan
Ghioca Gligore	Giamo Stavrache
Pletvareți Petre	Gură-mică Petre
Capidan Aspasia	Cule Demetru
Ciuciuur Tatia	Capsali Dimitrache
Capidan Elena	/ Robescu Victoria
Magiar Pandeli	Pendifranga Magdalena
Niculeccu Taciü	Slabeico Sofia
/ Niculescu Petrache	Capidan Tatia
Camberița Taciü	/ Bidiu George
Pendifranga Pericle	Vehe Vasile
/ Bidin Mihai	/ Gligore Argintar
Plociar Costache	Lazef Hristu
/ Petrescu Vlademir	/ Ghiuro Ionel
Petrescu Magdalena	/ Constantinescu Hristu
/ Ionescu Milan	Sapce Haralambie
Lazef Spiro	Nica Sevasta
Värtan Haralambu	Constante Costa
Lanco Niculae	Galeo George.
Magiar Penelopa	

La un-spre-deceu școală s'a deschis prin ordin vizieral de d. Apostol Mărgărit în anul 1878 la Monastir (Bitolia) capitala Macedoniei, oraș locuit de Turci, Români, Albanezi, Bulgari și puțini Evrei.

Cel d'ântiü învețator la această școală a fost d. N. Popillian, elev al școalei Macedo-române de la sfîntii Apostoli și absolvent al liceului sf. Sava.

Institutorii la scoala primară din Bitolia sunt : d-nii P. Fundu elev al gimnasiului român din Bi-

tolia, d. Lazu Dumi și G. Perdichi. D. Lazu Dumi trebuind să plece din Bitolia, în locul său a trecut d. Gh. Ghica-Papa.

Această școală cu patru clase numără 40 elevi. Iată numele lor pe anul 1888-89 :

Constantin Chiristigi	George Buracu
/ Stefan Constantin	/ Teodor Velu
Pandu Șunda	Costachi Nicola
Vangheli Demetru	Traian Perdichi
/ Mihail Tașcu	Tachi Vlahu
Anasti Mihail	/ Toma Fundu
Teodor Ionu	Ghiușu Fundu
/ Tache Eftimiu	/ Nicolae Bârzacu
Angheli Velo	/ Ioan Miculescu
Pandeli Chiurci	Nașcu Tale
Alexi Cipu	Zisi Peța
/ Naum Șunda	Tachi Leasca
Hristu Cipi	/ Toma Mihăilescu
Teodor Nicola	Ioan Ciomu
/ Iancu Constantin	Tachi Șunda
Leca Șunda	/ Anastasie Comu
/ Petruși Teodor	Petrachi Maigiari
/ Mihail Sichirgi	Petrachi Catergari
Anton Milciu	Tachi Naum
Nicola D. Hangi	Demetre Hagi Anton.

A doua-spre-decea școală s'a deschis la anul 1880 în *Moloviște*, orașel românesc, de către d. Gușu Papa-Costa elev al scoalei Macedo-române de la sf. Apostoli.

Această școală progresând din zi în zi mai mult și sentimentul național desvoltându-se mai repede între locuitori, partidul românilor iubitori de nația lor a crescut și s'a întărit neconținut, iar partidul grecesc compus, ca peste tot locul în acele

părți, tot din locuitori români cu sentimente grecești, îndemnați de arhiereul și de consulul grec din Bitolia, a slăbit așa că localul școlii comunale până la urmă, după atâta stăruință și luptă, a trebuit să fie luat de la învățătorii greci, trimiși și plătiți de silogurile grecești și să fie dat institutorului român. Ast-fel de la 1886 școală romană s'a instalat în localul școlii comunale.

În biserica din Moloviște mai tot-d'auna se citește românește și din această cauză se întâmplă certe, scandaluri și bătăi, pentru-că agenții episcopului și ai consulului grec se opun la aceasta. De aceea continuu de la 1885 apărătorii școlii și bisericeii române, și mai de multe ori institutorii români însăși, au avut procese la tribunalul din Bitolia, în urma reclamațiunilor arhiereului grec sau ale instrumentelor lui, acuzând pe institutorii români și pe partisanii școlii române ca agitatori și ca turburători ai liniștei publice.

Pe lângă d. Gușu Popa-Costa care este și directorul acestei școli s'a numit ca ajutor d. Spiru Popescu, iar mai în urmă, înmulțindu-se prea mult numărul elevilor la școala română s'a numit ca al doilea institutor d. M. Dimonia, absolvent al liceului român din Bitolia, carele, cunoscând și muzica bisericească, cântă și românește la biserica din comună.

Această școală cu patru clase numără astăzi 93 elevi. Iată numele elevilor din cursul anului 1888-89.

Batalia Mihail
Batalia George
Bile Tașcu

Barju Dimitrie
Damciu Stefan
Dosta Tașcu

Bambula Petru
 Cușca Vangheli
 / Cușca George
 Ciapra Hristu
 Ciapra Vangheli
 Danciu Simion
 Dunda Simion
 Dunda Nicolae
 Goli Tașcu
 Ghianciu Spiridon
 Hagi-Marcu Ioan
 Traicu Ioan
 Topa Naum
 Romce Ioan
 / Roata Trifon
 / Rizu Nicolae
 Simce Nicolae
 / Stoian Grigoriu
 Stoian Tașcu
 / Șoptia Tașcu
 Tasicale Tașcu
 Zoghe Tașcu
 Anghele Alexa
 / Bele Dimitrie
 / Bele George
 Balgia Spiridon
 Cerla Leonida
 / Ciocada Ștefan
 / Cușca Teodor
 Dunda Constantin
 Dame Spiridon
 Dina Ioan
 Franga Tașcu
 Licușa Stavre
 Naunca Sotir
 Olde Spiridon
 Papa-Simu Teodor

/ Fundira Constantin
 Maciū Lazăr
 Macavea Dimitrie
 / Nestor Mihail
 / Nanca Nicolae
 / Rizu Tașcu
 Anghele Nicolae
 Cuca Constantin
 / Chitan Lambru
 / Cociū Spiridon
 Tasicale Nicolae
 Bușicu Hristu
 Bogu Steriū
 Ciomu Constantin
 Ciomu Hristu
 Cușca Vangheli
 Goli Steriū
 / Hagi-Marcu George
 / Maciū George
 Percea Vangheli
 Papa-Costa Hristu
 Paligora Ioan
 Trista Vangheli
 Ciomu Tașcu
 Ciomu Ioan
 Cușca Pandeli
 / Cușca Ștefan
 Marti Constantin
 Chiamo Dimitrie
 Curanda Constantin
 Ciumandra Spiridon
 Gole Anton
 Ilia Simion
 Cerla Mihail
 Meta Teodor
 Paligora Ștefan
 Tigarida George

Papa-Costa Tașcu	/Peca George
Poșcu Dimitrie	Mischia Dimitrie
/Simcea Constantin	Mufa Hristu
Terpu Constantin	Paze Nicolae
Velo Nicolae	Papa-Têrpu Ioan
/Vulcan George	/Peca Constantin
/Barda Tașcu	

A treispre-decea școală s'a deschis în anul 1880, în Hrupișta orașel locuit de Români, Bulgari și Turci, de către d. C. Ionescu (Chirana), elev al școlii Macedo-române de la sfinții Apostoli și absolvent al liceului sf. Sava.

Indată după înființarea acestei școli pe lângă institutorul Ionescu s'a numit al doilea institutor Vasilache Hagi-Steriü, Român Gramostean, stabilit în Hrupiște, care prin influența ce avea printre Români din localitate, ca unul ce aparținea celei mai însemnate familii din munții Gramoști, a contribuit mult ca școala să fie susținută și îmbrățișată de Români.

Nu mult după înființarea școlii, Români Hrupișteni puseră la cale să zidească și o biserică românească, afară de cea grecească la care mergeau să se închine. Tot materialul era adunat pentru a se începe zidirea ei; intrigile însă ale episcopului tanariot, și împotrivirea formală a Patriarhului au făcut ca să nu se dea autorisația imperială prin firman, fără de care nu se poate clădi o biserică în Turcia.

După stăruințe de câți-va ani, guvernul imperial dădu voie a se clădi această biserică, și în luna Septembrie 1888 s'a pus temelia bisericii. Dar fostul caimacan din Castoria de unde depinde orașul

Hrupișta, cumpărat fiind de către episcopul grec, oprise lucrul fără a ține seamă de firmanul împă-rătesc, și a trebuit ca Români să se plângă direct la Inalta Poartă, care a dat ordine aspre ca să nu mai oprească zidirea bisericeii, și așa ea merge în-a-
inte și este mai gata.

Românii din Hrupișta, au avut multe greutateii de întâmpinat și au cheltuit sume însemnate de bani, până ce au putut reuși a obține firmanul prin care se învoesce a se zidi uă biserică românească. pentru că de la venirea Turcilor în peninsula Balcanică, pentru întâia dată se zidesce o biserică românească (adică în care limba serviciului divin să fie cea română) peste Balcani, cu firman împă-rătesc care recunoasce în mod implicit existența naționa-lității române. In adevăr, în Turcia se considera că există atâtea naționalități câte feluri de biserici, sunt, sau de culte recunoscute de stat, și de aceea recunoascerea naționalității române în Turcia, fie chiar sub forma cultului în limba română, este de o mare importanță.

De altmintrelea, nu trebuie să se creadă că bi-sericele actualmente în ființă în comunele româ-nesci și în care se cântă grecesce, ar fi clădite de greci sau de clerul grec. Ele sunt ridicate, întru-musețate și întreținute de români. Dar, fiind că clerul înalt grecesc pretinde că aceste edificii fac parte din zestrea bisericeii ortodoxe a căreia inde-pendență a fost garantată de Sultani, românii iu-bitori ai limbei lor și tot de o dată supuși liniștiți ai imperiului, până se va lămuri întru cât clerul grecesc poate să considere bisericele lor ca fiind

zestrea și podoaba grecismului, contribuiri la clădirea a noii biserici unde serviciul să se facă a-nume în limba română.

În fine, trebuie să se știe că majoritatea preoților din comunele românesce din Turcia, sunt și înșiși români, cari de nevoie îndură jugul și batjocurile Episcopilor greci față cu biserica și cultura română.

În „Schița Istorică“ de la început am dat dovada acestei afirmațiuni.

Institutorul școlii române din Hrupișta, d. C. Ionescu avu asemenea de suferit multe din cauza intrigilor partidului grecesc; așa el a fost pîrît de Episcopul grec ca agitator și turburător al buneii ordine, și de aceea a fost silit a se duce de două ori la Castoria, unde i se ceru a'și da socoteală înaintea autorităților turcesce de faptul de care era învinovățit. Episcopul ênsê nu veni nici o dată să'și susție învinovățirea ce o aruncase asupra învățătorului român, și așa fiind, Caimacantul întemeindu-se pe ordinul vizirial din 1878, ce am menționat mai sus, trimise pe învățător îndărêt la locul sêu să'și predea în voe lecțiile sale.

Astăzi învățător la această șceclă este d. Sergiu Dimitrescu iar d. C. Ionescu (Chirana) a fost permutat la școala din Neveasta orașelul sêu natal.

Această școală numără peste 26 elevi. Iată numele elevilor din cursul anului 88-89.

Dina Petcu
Ghirușa Nace
Gheorghe Hagi
Teodor Pișota

Nicola Constantin
Pascali Hristu
/ Toma Dimce
/ Nacu Stilian

Teodor Popa-Enache
 Tașu Dice
 Tahu Manciu
 Unciu Dimce
 Costa Nicola
 Dimitri Nacu
 Grigore Costa
 Ghiușa Liciu
 Nicola Lambru

Nicola Ciomo
 Maniu Nace
 George Manciu
 Dimitri Ciomo
 Mihaili Ghiza
 George Tezecaru
 Dimitri Ziguli
 Dimitri Ciupra
 Atanasi Hertu.

A patru-spre-decea școală s'a deschis la Magarova, de către d. Albeleanu tot în anul 1880, luna Septembrie.

Orășelul Magarova are la vr'o 600 familii; multe din ele la început când s'a deschis școala erau molipsite de ideile grecismului, așa că gazetele din Atena scriau pe atunci că acest orășel de și locuit exclusiv numai de Români, dar era *reduta cea mai puternică a elenismului în Macedonia*. De aceea institutorul român din Magarova, a trebuit ca și densul să sufere nu mai puțin ca și cei-l-alți; el a fost acusat de către partizani grecismului, împinși fiind de episcopul grec, ca un agitator trimis din străinătate, ca să turbure liniștea publică, cerând tot de o dată isgonirea lui.

În urma acestor intrigi d. Abeleanu fu chemat la Bitolia de către Mutesarit (Capul prefecturei), care era foarte devotat episcopului tanariot, și acolo i se ceru, sau să închidă școala sau să părăsească țara.

Mutesaritul vedând mai în urmă că ceia ce a făcut l'ar putea pune într'o încurcătură, căci pe de o parte cunoscea ordinul vizirial menționat și, de altă parte, institutorul Abeleanu era supus român cu pasport

românesc, s'a gândit și n'a cutezat să facă un act așa de arbitrar, espulsând un supus român fără nici un motiv legal, temându-se ca nu cum va să cadă în vre-o răspundere, n'a insistat în hotărîrea de mai înainte.

Pe când Mutesariful se gândea ce e de făcut în această afacere, mai mulți locuitori din Magarova s'au presintat la conac (localul Prefecturei) cerënd ca învățatorul român să se întoarcă la școala lui, căci copiii lor rămaseră fără învățător și părinții lor doresc ca copiii să învețe la școala română, limba lor maternă; legea de alt-fel nu 'i silește să și trimeată copiii lor la școala greacă. Atunci Mutesariful îngădui d-lui Abeleanu să se întoarcă la Magarova spre a și urma lecțiile sale. Mai târziu d. Abeleanu s'a permutat la Grebena, iar în locul său a venit ca institutor d. Niculescu, elev al liceului sf. Sava din București, care fusese învățător la școala din Perlepe.

Numărul elevilor din această școală înmulțindu-se, s'a mai numit un al doilea institutor d. N. Buia, elev al liceului român din Bitolia.

Acuma în urmă, partidul românesc a reclamat la autoritatea din Bitolia, dreptul ce au toți locuitorii asupra localului scoalei comunale, cerënd ca și institutorii români cu elevii lor, să fie introduși în scoala comună, precum sunt și profesorii de limba greacă. Tribunalul în urma acestei cereri a găsit cu cale, ca localul scoalei să se împartă pe jumătate, o parte pentru școala română și o parte pentru școala greacă.

Scoala din Magarova cu patru clase numără peste

47 elevi. Iată numele elevilor din cursul anului 88—89.

Tachi Stoice	Toma N. Căciun
Taşcu Ghica	/ Petre Ionescu
Pandu Vacar	Nida Ciapan
Toda Vosiale	Tuşu Caramin
Taşcu Gopişanu	Unca „
/ Petru Lăzărescu	Guşu Casidi
Toma Alexu	/ Tachi Mihailescu
Petre Chiria	Toma Ghechi
Costi Colciu-Cara	Pandu Ruşachi
Vangheli Naum-Teşe	Vancu Mira
Tanasachi Petre	Tachi Tuşu-Tega
Miha Cole	Sotiri Bije
Petre I. Târpa	Cocea Ruşachi
Giamu Cociu	Tachi Hrisicu
Marcu Cociu	/ Taşcu Petre
Cocea Gopişan	/ Dinu Mane
Ciamita Butcaru	Costi D. Dova
Pandu Softa	/ Petre Eftimescu
/ Bogdan Gioga	/ Gogu Mina
Taşcu Sâmâră	Tachi Dafin
Gheca Nasi Morena	Hristu Teşe
/ Duşu Dafin	Nachi Dinu
Tanasachi I. Târpa	Cocea Pavle
Nicolachi Schipitaru	

A cincî-spre-zecea scoală s'a deschis la anul 1880 în Samarina, oraşel pur românesc, avînd ca la 15,000 locuitori, aflător în muntele Pind, cu învăţătorul d-l Ioan Şomu Tomescu, transferat de la scoala din Avella, avînd de ajutor mai întâiu pe d-l Cuvatti şi Ioan Hondrozom, apoi pe A. Papa-Ioan, elev al liceului român din Bitolia.

Această scoală funcţionează în Samarina numai vara, ca şi cele-lalte scoli din localităţile muntoase

ca Avela, Perivoli, Călive ; iarna însă lecțiunile se țin în satul Vlaho-Iani din Tesalia de cătră d-l Tomescu, căci acolo o parte din familiile române din Samarina petrec timpul ernei.

Astăzi scoala are doi învățători : pe d-l I. S. Tomescu și pe d-l A. Papa-Ioan. Scoala numără 110 elevi.

A șesepre-decea școală s'a deschis la anul 1880 în *Furca*. comună românească din muntele Pind.

Intâiul învățător la această școală a fost d-l Constantin Furceanu, care învățase 5 clase în gimnasiul grecesc din Ianina, "dar fiind fost la Mănăstirea românească „Prodrom“ din sf. munte Athos unde a stat un an de zile s'a ocupat și cu studiile limbei române. Această școală are și astăzi de învățător pe d-l Furceanu.

Numărul elevilor se ridică la 32.

A șapte-spre-decea școală s'a deschis la anul 1880, în *Grevena*. Cel d'ântâiu institutor a fost d-l Șumba, care în același an a deschis școala din Băiasa. Rămând locul vacant s'a numit părintele D. Constantinescu și D. Abeleanu, care transferat fiind la școala din Crușova, a fost numit în locul lui d-l Zisu Papa-Tanase, doctor în Medicină, bărbat român din cea mai de frunte familie din Băiasa. Densul este director la această școală și până astăzi.

A trebuit multă trudă până ce școala asta s'a stabilit în mod temeinic.

Toate pedicele posibile și toate intrigele au fost întrebuințate de greci, în potrivea înființării acestei școli.

La început când s'a deschis, nu erau încă casarme

în Grebena. Casarmele actuale sunt abia de vre o câți-va ani. Mai înainte soldații locuiau în casele particulare după o listă dată de primărie, care fiind compusă din Greci sau Grecomani (adică indiviți de alt neam partizan ai grecismului), influențați de Episcop, era de ajuns să se închirieze o casă pentru scoala românească ca îndată la cel d'ântâiu prilej profesorii și elevii să fie isgoniți din acea casă pentru a face loc soldaților. Era de ajuns asemenea să-și trimeată cine-va copii la scoala română ca să se vadă silit a-și pune propria sa casă la dispoziția soldaților sau a orî-cărui ofițer ce ar fi venit.

Dar Turcii înțelegând până la urmă, că persecutarea școlii române și a partizanilor ei se face în interesul cauzei grecești și în detrimentul Turciei, școala română fu scutită de persecuțiunile agenților policei grecesci și progresează mereu, așa că pe lângă cele patru clase primare se mai formează și uă clasă gimnasială. Numărul elevilor merge asemenea sporind în acest orașel unde peste 300 familii de păstori români din Avella, Samarina și Perivoli petrece iarna de când cu cedarea Tesaliei către Grecia.

A optu-spre-zecea școală, s'a deschis la anul 1880 în *Băiasa* (Vuvusa), orașel locuit de Români, așezat fiind în muntele Pind, plasa Zagorei, Vilaetul Ianinei. Cel d'ântâiu institutor a fost d. Șumba, elev al școlii Macedo-române de la Sf. Apostoli.

Nu mult după deschiderea acestei școli, învățătorul ei, a fost denunțat de către Episcopul din Ianina, ca turburător al liniștei publice. În urma a-

cestei denunțări el a fost ridicat de către un ofițer militar pe care a trebuit se'l urmeze, din sat în sat, până la Laca (Laista) unde a fost pus în închisoare. Din întâmplare ofițerul garnizoanei din acel sat, fiind un om cu pricepere, a șis că asta nu era treaba ofițerului să știe pe acest om arestat fără nici o dovadă de vină, și a dat drumul institutorului, care îndată s'a dus la Ianina și s'a tânguit guvernatorului general Mustafa Asim Pașa, un om de stat din soala politică a renumitului Fuad Pașa, și care cunoscea în perfecție limba franceză și limba greacă. Acest înalt și luminat funcționar, a trimis pe institutorul român la școala sa, dând ordine ca să nu fie supărat de nimenea.

D. Șumba este și astăzi învățător la școala din Băiasa, unde locuitorii au ajuns a se declara mai în unanimitate pentru școala română, așa că astăzi mai toți copiii satului băeți și fete, merg la școala română.

Școala numără 42 elevi.

A nouă-spre-decea școală fu gimnasiul (astăzi liceul din Bitolia (Monastir) ce s'a deschis în anul 1880 luna Martie, cu două profesori : D-nii V. Glodariu care era în același timp și director și R. Corvin.

În anul 1882, vine ca director Diaconul Ioan Gheorghyadi, fost director la gimnasiul grec din Xanthi. S-știa sa preda lecții de limba greacă și de religie, având de profesori pe d-nii Andrei Bagav 1)

1) D- A. Bagav a compus și tipărit următoarea seriere: *Carte de a-legere* (citire) în dialectul Macedo-Român de Andreilu al Bagav, Bucuresei, 1887.

pentru limba latină și franceză, C. Cairetti pentru matematici, Agop Artinian pentru limba turcă, V. Petrescu pentru desen și caligrafie. După cât-va timp veni ca director d. R. Corvin, care dădea lecții de limba latină, română și istorie, având de profesori pe d-nii N. Maimuca pentru limba franceză, română și fizica, I. Ciulli pentru matematici contabilitate și religie, H. Pavlu pentru limba greacă și geografie, Vangheli Petrescu pentru limba franceză și turcă la clasele interioare și pentru desen și caligrafie.

În luna Martie 1880, când s'a înființat gimnasiul, numărul elevilor era 55, iar la 1 Septembrie același an elevii se înmulțiră până la 70.

În 1882, pe lângă acest gimnasiu s'a înființat și un internat cu 46 bursieri din care 40 interni iar 6 stipendiști pe la familii.

În anul 1884, adăogându-se cursurile trebuitoare, gimnasiul se prefăcu într'un liceu cu 7 clase, unde pe lângă cursurile ordinare, elevii mai pot învăța limbele : francesă, greacă, turcă și germană, precum și limba italiană facultativă.

Astăzi profesorii acestui liceu sunt : d-nii D. Cosmolei, director al liceului și profesor de limba română și germană, părintele Faveyrial de filosofie și de limba și literatura franceză în cursul superior, A. Ștefănescu Gudela, de matematici cursul superior, N. Maimuca de științele naturale, G. Dautti de limba latină, d. Cuvatti de limbele greacă și română și de istorie cursul inferior, I. Ciulli de religie și matematici cursul inferior, M. Baliu de științele naturale, N. Craia de istorie și geografie și de limba italiană, Iu-

suf Efendi de limba turcă, Tache A. Mărgărit de limba francesă în clasele III-a IV-a, Gușu Sarmacheși idem în clasele I-a și II-a și T. Șunda repetitor pedagog. D. Lazu Dumi a fost asemenea pedagogul internilor liceului în 1887 și 1888. D-sa a tradus și tipărit în dialectul Macedo-român : *Vangheilu al Matheu*, București 1889, Tipografia Societății Albaneze : „Dituria“.

Numărul actual al elevilor acestui liceu este de 95 din care 65 sunt interni ¹⁾. Iată numele elevilor interni pe anul 1888-89 :

Ioan Cuimetti	Teodor Dimca
George Badralexi	Demetriu Tono
/ Gușa Cionga	Alexandru Cristoforidi
George Cica	Ioan Ghiulamila
Alexi Parjita	Adam Coe
/ Stefan Velu	Harambi Coe
Teodor Nero	Nicolae Bațaria
/ Apostolescu Hariton	Constantin Cille
Christu Birislav	Pericle Papa-Hagi
Naum Moco	Gușu Apostolescu
Sterie Dinischiot	Baracu Ioan
George Carastam	Nuși Tului
Costa Ciara	Ioan N. Papa-Hagi
Nicolae George	Ilie Papa-Hagi
/ Constantin Chioca	Nicolae Caracotta

1) În Turcia ne-ăsistând până aci Universitate propriu (disă pentru studii mai înalte, aflăm că în anul curent tinerii urmatori absolvenți ai Liceului din Bitolia au venit la București unde s'au înscris la diferitele facultăți și chiar în mare parte au terminat cu succes cursurile de anul întâi. Numele lor sunt : DD-nii S. Ciumetti, M. Statu, T. Șunda, I. Steriu, D. Argintin, G. Cosmescu, H. Otto, D. A. Mărgărit, T. Pucearea, I. Nica. Tot ca student universitar se mai află și d-l G. Murnu, absolvent al liceului grec din Bitolia, iar la școala de bele-arte d-l P. Căpidan, toți Români de origină și limbă.

Nicolae Dimónie
 Eftimie Dafina
 Stavre Buhia
 Filip Mișa
 Constantin Meta
 Tascu Pucearea
 Vasilie Dimónic
 Tachi Perdichi
 Ercule Papa-George
 Cușu Perdichi
 Vangheli Nârte
 Ioan Papinian
 Sterie Perdichi
 Teodor Nârte
 Leon Constantinescu
 Ioan Ciomu
 Demetriu Pița.
 Ioan Papa-Hagi

Ioan P. Hagi
 Nicolae Cianta
 Ioan Coian
 Lazar Atanasescu
 Nicolae Tacit
 Ilie Ghicu
 George Zverca
 Pavel Hagi-Joga
 Tuliu Mihail
 Sterie Ciumetti
 Ioan Argintin
 Mihail Statu
 Atanasi Papa-Ioan
 George Cionga
 Pericli Civica
 Simu Berberi
 Ioan Dalametra

A doua-deceea școală s'a deschis în anul 1881 în *Nijopole*, orașel românesc, de cătră d-l Gușu Nijopoleanu, care a fost și cel d'ântâi profesor al acestei școli. Dânsul român de limbă și de origină, este absolvent al gimnasiului grecesc din Bitolia și a urmat în timp de doi ani ca ajutor la școala română.

Numărul elevilor acestei școli crescând până la 65 s'a numit ca ajutor d-l Zugraf, care învățase limba română în școala română din Bitolia.

Și aceasta școală ca și cele l'alte a avut mult de suferit. Atât Episcopul și silogurile, cât și consulul grecesc, căntau a-i da loviturile cele mai simțitoare.

În Nijopole nu se află nici un grec de origină, numai câți-va Români deveniți agenți ai Episcopului și ai consulului grec din Bitolia protejați de

dânșii formează partidul grecesc care avea în stăpânirea sa localul școalei comunale, precum și biserică comunei cu toate veniturile. Tot așa se întâmplă în toate comunele românești. Românii vădând această nedreptate au reclamat la tribunal. Episcopul fără să mai aștepte rezultatul judecății puse mâna pe cheile scoalei comunale. După nenumărate trăgănări pricinuite de intrigile ascunse ale arhierelui tanariot, tribunalul luă în fine în cercetare pricina scoalei românești și sili pe Episcop să dea cheile în mâinele autorității civile. Arhierul atunci le svârli în mijlocul tribunalului și plecă. Judecata a urmat încă multă vreme, în care interval autoritățile incredințară cheile scoalei comunale partidului grecesc.

În anul 1888, locuitorii români din Nijopole au reclamat din nou și tribunalul luând în vedere cererea lor, a hotărît ca localele scoalelor comunale să se împartă dându-se unu pentru scoala română. Dar grecomanii nu s'au mulțumit și au refuzat școala. Acum auzim că Valiul în Consiliu a hotărît din nou ca școla să fie dată și ca chiar în școla greacă limbele română și turcă să fie predate elevilor.

Astăzi la această școală sunt doi învățători: DD-nii Z. Papazi elev al liceului din Bitolia și Gușu Nijopoleanu.

Școala are acum peste 70 elevi. Numele elevilor din cursul anului 1888-89 :

Stavre Spiru
Toda Steriu
/ Vasile Dimce
Goga Lețu

Tonca Ferfeli
Gușu Cuțumina
Demetru Caracotta
Mihu Bechi

Taşcu Bitaracu	Goga Bechi
/ Simon Petru	/ Banu Chendimen
Petru Ferfeli	/ Teodor Liacu
Teodor Ferfeli	/ Naum Temelcu
Cocia Ferfeli	Teodor Ferfeli
Toda Placiu	George Ferfeli
Sidu Nijopolean	George Curculuchi
/ Petru Barba	Cocia Ioan
Santa Caracotta	Luisa Demetru
Sana Memța	Petru Mihali
/ Natalia Spiru	Mia Caracotta
Șana Calivianu	Nacu Marcu
Nicolae Papazi	Taşcu Statu
Mihu Șebe	Mihali Spiru
Sotira Nicolae	Cocea Palea
/ Ioan Cota	/ Cocea Apostolescu
Cocia Parișcu	Cocea Gherza
/ Donca George	/ Nicolae Ghioca
Goga Zugraf	Teodor Bitaracu
Taşcu Demetru	Nida Bechi
/ Dinu George.	Gușu Nita
Giogea Zisi	Fușu Vreta
/ Nicolae Anghelescu	Cocia Zugraf
/ Zoița Chendemen	Teodor Curculuchi
Nicolae Baruta	Halciu Memța
/ Nacu Papazi	Taşcu Calivianu
/ Hrista Anghelescu	Gușu Bechi
/ Nicolae Mile	Ioan Bitaracu
Cocia Huța	Nacea Barbu
Cocia Caracota	Tachi Șebe
Sotira Bitaracu	/ Teodor Marcu.

Adouă-deci și una școală s'a deschis în anul 1881 în *Laca* (Laista) din Epir. Instructorul ei însă Tănase Papa-Ioan, care își făcuse studiile în seminariul grecesc de la Halki și învățase limba română în Mănăstirea română „Prodrom“ din sf. munte Athos împreună cu sus-numitul C. Furceanu, pă-

răsind școala cu ocasiunea sf. serbători de la Paști din anul 1883, se duse la familia s din Tricala, de unde nu s'a mai întors. Din această cauză și din alte împrejurări această școală n'a mai putut funcționa.

A două-deci și doua școală s'a deschis la anul 1881 în *Pleasa* sat românesc în Epir; locuitorii lui sunt români și Fărșăroți. Cel d'ântâiu învățător la acea școală a fost preotul Haralambie Balamaci, care învățase carte la școala greacă din Ghiorgea, unde a fost și institutor la acea școală; pe urmă venind în România la nisce rude ale sale s'a dus la seminariul Episcopiei de la Argeș, unde s'a perfecționat la studiū cu limba română; pe urmă întorcându-se în Macedonia a fost numit provisoriu institutor la școala română din Perlepe în locul d-lui Hondrozom, care plecase în România. Mai târziu părintele Balamaci a fost numit institutor la școala din Pleasa și a instalat școala în localul școlii comunale, în care până atunci era școala greacă. Fiind-că parte din locuitorii acestui sat românesc în timpul de iarnă se împrăștie cu turmele și cu familiile lor prin câmpiile Tesaliei și parte petrec iarna în orașul *Ghiorgea* (Corcea) departe ca la o jumătate de poștă de Pleasa, Părintele Haralambie ține lecțiile în timpul iernei în orașul Ghiorgea, unde fiind stabilite mai multe familii românești din Moscopol, pe lângă elevii școlii de vară din satul Pleasa mai merge la această școală română și alți copii din familiile românilor ce se află în Ghiorgea.

O dată școala română deschisă în timpul iernei la Ghiorgea, familiile române stabilite în acest oraș,

doreau ca școala să fie acolo în permanență adică și vara, și pe lângă institutorul părintele Haralambie, să mai fie încă un institutor, care să cunoască și limba franceză. Deci spre a satisface această legitimă dorință a locuitorilor români din Ghiorghea, școala română din Pleasa s'a stabilit în mod permanent în orașul Ghiorghea, trimițându-se acolo ca institutor d. P. Pucearea, elev absolvent al liceului român din Bitolia. iar la școala din Pleasa s'a numit institutor d. Fotu, Român farșarot din Pleasa care terminând școala greacă din Ghiorghea a urmat trei ani și la școala română din Ghiorghea ocupându-se special cu limba română și făcând tot de o dată practică, pentru ca să poată deveni învățător la școala din Pleasa.

Școala din *Ghiorghea* are 73 elevi; iar școala din Pleasa, în timpul ernoii, din cauză că cea mai mare parte din locuitori lipsesc, are un număr mai restrâns de elevi, pe cât timp vara când se strâng acolo toate familiile, numărul elevilor trece peste 80. Iată numele elevilor și elevelor școlii din Ghiorghea pe anul școlar 1888-89 :

Nașu Drosu
 Dimitri Costa-Cata.
 Mita Giogia
 Nașu Costa-Vituljiu
 Sotiri Piti-Baca
 Gherghe Nicola
 Nașu Spiru
 Çili Spiru
 Nașu Pacea.
 Rilea Vasili
 Pandu Teja-Muși
 Bana Pustoli

Mihu Sufra
 Fanica Argintar
 Vasili Drosu
 Andrea Hristu
 Pandu Leca
 Vasili Argintar
 Vasili Carameta
 Nuci Postoli
 Grigori Balamace
 Cata Spiru
 Nuci Leca
 Pilea Cicani

/ Nicola Chirița	/ Alexe Leca
Vasili Balamace	Mita Nicie
/ Hristu Carabina	Ahilea Fați
Andria Balamace.	Mita Cocă
/ Ana Carabina	Talea Balamace
Atina Argintar	Dina Geavela
Tina Nicie	Toti Argintar
/ Constanța Drosu	/ Tacu Rigia
/ Nastasia Argintaru	Coli Giouia
Čica Vasili	Nicola Cican
/ Tinca Nastu	Menca Balamace
Panait Muși	Pilea Fațe
Nastasia Morait	Dina Balamace
Victoria Sufra	Atanasi Geca
Caia Nicie	/ Alexe Vangheli
Atina Carabina	/ Hristea Costică
Elena Carabatachi	Miti Sufra
Vasile Balamace	Pilea Joga.
Panaia Balamace	Dina Cecan
Nicuța Balamace	Chendra Balamace
Vasili Țațe	Tache Vasila
Nașu Mustara	George Șibra
Hristu Caramitru	Pandu Chirița
Mita Babu	Vasili Vituljiu
Hristu Postoli	

A doua-deci și treia școală s'a deschis la anul 1882 în *Constantinopole* pentru băeți și fete.

De la început această școală mixtă a fost ținta persecuțiunilor fostului Patriarh Ioachim al III-lea, care era devotat cu totul causei grecesci; el nu putea să sufere ca Româniî din Macedonia și Albanezii ce locuesc în Constantinopol să aibă o școală particulară și mai ales să o aibă în mijlocul Fanarului.

Când acest patriarh numai sciu de ce să se a-

gate, pentru a isbuti să închidă acea școală, denunță autorităților turcești că cărțile didactice ce veneau din România și de care se serveau școalele românești, conțineau lucruri periculoase pentru statul turcesc. După denunțarea aceasta, censura imperială a luat în cercetare foarte serioasă toate cărțile ce erau întrebuințate în școalele românești, și vedându-se la ministerul instrucțiunii Publice, că acele cărți didactice nu coprindeau nimic vătămător statului turcesc, s'a îngăduit introducerea lor în școale. Institutatorul școlii din Constantinopole a fost d. Tașcu Iliescu, Român din Crușova. Această școală număra vre-o 30 elevi și vre-o 10 fete.

În anul 1886 simțindu-se trebuință de a se crea câte-va clase gimnasiale la Crușova, fiind-că numai cu o școală primară și cu un singur institutor nu se putea ajunge scopul național și civilisator al școlii române în Turcia, d. Tascu Iliescu a fost transferat la școala primară din Crușova orașul său natal, unde era nevoie de sporirea personalului didactic și de atunci a rămas acolo ca institutor; iar pentru școala română din Constantinopol s'a chibzuit ca la cea d'ântâi ocazie să se deschidă una în mai însemnate condițiuni, comparativ cu importanța acelei localități, adică că împreună cu școala primară să se înființeze un gimnasiu îndată ce mijloacele vor permite.

A două-decî și patra școală s'a deschis la anul 1884, în *Turia* (Crania) situată în districtul Grebena, provincia Epirului. Cel d'ântâi institutor a fost d. G. Zizi, elev al școlii române din Bitolia, avînd de ajutor de școală pe d. Ciacura din Turia.

Și această școală ca și cele-lalte avu mult de suferit din partea Episcopului Grec din Grebena și și a agenților săi. În urma intrigilor urzite, institutorii români au fost aduși la Grebena de către autoritatea turcească, acușați fiind de Episcop ca agitatori străini și au fost luați în cercetare. Aceasta s'a repetit de câte-va ori, până când în fine a trebuit să se numească o anchetă care să cerceteze în fața locului la Turia, cum stau lucrurile, și să facă și un raport în privința aceasta.

Intîmplarea a făcut ca tocmai pe când se făcea acolo cercetarea să treacă generalul Ahmet Fevzi-Pașa, fost guvernator general al Vilaetului Cosova, care era permutat în aceeași calitate la Vilaetul Ianina. Seara a rămas în satul Turia, pe unde trece drumul la Ianina, și după ce a stat la masă, întrebând pe stăpânul casei, unde era în gazdă, despre cele ce se petrec pe acolo, între altele a venit vorba de școala română și de ancheta ce se făcea în această privință.

După ce s'a informat bine cum stă afacerea, înaltul funcționar turc, nu putea să priceapă cum într'un sat cu totul românesc, în care nu să află nici măcar o familie greacă de origină să nu fie îngăduit învățământul limbei materne în local scoalei comunale. A doua zi de dimineață a chemat la dînsul pe fruntașii satului și i-a întreat, față fiind funcționarii însărcinați cu facerea anchetei, că de ce naționalitate sunt locuitorii acestui sat? Locuitorii nesciind pentru ce îi întreată, au răspuns cu toții, împreună și cu acei cari erau de partida greacă și agenți ai episcopului, că sunt cu toții Români. 'I a

mai întrebă apoi ce limbă vorbesc în familie, și dânsii au răspuns cu toții că vorbesc numai românește, adăugând că femeile și copiii lor nu știu nici o vorbă măcar din limba greacă. Atunci Pașa a poruncit să cheme la dânsul pe institutorii și pe toți elevii școlii române și i-a întrebă în fața tuturilor locuitorilor ce sunt ei și ce învață? Aceștia răspundând că sunt învățători români și învață pe copiii satului limba română, Pașa a zis: „ca să se poată folosi de învățatură toți copiii satului trebuie să predați limba română în localul școlii comunale, de oare-ce ciorbagiilor (frunțașii satului) spun, că aici toți locuitorii sunt Români, și copiii nu vorbesc și nici nu înțeleg altă limbă, de cât limba română“. Pașa apoi porunci ca institutorii români, elevii lor, frunțașii satului și funcționarii trimiși acolo de autoritatea din Grebena, ca să facă cercetare, să facă cercetare, să meargă cu toții la școală comună; acolo Pașa ordonă ca institutorii de limba română să fie instalați în școala comună, ceea ce s'a și făcut îndată, și apoi întorcându-se către locuitori le-a spus: „Ceea ce am făcut eu este drept și logic, și trebuie să rămâne așa pentru tot-d'una, iar dacă cine-va s'ar încerca să strice ceea ce am făcut, acela va fi aspru pedepsit“. De atunci școala română din Turia este instalată în localul școlii comunale.

Institutorul d. G. Zisi părăsind școala a fost înlocuit prin d. M. Pineta, elev absolvent al liceului grecesc din *Ciutili*, orașel român aproape de Seațiștea; dânsul a stat și patru ani la învățatură în România.

Astă-dî numărul elevilor se ridică la 55.

A două-deci și cincea școală s'a deschis în Ianina. Primele încercări pentru înființarea acestei școli s'au făcut în anul 1886 luna Septembrie de către d-nul I. Hondrozum, tînăr român din Samarina, care a studiat cinci clase liceale în Bucuresci și fu trimis acolo cu titlul de institutor și cu însărcinarea de de a face formalitățile cerute pentru deschiderea acestei școli precum și a unui gimnasiu român cu un internat.

Indată ce se respîndi știrea că se înființează în orașul Ianina o școală română, se ridică în picioare pe lângă Patriarhie și Mitropolitul local împreună cu consulul general grec mai toată aristocrația și lumea cultă grecisată a orașului Ianina. În adevăr acest oraș, capitala Albaniei de jos (Epirului) ce este mai în apropiere de cât altele de fruntariile regatului grecesc, se consideră ca unica poartă prin care influența statului grecesc pătrunde în Epir și Albania spre a înlocui dominațiunea turcească în acele țări. El are de mai bine de un secol un renumit liceu grecesc care este focarul culturii grecesci;—această școală secundară este înzestrată cu fonduri de către toți bogații români grecizați, cari în țări străine și mai cu seamă la Moscova și în România au adunat averi însemnate :¹⁾—de la acest centru puternic se împrăștia în trecut și chiar acum cultura și sentimentele grecesci, în partea apuseană a Turciei printre populațiunile române și albaneze.

1). În un capitol de mai la vale vom arăta sumele și numele românilor partizani ai grecismului cari au contribuit la înzestrarea școlilor din Ianina, Metzovo și în genere din Epir.

Cea mai mare parte dintre profesorii și instituții scoalelor grecesci din Turcia înainte și în parte chiar după formarea statului grecesc au fost elevii acelui liceu ; cea mai mare parte dintre creștinii din Epir și din Tesalia fără distincțiune de naționalitate, Greci, Români și Albanezi, învățau și învăță încă până astăzi cunoștințe mai superioare la sus-zisul liceu recunoscut și de statul grecesc, căci elevii, după ce termină cursurile acestui liceu, cari ar vrea să și continue studiile mai departe, merg la Atena unde sunt primiți la Universitate prezentând numai absolutoriuul acestui liceu.

Se înțelege dar că grecii și mai ales agenții oficiali și oficioși ai politicii grecesci în Turcia, au considerat existența unui institut pedagogic românesc în orașul Ianina, nu numai ca un factor distrugător al doctrinei paneliniste răspândite între populația creștină de pe acolo, ci încă ca un mijloc de natură a demasca planul de mult urdit și practicat de greci, plan pe temeiul căruia se trece sub tăcere existența poporului român sau albanez din Turcia. Dâșii au simțit că înființarea școalelor române va dovedi Europei că populația creștină a Epirului nu este toată grecească de origine, precum pretinde presa greacă și grecofilii, precum și guvernul grecesc, care reușise până la un punct oare-care, să inducă în eroare opiniunea publică a Europei în această privință, ci că acolo există o trainică și inteligentă populațiune română și albaneză și că acestea încă sunt superioare grecilor atât ca număr cât și ca valoare materială și morală. Acestea sunt adevăratele motive pentru

care grecii n'au cruțat nici un mijloc, nici un sacrificiu, ci au făcut tot ce le a stat prin putință ca să nu se deschidă școală românească în orașul Ianina.

După mai multe stăruințe, abia pe la 13 Februrie 1887 autoritatea locală a dat voe să se deschidă scoala română și atunci, d. I. Hondrozom a început a da lecții la vro zece copii într'o casă particulară luată cu chirie. Mitropolitul și consulul grec vedând că prin autoritatea otomană nu isbutiseră a opri deschiderea scoalei române, nu s'au descuragiat, ci din contră au început a lucra cu mare zel și activitate ca să nimicească scoala română. Pe de uă parte agenții lor mergeau pe la familiile române din casă în casă, din dugheană în dugheană, spunând tot ce le trecea prin cap, ca să le împedice de a'și trimite copiii la scoala română, și când vedeau că nu puteau să reușească ca să le înduplece, atunci începeau să le amenințe în diferite moduri, spunându-le că au să fie persecutate de Mitropolit, de consulul grec și de populațiunea grecească din oraș, că nimeu nu are să mai calce în dugheana lor, că Mitropolitul n'are să lase preoții să meargă în casa lor ; că dacă vor avea vre un proces la tribunal sau la poliție, au să'l peardă, și alte multe de felul acesta, și că *dacă se hotărâsc a'și da copiii la scoala grecească, atunci ei le vor da bani pentru întreținerea lor numărându-i între bursierii scoalei grecesci.*

Dar cu toate aceste amenințări și promisiuni s'au găsit Români patrioți, care își trămiteau copiii lor la scoala română, lipsindu-se de foloasele ce le ofereau agenții causei grecesci și nepăsând-le de amenințările lor.

Partizanii ideilor grecesci vedând că prin autoritatea otomană din Ianina nu puteau să închidă scoala română, au început să lucreze serios la Constantinopol și numai grație influenței grecesci pe lângă guvern au reușit să smulgă un ordin hotărîtor de la Inalta Poartă, prin care se ordona guvernatorului general al Ianinei Mușirul (Mareșalul) Ahmed Eyub Pașa, ca îndată să închidă scoala română de la Ianina ; și așa la 14 Aprilie 1888, atât cele două clase gimnasiale cât și scoala primară română de băieți și de fete au fost închise, lucru care întristase chiar pe numitul guvernator general Ahmed Eyub Pașa, care pătruns de adevăr, era convins că școala română din Ianina nu numai că nu era vătămătoare intereselor Turciei, dar era încă și folositoare atât poporului cât și statului Turcesc. Ahmed Eyub Pașa n'avea însă ce face, căci ordinul superior din Constantinopol era foarte hotărîtor și ne motivat.

Presa greacă din Atena și din Constantinopol au cântat pe toate tonurile atunci și cu mare bucurie și emfază vecinica pomenire a școalei române din Ianina ; spunând cu ocazia aceasta contrariul adevărului adică : că guvernul Turciei ar fi înțeles că profesorii români ar fi fost *niște agitatori, cari ca agenți ai unei politici străine ostile imperiului Otoman, ar fi trimiși în părțile acelea ca să turbure liniștea publică și să facă fel de fel de desordine, ca astfel să se poată justifica intervenirea unei puteri străine și alte calomnii de felul acesta și că guvernul turcesc ar fi făcut un act de înțelepciune și de folos public închidând școala română.*

Dar nu trecu mult timp și Grecii se găsiră amar amăgiți, când au văzut că lucrurile nu erau așa, precum le descriau ei cu rea credință, și că Turcii sunt luminați și că numai pot fi trași pe sfoară prin viclenia lor ca în trecut, pentru-că în urma explicațiunilor ce direcțiunea scoalelor române a dat la Inalta Poartă cât și la Palat printr'un memoriu în care se vede ca într'o oglindă lucrările și scopul grecilor de a face din scoala greacă un fel de monopol pentru creșterea și instruirea tuturor creștinilor din Imperiul Otoman, fără deosebire de naționalitate, s'a văzut că scoalele românesce au un rol eminentemente folositor intereselor statului. În urma lămuririlor coprinse în sus-țisul memoriu pe care 'l publicăm mai la vale în intregul seū, Sublima Poartă s'a luminat și s'a convins despre adevăr și, după ce a luat și avisul guvernatorului general din Ianina, a ordonat ca să se redeschidă atât gimnasiul cât și scoala primară din acel oraș, și să funcționeze conform legilor.

Pe lângă d-nul I. Hondrozom însărcinat cu școala primară, s'a numit profesori pentru primele clase ale gimnasiului înființat : D-nul Abeleanu de limba română, latină și matematică, Nicolachi A. Papa-Hagi de limba greacă, istorie și geografie, Talaso, francez de origine, de limba franceză fiind în același timp și pedagog al internatului.

Pe la luna Septembrie 1887, când s'a deschis gimnasiul pentru întâia dată în Ianina, școala s'a instalat în casele d-lui inginer Meneicu, ginerile

vestitului profesor și director al liceului grecesc din Ianina repostatul Manari ¹⁾

Consulul și Mitropolitul grec s'au plâns amar la d-na Maneicu fiica lui Manari, caracterisând faptul acesta, ca uă manisfetare antigreacă, din partea ficei celui mai aprig apărător al Elinismului în Epir, dăr dânsa, care 'și-a făcut studiile într'un pensionat din străinătate, le-a respuns, că : de și fică a lui Manari, ca soție însă nu poate avea de cât naționalitatea bărbatului ei, și fiind-că soțul ei d-nul Meneicu polonez de origină este supus francez, dânsa legalmente este de naționalitate franceză ; afară de acestea a mai adaus că se miră, ca un consul și un Mitropolit atribuesc caracter politico-național unui fapt de simplă daraveră, căci ar fi putut se și dea casele cu chirie la un evreu său la un turc, și nu înțelege cum în cazul acesta i s'ar fi putut imputa că s'ar fi declarat pentru evrei său pentru turci. De alt-mintrelea Româniî chiar în cazul când nu le ar fi dat casa pentru gimnasiu și pentru internat, tot erau se găsească uă altă casă, și în cas de nevoe ei ar fi putut se și cumpere uă casă, ca se fie proprietatea școalei române. In urma acestor observațiuni atât Mitropolitul cât și consulul au plecat umiliți.

1) Acest D-n Manari român de origină, ca cei mai mulți dintre vestiți profesori ai liceului grec din Ianina, profesori cunoscuți pe la începutul secolului al 19-lea în România, a fost mai mult timp profesor și director al colegiului din Corfu pe vremea protectoratului englez, apoi a fost profesor și director al liceului grecesc din Ianina timp de 0 ani. El este autorul unui curs complet de Algebră, Geometrie și Trigonometrie.

După noi plângerea lor nu era absurdă, fiind-că faptul acesta a contribuit mult ca uă mare parte din Români cari stăteau la îndoială, să se hotărască să îmbrățișeze școala română și să se declare partizani ai ei. La observațiunile ce se făceau de către adversarii școalei grecești, dâșii se justificau, dîcînd că : *dacă fica lui Manari pentru un interes de bani 'și-a dat casele ei pentru școala română de ce dîșii, cari au interes și mai mare, ca Români, și ca părinți se nu 'și trimită copii lor la acea școală.*

Timpul a arătat că d-na Meneicu raționa bine, căci un an după aceia, școala română avînd trebuința de un local mai spațios s'a instalat în casa cea mai frumoasă a orașului Ianina, aparținînd tot unui partizan al grecismului, d-nul Combatis. Astăzi gimnasiul român se află într'ua casă mare și frumoasă proprietate a d-nei Penelopa Papazolu care are și alte proprietăți în Brăila și se înrudește cu cele mai de frunte familii din Ianina,

Actualmente nu funcționează de cât gimnasiul, al cărui profesori sunt : D-nii D. Lăzărescu Lecanta, transferat de la școala din Perlepe, pentru limba greacă și română și științele naturale, Pericli Cîvica, elev absolvent al liceului român din Bitolia pentru limba latină și franceză, fiind în acelaș timp și repetitor, N. Craia pentru matematică, istorie și geografie, Rasim Efendi pentru limba turcă.

Școalele primare au fost suspendate provisoriu iar celelalte școli primare românesce din diferite localități ale Epirului, precum : Turia, Perivoli, Abella, Băiasa, Furca, Samarina, etc. procură elevi pentru gimnasiu.

Școala numără până acum 27 elevi, cari formează clasa I și II-a gimnasială, de oare-ce gradat pe fie-care an urmează a se înființa câte o clasă.

Iată dăm aci în traducere și **memoriul** cu data **din Maiu 1888** despre care am vorbit mai sus :

„Excelenței sale Munif Pașa, Ministru al instrucțiunii publice etc. la Constantinopol :

„Subscrisul supus otoman, de loc din marele oraș Samarina, aflător în districtul Grebena, Sangeacul Serfidje și de profesie învățător, am onoarea a aduce la cunoștința Es. V., cu mult respect, ceea ce urmează :

„Insufletit de sentimentul de iubire al dreptății și călăuzit de o pornire înțeleaptă și îngrijire părintească pentru toate popoarele din marele Imperiū, onoratul guvern al Majestății Sale Imperiale Sultanul, a bine-voit să îngăduie și poporului român ca și tutulor celor l'alte, să se instruească în limba lor proprie, dacă ast-fel îi este dorința, și, tot atunci, el a autorisat deschiderea școalelor românești după îngăduințele legilor imperiului.

„În aceste școli românești copiii învață nu numai limba lor maternă, dar și limba turcească, limba grecească și cea franțuzească.

„Toate cărțile de școală și programul învățăturilor în școalele românești sunt cercetate și autorizate de către consiliul de instrucțiune publică (Maarif-Mejlis), din capitala Vilaetului. Adică în loc de a lucra în întuneric și fără controlul autorităților Imperiale, cum de obicei făcea și face încă școalele Grecesci, puse sub direcțiunea dis-

„creționară a Episcopului și a persoanelor particulare, cari ascultă numai de poruncile Consulilor și a Silogurilor (djemaet) streine, școlile românesce s'au deschis cu stiința și în ochii guvernului Imperial și a autorităților locale, ea 'și urmează în vătăturile sub supravegherea și după regulamentele consiliului de instrucțiune publică locală.

„Dar educațiunea poporului român în propria sa limbă, nu place intereselor politiceii grecesci, pentru că limba greacă, copleșind în potriva legii, mai nainte toată instrucțiunea publică în școlile populului românesc, toți Româniii eșiți din școalele grecesci și hrăniți numai cu ideile și credințele doctrinei panelenismului ce le însuflă învățătorii și cărțile grecesci pe de uă parte, preoții și archiereii pe de altă parte, lucraū și'si impuneau sacrificii de tot soiul pentru politica grecească și în potriva intereselor proprieii lor rase. Pe când la școala românească copiii nu numai că nu vor aūdi nimic din tot ceia ce învățătorii și cărțile grecesci le insuflă în favoarea causei paneleniste, numită de greci *marea idee*, dar încă scuturați de superstițiile grecismului, vîrit în capul copiilor din cea mai fragedă vârstă a lor în școalele grecești, Româniii vor învăța în limba lor maternă mai ușor și mai bine a citi, a scrie, a calcula și a fi buni creștini și credincioși supuși stăpânitorului lor legiuit, și se vor pătrunde bine că imperiul Otoman este cel mai bun epitrop și cea mai sigură strajă a intereselor rasei lor, amenințate pe de uă parte de panelenism, și pe de altă de panslavism.

„În școalele românesce, poporul român va deschide ochii spre a vedea primejdia ce-i amenință de a fi înghițiți la nord de slavi, la sud de greci, dacă s'ar întâmpla să fie lipsit de pavăza imperiului Otoman. Nu rămâne îndoială că Românii vor eși din școalele lor pătrunși de ideea că interesele lor cer, ca să fie tot-d'a-una credincioși Majestății Sale Sultanului, suveranul lor legitim, și alăturați cu totul Imperiului Otoman, știind bine că existența lor națională este strâns legată cu soarta Imperiului; prin urmare, crescuți și învățați în propria lor limbă în școalele românești, unde vor fi la adăpost de molipsirea doctrinei panelenismului, Românii nu vor da mâna nici uădată în politică, nici cu grecii nici cu slavii.

„Iată pentru ce agenții veduți și neveduți ai cauzei și ai politicei grecesci, și în particular înaltul cler grecesc, au făcut și fac încă și astăzi tot ce le stă prin putință, ca să împedice deschiderea școalelor românesce în Macedonia și în Epir-Tesalia, unde Românii sunt numeroși și de uămare importanță sub raportul social și economic și ca să împedice prin ori-ce mijloace posibile și mersul regulat și propășitor al acestei școli.

„Pentru ținta aceasta, agenții oficiali și oficioși ai panelenismului, n'au încetat de a face tot soiul de intrigă pe lângă autoritățile Imperiale ale Inaltei Porți, învinovățind pe nedrept pe învățătorii români că sunt agenți ai unei politici străine, dușmane Imperiului, sau ca agitatori semănând vrajbă printre creștini și asemănând școalele românesce unui foc de turburări și neorândueli. De altă parte ei în-

„vinovăţeau şi învinovăţesc încă şi astăzi pe învă-
 „tătorii scoalelor românesce, batjocorindu-i, în ochii
 „compatrioţilor şi coreligionarilor lor, ca misionarii
 „unei propagande religioase duşmane ortodoxiei, şi
 „sfătuesc pe familii să nu încredinţeze copiii lor
 „învăţătorilor români, dacă nu vor să fie bleste-
 „maţi şi afurisiţi, căci în şcoalele româneşti, dic a-
 „cei agenţi, copiii ar fi siliţi sa se lepede de reli-
 „gia ortodoxă şi să se prefacă în papistaşi sau pro-
 „testanţi, şi tocmai pentru asta, după dînşii, nu
 „trebuie ca familiile să'şi încredinţeze copiii lor de
 „cât la scoalele grecesci, supraveghiate, apărate şi
 „bine-cuvântate de către Patriarchul şi de Episco-
 „pii săi, cari sunt foarte veghetori, dic agenţii pan-
 „elenismului, şi foarte evlavioşi, pentru ca să nu
 „lase pe duşmanii ortodoxiei să introducă pe furiş
 „un singur cuvânt de heresie în cărţile românesce,
 „de cari se servesc învăţătorii sau preoţii în scoli,
 „sau în biserici, eresia şi veninul, ar fi introdus în-
 „tr'un chip așa de fin, în cât şcolarii şi poporul
 „român n'ar fi în stare să le zărească.

„Iată în scurte cuvinte tactica agenţilor, atât a-
 „celor pe taţă cât şi acelor într'ascuns ai grecilor,
 „şi mai ales a înaltului lor cler, tactică cu două feţe,
 „din care una este destinată a înşela autorităţile im-
 „periale, şi alta a înfricoşa poporul românesc, cu
 „gândul ascuns de a sluji cauza politiceii grecesci în
 „paguba Imperiului; căci acest serviciu în favoa-
 „rea causeii grecesci, n'are alt scop de cât să ajungă
 „a grecisa pe toţi Români prin mijlocul monopolu-
 „lui limbei grecesci în scoalele şi bisericile Români-
 „lor din Epir şi din Macedonia, pentru ca în urmă,

„să poată susține mai bine și să facă să prețuiască mai
 „mult în ochii Europei pretențiile grecilor asupra do-
 „mniațiunii Orientului, pentru care ei s'ar mulțumi
 „de uă cam dată, ca de o arvună, cu alipirea la Gre-
 „cia a celor două provincii, ce ei le cer sub motivul
 „că populația creștină a acestora ar fi greacă, că ea
 „ar dori cu orî-ce preț să fie întrunită cu Grecia, pa-
 „tria sa mamă, și că, prin urmare, Europa ar face
 „un act de dreptate și de înțelepciune politică, dacă
 „ar hotărî aneșarea celor două provincii despre care
 „e vorba la Regatul grecesc.

„Acesta'i adevăratul scop al sfortărilor ce fac Gre-
 „cii, și al sacrificiilor ce'si impun, pentru a ține cu
 „orî ce preț și prin toate mijloacele ce le stă în pu-
 „terea lor, monopolul limbei grecesci în scoalele și
 „bisericile Românilor, și în orașele cele mari ro-
 „mânesci, unde nu se găsește măcar uă singură
 „familie greacă de origină.

„Inalta Poartă aflând de intrigile și uneltirile ce
 „agenții greci și mai ales înaltul cler, făceau pentru
 „a împedica pe Români din Epiro-Tesalia și din Ma-
 „cedonia a'si învăța copiii lor limba matarnă, cum
 „și de persecuțiile ce le sufereau învățătorii români
 „din pricina sus țiselor intrigi, a creșut că e drept și
 „necesar a pune capăt acestor intrigi și persecuțiuni
 „neomenoase.

Spre acest sfârșit în anul 1295 (1878) luna Șeval
 „diua 5, Inalta Poartă a trimis un ordin vizirial sub
 „No. 32 și 50, semnat de Alteța Sa răposatul Savfet
 „Pașa, pe atunci mare vizir, către Escelențele lor
 „Valiul Salonicului și cel al Ianinei, îndatorindu-i
 „să vegheze ca de atunci înainte învățământul în

„limba românească să nu mai fie împedat, și în-
 „vățătorii români să nu fie jigniți din pricina in-
 „trigilor clerului grecesc.

„In urma acestui ordin drept din partea Inaltei
 „Porți, dușmanii școalelor românești, nu mai puteau
 „să și ajungă scopul cum le plăcea spre a intriga și
 „a înșela buna credință a autorităților Imperiale
 „în cea ce privește misiunea școalelor românești.
 „Pentru acest cuvânt s'a și deschis mai multe
 „școli în limba maternă, școli atât pentru băeți cât
 „și pentru fete. cu toată împotrivirea agenților gre-
 „cilor în mai multe orașe și târgușoare românești din
 „Macedonia și Epir, și rezultatul acestor școale n'a
 „fost și nici că putea fi de cât foarte supărăcios pen-
 „tru cauza grecească după cum s'a dis mai sus; căci
 „românii luminați mai bine prin aceste școli des-
 „pre intereselor lor, bine înțeleș că nu numai că
 „n'au luat parte ca altă dată la ațîțările și mișcă-
 „rile grecilor de la 1877—81 în vederea aneșării
 „Epirului și Tesaliei către greci, dar încă ei au
 „protestat în potriua acestei aneșări, făcute în pa-
 „guba drepturilor lor legiuite și a intereselor lor
 „economice și de rasă.

„In acest scop, o deputație trimisă de poporul
 „român a venit în luna Maiu, 1881, la Constan-
 „tinopol unde au dat ambasadoriilor Marilor Puteri
 „cum și Inaltei Porți, protestul poporului român
 „însoțit de un memoriu. Acesta este un fapt so-
 „lemn pe care Grecii l'au judecat ca rezultatul na-
 „tural al școalelor românești; pentru aceasta tocmai,
 „ei au îndoit ca să nu dicem au îndecit, silințele

„și sacrificiile lor pentru ca în orașele și târgurile
„românesce să nu se mai afle de cât scoli grecesci.

„In Epir sunt o mulțime de orașe, și mici târ-
„guri românesce, în care nu se află o singură familie
„greacă de origină, ca de exemplu Mețovo, orașul
„natal al bogaților Averof, Toșița, etc; Săracu, pa-
„tria lui Coletti; Samarina, Perivoli, Laista, etc.
„Numărul satelor și a târgurilor românesce din san-
„giacul Ianinei, Berat și Serfige, întrece cifra de
„120, cu o populațiune de trei sute de mii de su-
„flete. Printre poporul creștin din Epir, numai Ro-
„mânii se cade a fi considerați ca drepti locuitori
„și cetățeni ai țerii; pentru că nu este nici un sat
„românesc, care să fie proprietate sau moșie (cific),
„fie a unui bey turc, fie a stăpânirei. Românii sunt
„proprietari ai caselor lor, ai lanurilor, ai viilor,
„ai câmpurilor etc, ai orașului; pe când satele gre-
„cesci din Epir sunt cele mai multe moșii (cific),
„proprietăți ale beyelor musulmani sau ale stăpânirei
„și locuitorii greci de origină, ai acestor *ciflicuri*,
„nu sunt de cât un soi de robi *attachés à la glèbe*
„(tcitci), cari cultivă pământul proprietarilor satu-
„lui lor, și chiar nici casele, nici colibecele ce le lo-
„cuesc nu sunt ale lor.

„In atară de asta, Românii proprietari ai pămên-
„lului ce ocupă, au o mare importanță sub toate
„privirile materiale și morale, pentru-că comerțul,
„industria locală, profesiunile libere și toate mese-
„riile sunt în mânele lor. Tocmai pentru acêsta,
„agenții panelinismului, pun un mare preț pe po-
„porul român și consideră grecisarea lui ca o con-
„dițiune *sine qua non* pentru reușita calculelor poli-
„tice asupra Epirului și a Macedoniei.

„In câte-va orașe ale Epirului, ca la Samarina, la „Perivoli, la Turia (Crania), la Vuvusa (Băiasa) sunt „deschise scoale primare românesce și funcționează. „Dar se simțea mult trebuință de o școală centrală, „unde Românii din diferite localități ale Epirului „să-și pôte trimite copii lor, ca să-și completeze „studiile după terminarea cursurilor din școalele „primare locale. Sub-semnatul în calitatea mea de „Român și de supus credincios al Majestății Sale „Imperiale Sultanului, am creșut să fiu folositor con- „sigenilor mei, și să aduc în acelaș timp un ser- „viciu Imperiului, deschidând în orașul Ianina, o „școală românească în care pe lângă limba ma- „ternă, copii Românilor sau ori-cine alții ar voi, să „poată învăța și limba turcească, cea franțuzească „și cea grecească.

„Drept aceasta, m'am adresat către Onorabilul „Consiliu de instrucțiune publică spre a-i cere auto- „rizația de a deschide această școală, și după ce „am îndeplinit toate formele cerute de lege, Ono- „ratul Consiliu a îngăduit deschiderea școalei, cu „toate pedicile pricinuite de aștțările agenților greci. „Toate cărțile și programul școlar au fost esami- „nate și autorizate de Consiliul instrucțiunei publice, „precum și certificatele profesorilor, și școala română „din Ianina funcționează de la 1887 luna Maiu „sub controlul Onoratului Consiliu de instrucțiune, „fără nici o jignire și fără vre-o pagubă ore-care „pentru stat, sau pentru popor, care tocmai trage „folos dintr'un ast-fel de institut pedagogic, hotă- „rît a respândi adevărata instrucțiune, fără nici un „amestec al doctrinelor politice anti-turce. Dar nu

„mult, după aceasta la 14 (26) a lunei curente,
 „Consiliul de instrucțiune publică, mi-a făcut cu-
 „noscute să închid scoala în urma unui ordin dat de
 „Ministrul Instrucțiunii publice care îndatora pe Es-
 „celența Sa Valiul de Ianina ca să închidă scoala
 „română.

„Acest fapt neasceptat a picat ca un trăsnet pe
 „capul meu și al ființelor nevinovate, elevii scoalei.
 „căci tocmai când ei trebuiau să înceapă repetiția
 „lectiilor din întregul an, pentru a se pregăti de
 „examele publice ce au loc la sfârșitul lui Iunie,
 „ei se văd aruncați pe stradă

„Am cerut motivul acestei măsuri așa de straș-
 „nic luată în potriwa școalei române din Ianina,
 „dar mi s'a răspuns că motivul era necunoscut consi-
 „liului de instrucțiune publică local, ordinul de în-
 „chidere a acestei școli fiind dat din Constantino-
 „pol. Atunci trebuia dar să se găsească motivul,
 „cu atât mai mult cu cât autoritatea locală, nu a-
 „vea nici unul pentru închiderea unei școli ce a
 „îndeplinit toate formele cerute de lege, și care a mul-
 „țumit aici pe toate autoritățile Imperiale și pe popula-
 „ția pacinică. care nu se ocupă de cât de trebile sale,
 „în afară bine înțeles de agenții politici ai grecilor,
 „cari de la început chiar, au considerat ființa școa-
 „lelor românești din Epir, și mai ales din orașul
 „Ianina, ca un spin în ochiul lor.

„Rog pe Escelența Voastră să-mi îngăduie, a a-
 „răta aici adevăratul motiv și singurul scop al a-
 „țitătorilor, cari fără nici o îndoială vor fi iscodit
 „cine știe ce intrigă spre a înșela pe înalții func-
 „ționari ai Inaltei Porți spre a-i putea hotărî să

„lovească cu desvârşire în şcoala română din Ianina. Fiinţa unei şcoli şi mai ales a unui gimnasiu la Ianina, poate face să se doboare toate planurile şi manoperile grecilor, în vederea de a călăpăta pe calea diplomatică anexarea Epirului către Grecia,—şi iată cum :

„Toate pretenţiunile Greciei asupra Epirului şi Macedoniai nu se reazemă de cât pe dreptul naţionalităţilor, drept speculat într'un chip sofistic, de către diplomaţia greacă în paguba drepturilor legitime ale Imperiului şi a celor l'alte naţionalităţi, ce locuesc în sus-Ńisele provincii.

„In adevăr, grecii pretind că populaţia din Epir ar fi greacă şi şcoalele fiind de asemenea grecesci, toate negustoriile făcându-se acolo în limba grecească, Epirul nu e de cât o ţară grecească şi că poporul creştin ar Ńine aşa de mult a se uni la mama patrie greacă, în cât ar fi gata a face orice sacrificii, chiar de sânge, pentru a-Ńi îndeplini visul lor.

„Şi numai pentru acest motiv şi cu acest drept ei cer Epirul. Dar fiinţa şcoalelor române la Ianina, ce au scopul de a educa pe familiile române din acest oraş, şi a da instrucŃia secundară copiilor din deosibite târguri din Epir, face să sară în ochii Europei, înşelată de statisticele şi broşurile false ale grecilor şi grecofililor, că în Epir întreaga populaŃiune nu e greacă; din potrivă, Românii sunt numeroşi şi sub multe privinŃe superioari grecilor, cari sunt în cea mai mare parte clăcaşi pe moşii (ciflic). Prin urmare fiinţa şcoalele române din Ianina aşa de grozav pizmuite

„de greci, risipește și nimicește temelial pe care se
 „sprijinea pretențiunile și speranțele grecilor, ce
 „privesc Epirul și mai cu seamă *Ianina* ca o pro-
 „prietate politică greacă, care în curând va trebui
 « să facă parte de Regatul elenic.

„Resultatul școalelor românesce din *Ianina* va fi
 „nu numai de a lumina pe Români și a-i face să-și
 „înțeleagă interesele lor, pentru ca să nu-și mai
 „pue banii, talentele, brațele în serviciul cauzei gre-
 „cesce, a căreia isbândă ar fi mormântul existenței
 « lor naționale, dar încă, aceste școli vor avea de
 „resultat să arate curat Europei adevărata situa-
 „ție în Epir, și să o convingă că grecii sunt aici
 „mai puțin de cât Români și Albanezii și, ca va-
 „loare materială și morală, toată populația greacă
 „din Epir n'ar putea să se măsoare cu populația
 „unui singur oraș românesc ca *Mețovo* de exemplu,
 „unde nu există măcar o singură familie greacă de
 „origină.

„Pentru a împiedica de a eși la lumină acest a-
 „devăr necunoscut mai ales de Europa, ce mult
 « timp a fost înșelată de statisticele de rea credință,
 „în care toată populația *Rum* (creștină ortodoxă)
 „a Imperiului otoman (Greci, Albanezi, Români,
 „Bulgari), trecea drept greacă, agenții panelinismu-
 „lui au făcut o chestie de viață din sugrumarea
 „școalelor românesce din *Ianina*.

„Și tocmai pentru aceasta, ei au iscodit toate
 „intrigile ce le-au stat în putință și fac toate sa-
 „crificiile, ca să poată obține închiderea școalelor
 „românesce din acest oraș:

„Imi vine a crede, sau mai bine, chiar sunt sigur, că

„numai vre'o intrigă grecească a hotărît pe Inalta Poartă să închidă aceste școli, cu atât mai mult, că autoritățile locale și în particular consiliul de Instrucție publică n'au arătat nici un motiv legal care să poată aduce închiderea școalei mele.

„Rog dar foarte călduros pe Escelența Voastră, în numele dreptății și a buneii stări a populației pacinice, precum și în interesul Imperiului, să bine-voiască a revoca ordinul dat către E. S. Văliul din Ianina, pentru închiderea școalei românesce, și a autorița redeschiderea acestei școli cu un minut mai de grabă, pentru că ar fi o pagubă nereparabilă pentru elevii școalei și o nenărocire pentru familiile lor, dacă școala ar rămâne închisă pentru mult timp.

«Mângâiat cu speranța, că călăuzit de sentimentele de dreptate și de omenire și de spiritul pătrunător al Escelenței Voastre, se va grăbi de a se îndeplini dorința legitimă a Românilor de a-și putea învăța copiii lor în limba maternă ordonând redeschiderea școalei românesce din Ianina, rog pe Escelența Voastră să bine-voiască a primi asigurarea înalteimele considerațiuni».

A două-deci și șasea școală s'a deschis la anul 1889 în *Resna*, orașel locuit de Turci, Bulgari și Români în apropiere de Bitolia. Inștitutorul acestei școli este D-l P. Fundu, elev al gimnasiului român din Bitolia.

Episcopul local grec și agenții causei grecesce în Macedonia au făcut tot ce a stat în putința omenescă ca să închidă această școală, însă n'au isbutit de cât după înlocuirea președintelui consi-

liului permanent al instrucțiunii publice din Monastir, printr'un turec tîner și ne experimentat, care fiind corupt cu desăvîșire, a adus la Bitolia pe institutorul român sub pretext de a-î vedea atestatele și programul școalei, dar în realitate ca prin îndepărtarea institutorului român să se închidă școala română de acolo ; și vîzînd că hîrțiile institutorului român sunt în regulă, îi cere un ordin special de la Ministerul Instrucțiunii publice prin care să se autorizeze deschiderea unei școli românești la Resna. În zadar institutorul român i-a arătat copia ordinului vizirial din luna Septembrie 1878, prin care Inalta Poartă ordona tuturor funcționarilor din provincie să nu împedice învățămîntul limbei române, și să nu mai asculte de intrigile clerului grecece cînd e vorba de institutori ai școalelor române în Macedonia, Epir și Tesalia.

Institutorul român, a trebuit să se adreseze direct la Ministerul Instrucțiunii publice la Constantinopol, cînd a vedut că nu-î se face dreptate la Bitolia, unde chiar și guvernatorul general Faik Pașa, nu făcea de cât cea-ce voia Episcopul și Consulul grec.

De la Constantinopol s'a dat ordine ca să nu se pue pedici școalelor și institutorilor români și în particular institutorului P. Funda să-î se facă dreptate ; însă noul președinte al Consiliului de instrucțiune publică din Bitolia, luînd angajament cătră Episcopul grec, găsesce un mijloc, adică un pretext, ca se țină sus-șisa școala închisă, trăgînd afăcerea cu corespondența ce a angajat în această privință cu Ministerul Instrucțiunii publice din Con-

stantinopol ; însă nu poate fi îndoială că și rezultatul acestei manopere grecesci nu va fi altul, de cât acela de până acum al intrigilor urzite de agenții propagandei paneliniste în contra celor l'alte scoale.

Locuitorii români s'au plâns prin o petițiune la autoritatea din Bitolia, pentru nedreptatea ce se face copiilor lor prin faptul că scoala română stă închisă atât timp. Se pare că tot în felul acesta vor adresa o petițiune și Inaltei Porți la Constantinopol.

Școale de fete

Intâia școală română de fete s'a înființat în Macedonia pentru prima dată în luna Ianuarie 1879 în comuna *Ochrida*, de către D-na Agatia Apostolescu, absolventă a școlii centrale de fete din București. Școala aceasta a fost instalată de la început în localul școlii comunale, pentru că arhiepiscopul grec fiind isgonit de către Bulgari din Ochrida nu era cine să tacă piedici școlilor române din acel oraș, de óre-ce Bulgarii aveau trebuință de concursul Românilor ca să poată isbuti a da afară pe episcopul grec sub motivul adevărat ca pe acolo nu există nici de cum greci, și românii nu vroiau asemenea să fie episcop grec în acea comună. Prin urmare, de atunci școala precum și biserica românilor din Ochrida nu mai este în stăpânirea Episcopului grec și a partizanilor săi, și așa se explică că de la început atât școala de băieți cât și școala de fete a fost instalată în localul școlii comunale, iar în biserică, de la isgonirea ar-

chiereului grec, toată slujba bisericească se face numai în limba română întocmai după cum se face aici în România.

D-na Agatia Apostolescu a fost institutoare la acea școală continuu până la anul 1887, când școala de fete din Crușova rămăind fără directoare și avcnd o mare importanță, de oare-ce școala din Crușova avea un număr de eleve cu mult mai mare de cât acel din Ochrida, D-na Agatia a fost transferată provisoriu la școala din Crușova iar la școala din Ochrida s'a numit D-ra Fani Petru, elevă a școalei de fete din Bitolia. Această școală numera la începutul anului școlar 1889-90 20 eleve.

Iată numele elevelor acestei școli la începutul anului școlar 1889-1890 :

Anastasia Biba	Polixena Veroniu
Calina Veruș	Clio Tote
Lenca Gerahu	Morfă Dimonie
/Lenca Veroniu	Marița Coe
•Marița Apostolescu	Marița Picina
Marița Traice	Sandra Pendu
Nușca Dimonie	Vasa Nestoru
Nușca Dafa	Victoria Veroniu
Nușca Ștoe	Calina Rocă
Polixena Șcuretta	Zaha Coe

A doua școală de fete s'a înființat în *Crușova* în luna Septembriu 1879 avcnd de institutoare pe D-ra Victoria Petrescu, absolventă a Asilului Elena Doamna din București. Mai târziu demisionând a fost înlocuită prin D-ra Sevastia Coloveloni absolventă și profesoare a Asilului Elena Doamna din București. dēnsa a fost mai mult timp directoare la această școală avcnd douē sub-institutoare pe

D-na Zaha Ioțu născută Gruia și pe D-ra Constantina Curti.

Acum școala are ca Directoare pe D-na Agatia Apostolescu și ca institutoare pe D-na Zaha Ioțu având de ajutoare pe D-ra Constantina Curti.

La finele anului școlar 1888-1889, D-na Agatia Apostolescu demisionând, s'a numit în locul d-ei ca directoare D-ra Zaharia Bușa, absolventă a Asilului Elena Doamna din București.

Școala aceasta are 87 eleve.

Iată numele elevelor acestei școale pe anu 1889-90 :

Clasa începătoare

Anastasia Cornetescu
 Calliopa Chiale
 Calliopa Chiurciu
 Athina Dimitrie
 Calliopa Naumescu
 Chiacușa Dogu
 Costa Pure
 / Domnica Dimitri
 Elisabeta Matlacuca
 Elisabeta Pure
 / Elisabeta Sterie
 Eufrosina Balliu
 Eufrosina Pure
 Fania Chiose
 Fania Moche
 Fancia Marinca
 Flora Nișca
 Flora Șunda
 Florica Țiriviri
 Zisca Petrașincu
 Cleanta Leapu
 Vasilichia Zegataci
 Harielia Gogu

Florica Unca
 Harielia Leasca
 Mahe Berberi
 Magdalena Leasca
 Magdalena Potă
 Marioara Leasca
 Nușca Pure
 Nichia Beșca
 Nichia Bușa
 Lesca Chiurciu
 Vasilichia Moche
 Vasilichia Prenda
 Vasilichia Țiriviri
 Victoria Svlu
 Vasca Bojini
 Zaharia Moche
 Zaharia Blaje
 Vasilichia Topuzi
 Țuca Petrașincu
 Bucica Cornetescu
 Elisabeta Tomu
 Eufrosina Unca
 Lenca Zegataci

Zisca Buça
 Tallia Petrașincu
 Nifca Cole
 Virghila Cornetescu
 Pașca Berberu
 Calioapa Leapu
 Antigona Ghiuța
 Dulcina Colochită
 Hariclia Prenda
 Nușca Odi
 Magdalena Leasca
 Hariclia Mitu
 Domnica Nane
 Fanca Liazi
 Victoria Chiale
 Tallia Moche
 Domnica Gopișian
 Posa Șunda
 Fania Moche
 Magdalena Leasca
 Hariclia Cheale

Nușca Cheale
 Nușca Gabeli
 Nușca Iani
 Victoria Cornetescu
 Victoria Lozi
 Victoria Naumescu
 Sevastia Pota
 Zisca Comatti
 Magdalena Blaje
 Magdalena Cornetescu
 Maria Topuzi
 Polixena Gheorghiu
 Anastasia Cacardacu
 Domnica Ioan
 Fania Caciumanî
 Florica Cheale
 Fania Glavina
 Hariclia Leasca
 Magdalena Petrașincu
 Nița Dinischiotti

A *treia școală* s'a înființat în *Gopeși* pe la sfârșitul anului 1879, de către d-na Elisa N. Cosmescu, născută Petrescu, absolventă a școlii centrale de fete din București; aceasta demisionând în luna Septembrie 1883, a fost înlocuită cu d-na Elisabeta Gruia fostă institutoare la școala din Crușova, care retrăgându-se în anul 1885, a fost înlocuită prin d-ra Venera Chircu, care la anul 1889 a fost înlocuită de d-ra Vasilichia Placiu, elevă a școlii de fete din Bitolia.

Iată numele elevelor acestei școli pe anul școlar 1889—1890:

Vasilica Dotti
 Dimca Alexandrina

Zoița Stefa
 Stefana Levu

Maria Carajea
 Venera Țingra
 Stefana Muzi
 Stefana Cicotti
 Vasilichia Mihi
 Alexandrina Torbu
 Domnica Mazni
 Libertatea Muzi
 Sofia Pitca
 Zacharia Dimuză
 Constantina Santi
 Venera Cociu Sterghiu
 Stefana Șbotti
 Libertatea Cociu „
 Stefana Papa-Goa
 Domnica Tola
 Stefana Fijiu
 Eugenia Neciu
 Alexandrina Naciu
 Vasilichia Ghiricoiu
 Domnica Pița
 Stefana Belciu

Stefana Mihutani
 Alexandrina Paciu
 Carajea Domnica
 Alexandrina Romul
 Elena Belciu
 Stefana Dapu
 Constantina Carajea
 Vasilichia Natu
 Stefana Șbotti
 Ecatherina Torbu
 Stefana Papa-Cociu
 Vasilichia Fani
 Vanghelița Dotti
 Stefana Ducarița
 Vanghelița Fani
 Șubani Constantina
 Sofia Buhu
 Vasilica Hrissicu
 Elena Stefa
 Stefana Șubani
 Domnica Șbotti

A patra școală de fete s'a deschis în luna Martie 1881, în *Vlaho-Clisura*, d r ea n'a fost organizată și n'a funcționat în mod regulat de cât de la Februarie 1882 când atunci s'a numit institutoare d-ra Alexandrina Calotescu, absolventă și pedagogă a asilului Elena Dcamna din București, care mai târziu deveni și directore la acea școală, având de ajutoare pe d-na Marigo Damianovici născută Triandafil.

La anul 1887, aceasta fiind transferată la școala de fete din Ianina a fost înlocuită de d-ra Anastasia Christoforidi, elevă a Asilului Elena Doamna

din Bucuresci care și până astăzi se află directoare a acelei școli.

Școala numără până la 60 eleve

A *cincia școală* de fete s'a deschis tot în luna Martie 1881 în *Bitolia* (Monastir) capitala Macedoniei. Cea d'întâiu institutoare a acestei școli a fost d-na Alexandrina Bizanti. Fiind că numărul elevelor se înmulțise curând și trecuse peste 70, s'a mai nunit o a doua institutoare d-ra Smaranda Diclescu, absolventă a Asilului Elena Doamna din Bucuresci; însă aceasta din mai multe împrejurări fiind silită să plece din Bitolia, d-na Alexandrina Bizanti a ramas ca directoare la acea școală. La anul 1885 plecând și aceasta în România, a fost înlocuită provisoriu prin d-ra Sevastia Coloveloni, absolventă și profesoare de la Asilul Elena Doamna din Bucuresci; un an după aceea retrăgându-se și aceasta de la școală a fost înlocuită prin d-ra Eudochina Dimitriu, elevă a institutului catolic din Bucuresci; ca a doua institutoare care învață tot de odată și lucru de mână a fost numită d-ra Elena Tonu, absolventă a școalei profesionale din Iași, în anul 1887. La finele anului 1889 demisionând d-ra Eudochia Dimitriu (acum d-na Dumi) a fost înlocuită prin d-ra Victoria Teohari, absolventă a Asilului Elena Doamna din Bucuresci născută în Bitolia.

Iată numele elevelor acestei școli pe anul școlar 1889—1890.

Elena Tașcu
Vasilichia Naum
Eftimescu Atina

Sol Iacob
Melpomeni Tale
Evantia Marcu

Malca Ianton	Atina Mihail
Sofia Simion	/ Olga Ioan
Siniora Buhor	Atina Thimiu
/ Elena Steriu	Maria Masi
Stel Refel	/ Victoria Nicolau
Fania Muja	Emilia Ianchi
Sol Refel	/ Aspasia Muja
Andromahi Maza	Atina Plastaru
Sevastia Gheorghe	Lili Buhor
Maria Tale	Pandora Ioan
Sehule Ianton	Mușon Mato
Aspasia Spase	Elisavet Șunda
Maria Timiu	/ Maria Gheorghe
Hana Iuda	/ Elena Gheorghe
Ronduș Spase	/ Fania Stavru
Fania Ioan	Santa Costi
Mariam Sacuciu	/ Maria Ioan
/ Eugenia Anghel	Poixenia Marcu
Hrisanta Mihail	Mato Mercado
Elena Alexi	Maria Perdichi
Manda Binecu	Victoria Petru
/ Maria Simion	Civica Sultana I
Reina Refel	Sultana Civica II
Ștrela Mușon	Evanthia Ceapara
Maria Anton	Elena Costi
Matia Buracu	/ Sofia Ionescu
Atina Binecu	Vasilichia Ionescu
/ Paraschiva Constantin	Athina Naum
/ Agnia Eftimescu	Fania Petra
/ Paraschiva Naum	Fania Steriu
Calliopa Tașcu	Andronica Todi
Binecu Maria	/ Eudochia Tonu.
/ Ecaterina Constantin	

A șeasa școală de fete s'a deschis în *Moloviștea* la anul 1881 de d-ra Venera Chircu, fosta institutoară la școala de fete din Gopeși. Aceasta permu-

tându-se mai târziu la școala de fete din Magarova, a fost înlocuită prin d-na Fania G. Papa-Costa născută Tono, care se află institutoare și pene astăzi.

Iată numele elevelor acestei școale pe anul școlar 1888-1889.

Constantin Biju
 Fania S. Buza
 Elisabeta S. Bușeicu
 Santa T. Bușeicu
 Zaharia Ciumandra
 Constantina N. Goli
 Victoria F. Nace
 Constantina N. Rize
 Paraschevia G. Save
 Elisabeta S. Percea
 Zaharia N. Batalia
 Victoria T. Barju
 Fania C. Biju
 Santa M. Craia
 Hariclia D. Liascu
 Paraschevia D. Meta
 Vasilichia F. Nace
 Vasilichia Papa Têrpu
 Elena C. Paligora
 Zaharia G. Paligora
 Vasilichia Papa Nicola
 Lubița N. Piperu
 Paraschevia S. Percea
 Anastasia L. Simcea
 Santa S. Simcea

Fania G. Save
 Hariclia N. Tone
 Victoria T. Tovar
 Constantina N. Țapu
 Hariclia S. Țapu
 Hariclia V. Mufa
 Zaharia T. Bușeicu
 Anastasia C. Cușca
 Domnica S. Mitri
 Victoria C. Paligora
 Constantina N. Romcea
 Domnica T. Têrpu
 Paraschevia H. Velciu
 Fania G. Velciu
 Hariclia T. Leascu
 Canstantina N. Vulcani
 Domnica S. Bușeicu
 Domnica T. Nêrti
 Athina N. Nace
 Vasilichia I. Olde
 Domnica C. Paligora
 Santa C. Paligora
 Domnica N. Topa
 Domnica I. Olde

A șapta școală de fete s'a deschis în *Salonic* pe la anul 1881 luna Noembre. Această școală a avut de institutoare pe d-na Antonescu. Din mai multe

împrejurări însă acea școală a încetat de a mai funcționa.

A opta școală de fete s'a deschis în comuna *Magarova* în anul 1882, luna Februarie¹⁾ de d-na Sevastia Coloveloni; aceasta mai târziu s'a permutat la școala de fete din *Crușova* și a fost înlocuită prin d-ra *Venera Chircu* care mai târziu permutându-se la școala din *Gopeși*, a fost înlocuită prin d-na *Olimpia Parsachide*, din *Salonic*, fostă directoare la școlile grecești din *Seatiște* și *Vlaho-Livade*, care este și până astăzi institutoare în *Magarova*.

Iată numele elevelor acestei școale pe anul școlar 1888-1889:

Sia Caramina
 Fanca Steriu
 Vasilichia C. Sămără
 /Leanca Nachi
 Falia Cociu
 Tomaița G. Anghelina
 Fania Gachi
 Maria Gheorghe
 Vasilichia Chiria
 Nușca Chiria
 Crivița U. Tale

Vasilichia U. Tale
 Polixene Nicola
 Nușca D. Docu
 Zoița G. Lice
 Parușca Pangu
 Maria I. Zica
 Elena Dafin
 Elena Stoia
 Fania Eftimescu
 Elena N. Ciapanu

1). În ziarul „Binele public” din 19 Martie 1880, pagina 2-a coloana 3-a în articolul: *Cultura Românilor macedonenii, memoriu adresat d-lui ministru al instrucțiunii publice la 12 Martie 1880, de d. G. Misail*, găsim cu privire la școala din *Magarova* cele ce urmează; „IV, Repausatul Nicolae Mihail din *Magarova*, ținutul *Macedoniei* a încetat din viață pe la 1865 la *Craiova* lăsând îndatorire fiului său *Constantin* ca din averea colosală ce-i lasă să trimeată în patria sa natală o sumă oare-care pentru întreținerea unui pensionat de fete, precum și pentru alte bine-faceri, dar în privința acestei donațiuni vedem că până acum nu s'a făcut nimic.—După câte ni s'a spus, nici până astăzi (1890) dispoziția testamentară a repausatului *Nicolae Mihail* nu a fost adusă la îndeplinire.

A noua școală de fete s'a înființat în *Ianina* la anul 1887 luna Fevruarie de d-ra Natalia Boreslavski elevă a Institutului catolic din București. Această școală n'a funcționat în mod regulat de cât până în luna Septembrie când atunci demisionând d-ra Boreslavski, a fost înlocuită prin d-ra Calotescu astăzi d-na Abeleanu; un an după aceea pe la Septembrie 1888 din cauza unor împrejurări neprevăzute, această școală a fost suspendată provisoriu.

Din cele de până acum se vede că numărul total al școalelor românești din Peninsula Balcanică existente la Decembrie 1889, se ridică la 32 din care 24 de băieți și 7 de fete între care un liceu complet cu 7 clase cu un internat și două gimnasilor cu câte 2 clase pentru moment, care urmează a se completa pe fie-care an până la 4 clase, având în acelaș timp și un internat la gimnasiul din *Ianina*.

Cursurile peste tot se predau în limba română ca la noi; iar la Liceu și Gimnasilor pe lângă materiile programului cunoscut în care intră și limbele francesă, germană și italiană, se mai predă și limba Statului, adică cea turcească.

III

Scopul adversarilor școalelor române din Turcia

Cu toate intrigile Episcopilor greci, ale ciorbagiilor (notabililor), ale consulilor greci și agenților lor între cari sunt și mulți creștini și chiar români cu influență pe lângă autoritățile otomane, numărul școa-

lelor române, al elevilor și elevelor în genere crește din an în an.

Calomniile și bacșișurile adversarilor școalelor române nu mai produc acelaș efect ca în trecut, de oare-ce s'a dat pe față toate lucrările prin care se săpa Imperiul Otoman, astfel că Turcii au vădut acum cu ochii lor și s'au convins că sacrificiile enorme ce 'și impun grecii și silințele ce 'și dau ca în toate satele și orașele românesce și albaneze din Macedonia, Epir și Albania să fie numai școli și biserici grecesce nu o fac de dragoste pentru români ca să-i învețe carte, ci numai ca să-i greciseze, făcându-i să simță, să cugete să aspire, să lucreze și să vorbească grecesce și în sens grecesc; astfel ca Grecia să poată pretinde de la Europa cu mai mult succes și să obțină anexarea sus-șiselor provincii la statul grec.

În adevăr nu trebuie de cât simțul comun ca să înțeleagă cineva, că nu este lucru natural nici logic ceia-ce fac comitetele și guvernul grecesc în provinciile turcesce unde sunt mai multe sate grecesce sau deja grecisate, ciflicuri (moșii) de ale turcilor ai căror locuitori zac în cea mai mare ignoranță din cauza lipsei complete de școli, ba la unele din ele lipsesc chiar și preoți, și cu toate aceste comitetele grecesce nu trimet profesori, sau ajutoare bănesce pentru înființare de școli la acești frați ai lor din acele sate, cari sunt în cea mai mare parte în mizerie și cu cari trebuie să simpatiseze, ci ei plătesc profesori și profesoare trimetând și cărți didactice grecesce în mare număr la satele și orașele românesce din Macedonia, Epir și Al-

bania cari n'au nici o trebuință de ajutoarele grecesci. In adevăr, cel mai sărac român din aceste sate și orașe românesce, este cu mult mai bogat de cât cel mai bogat grec locuitor a susșiselor moșii turcesce și mulți din acești români au câte o moșie proprietate a lor cu întindere cât fie-care sat grecesc. De aceea vedem că unii din acești români, cărora din copilărie li s'au însuflat în școalele grecesce idei și sentimente elinesce, dăruiesc sume mari de bani pentru clădirea și îndestrarea de școli grecesce și de alte stabilimente de utilizare publică la diferite orașe românesce sau grecesate de Turcia, chiar și din Grecia, precum spre exemplu au făcut românii băstinași ca baronul Sina născut în Moscopoli, care a făcut observatorul și Academia din Atena; Dumba, născut în Blața din Macedonia; Arsachi, care a fundat și înzestrat asilul de fete „Arsachion“ din Atena; Averof și Toșița din Mezova cari pe lângă sume mari de bani dăruite cu scopuri de instrucție și de bine facere orașului natal, au făcut școala polytechnică din Atena, cel mai frumos edificiu din acel oraș, și alți mulți români de origină, dar cu idei grecești cari au înzestrat cu nenumărate daruri și legături din care se întrețin până aăzi școlile din Ianina, Salonie, Mețova, Cojani, Blața, Seatiște, Bitolia etc. etc. (1).

1) Iată o parte din daniile făcute de Români din Mețovo pentru școli în orașul lor natal: Triandafil *Ciumaga*: 35 mii de lir pentru spital și școală de fete; Temelia *Miciur* a construit o școală primară; C. Tapeca, 5000 lei pentru școli; Sterghiū I. Bociari 188,586 franci pentru școli; Iani Costa 10 mii fiorini pentru școli; D. Gădelu 50 mii ruble pentru elevii săraci; C. Peltecu 21,200 ruble pentru școli; Sterghiū Terof 5000 ruble pentru școl. — 128,058 ruble de argint se află depuse în

Aşa dar când grecii în loc să se îngrijească de fraţii lor cari sunt în miserie şi să îi ajute ca să aibă şcoale, ei fac ast-fel de instituţiuni grecesci şi trimit ajutóre bănesci la nisce oraşe românesci ca Bitolia, Cruşova, Moscopoli, Vlaho-Clisura etc. etc, dintre ai căror locuitori românii fac şcoli, spitaturi, şcoli polytechnice, Academii, Observatorii, Asiluri şi altele chiar la Atena, atunci şi turcii şi orî cine înţelege, că nu este lucru curat. Pe lângă aceste, nisce corespondenţe de ale comitetelor din Atena cu episcopii şi cu consulii greci din Macedonia, precum şi corespondenţa acestor din urmă cu profesorii şcoalelor grecesci din localităţile românesci, care s'a întâmplat să cadă în mâinile autorităţilor turcesci, au dovedit în mod faţiş că grecii prin şcoalele şi bisericile din comunele românesci şi prin persecutarea şcoalei şi bisericeii române, urmăresc un scop cu totul politic, adevă acela : de a isbuti ca Macedonia, Epirul şi Albania să fie anexate statului grecesc.

Tendenţele acestea rees destul de lămurit din faptul anexării Tesaliei către Grecia în 1881, când acest din urmă stat, fără a cheltui nici un ban şi fără să tragă nici o lovitură de puşcă a dobândit o ţară a cărei fertilitate este proverbială şi o po-

banca din Moscova de români Meţoviţi stabiliţi acolo pentru ajutorul instrucţiei în oraşul lor natal ; Ioan Condo-Pascu 58,800 franci pentru studenţi în medicină ; Nicola Sturnari 58,000 ruble pentru şcoli ; Mihail Tuşiţa 111,600 franci pentru şcoli ; Teodor Tali 2000 taleri pentru şcoli ; C. Stamerof 57,080 franci pentru şcoli ; Elena N. Sturnari 10,000 franci pentru şcoli ; Andrei Franci, 10,000 pentru săraci. D-nul *Arvaninos* care menţionează acestea şi alte multe în *Istoria Epirului*, Tomul 2—Atena 1857—spune că la Banca Moscovei se află un capital de 1,107,610 ruble, la banca din Viena : 143,800 fiorini şi la banca din

pulație de peste 300 mii locuitori între care 150 mii români curați cari cu toate protestările lor, au fost sacrificați de cătră Europa care nu cunoscea vitalitatea și tendințele lor. De la acea epocă aceeași politică se urmează față cu românii din provinciile limitrofe: Epirul, Albania și Macedonia, după cum reese din următorul document a cărui traducere o dăm aci precum urmează :

„
 „Sub raportul etnologic, elementul român este „aproape necunoscut în Europa. De aceea trebuie „să ne ferim de a pronunța sau de a aminti cu „vîntul *Român*. Ast-feliu în toate numirile care a- „rată originea sau existența românilor, de exemplu „*Vlaho-Clisura*, *Vlaho-Livada*, trebuie scos cuvîntul „*Vlaho*, și se nu se scrie decât *Clisura*, *Livada*. Cu- „vîntul *român* nu trebuie să figureze nicăiure.“

Ast-feliu scriea în 1886 luna Martie, consulul grec Panurias din Bitolia cătră Pikion institutor și agent panelenist la Castoria (Macedonia).

Scopul pentru care se caută a se trece cu vederea în ori-ce scriere, ori-ce amintire despre români, ni'l arată acelaș consul în aceeași scrisoare, prin care se dădea instrucții ca să se prepare o mișcare revoluționară contra Turciei:

Atena 515 mii drahme, bani depuși de români pentru instrucția copiilor în *Liceul din Ianina*, *Mețova* și alte comune ale *Epirului* unde până astăzi instituțiunile școlare ale comunităței ortodoxe sunt în mîna Episcopilor și dominate exclusiv de spiritul grecesc, deși donatorii, cum se vede și după numele lor, sunt curat români. Să se observe că donațiile de mai sus au fost făcute numai până la 1856—57. De atunci auzim că alte dani și mai importante s'au făcut tot de români de origină, de astă dată încredințate guvernului grec, pentru instrucțiunea din comunele din Epir și Macedonia,

„Impreună cu Episcopul căutați se faceți se izbucnească revoluțiunea. Timpul este favorabil; Turcii ne cred că suntem aliații lor contra Bulgarilor; *Europa asemenea crede că elementul Bulgar nu este în mare număr decât până la Cosova, și că în jos de această limită începe elementul grecesc.* Indată ce revoluțiunea va izbucni, Europa înspăimântată va interveni spre a înabuși și a preveni urmările periculoase pentru pacea generală. Europa se teme mult de complicațiuni în Orient, ca și cum aceasta ar fi prevestitoare a unui rezel general. Deci spre a preveni înspăimântătoarea catastrofă a unui rezel European, marele puteri vor căuta să suspende ostilitățile și vor întruni un congres spre a hotări chestiunea diplomaticeste.

„In ast-feliu de împrejurări rezultatul revoluțiunei nu va fi decât favorabil *cauzei grecesci.*“

Acelaș consul grec scrie tot lui Pikion în 2 Aprilie. 1886 :

„Am scris Episcopului se ia măsuri ca lumea și *mai cu seamă Europa, se nu știe că la Clisura sunt români, pentru că aceasta e periculos pentru interesele noastre a se sci.* 1)

Când dar din însuși mărturisirile grecilor ni se dovedește lămurit ca poporul român din Orient, așa de deștept și întreprinzător, se caută se devină cu pericolul ființei sale, instrumentul unei politice și resturnătoare și cotropitoare pentru dînsul, ori-ce român de inimă credem că nu poate decât să lu-

1) Veți diarul : *Revue de l'Orient* din 19 Februarie 1888 pag : 4 și numărul din 4 Martie 1888 pag : 6.

crede contra unei asemenea politice. Aceasta, chiar în interesul bine înțeles al statului și poporului român întreg, ale cărui ramuri viguroase, dacă ar fi rupte cu desevărsire de la cultura și aspirațiunile lui proprie, cu încetul și-ar periclita existența; iar acele ramuri hultuite pe un trunchiū strein, cu timpul și după o lege cunoscută, ar înflori cu mai mare vîrtoșie în folosul unui popor, iarăși poate spre dauna statului român.

Dacă statul grecesc ar fi fost un stat mare și bogat, totu nu s'ar fi putut explica alt-feliū, de cât cum s'a *dis* mai sus, sacrificiile banestî, ce face pentru scoli grecești în sate și orașe românesce și albanezesci, pe când trebuia să facă asemenea sacrificii pentru satele grecesce chiar din Grecia, care nu aū mijloace să aibă școale.

Când însă Grecia este cunoscută ca un stat mic și sărac, așa că budgetul ei pe fie care an nu se poate echilibra de cât cu deficit și că până ăstan nu 'și putea plăti întegral anuitățile datoricî publice și, cu toate aceste, prevede anual în budgetul seū 740 mii lei pentru propaganda pnelenistă în Turcia, precum se vede în budgetul Ministerului de Esterne al Greciei pe anul financiar 1889—1890, deosebit de însemnatele sume ce cheltuesce Comitetul central din Atena în capul căruia se află mai toți ministrii și oamenii politici ai Greciei, atunci nu mai poate fi îndoeală că Grecia, pentru interesele sale politice și naționale, pune mai mult temeū pe propaganda prin școale și biserici în localitățile românesce și albaneze din Macedonia, Epir și Albania de cât pe cele-l'alte puteri ale statului grecesc.

Ca o schiță a sacrificiilor bănesci ce 'și impune statul grecesc, arătăm aici cheltuelile ce face pentru școalele grecesci din orașul Bitolia capitala Macedoniei și din câte va alte puncte însemnate.

La Bitolia unde nu se află măcar o singură familie în adevăr greacă de origină, Comitetul central (Syllogul) său mai bine zis, guvernul din Atena, trimete în fie care an câte 3800 lire turcesci adică 80 mii lei; cu acești bani sunt plătiți: Liceul și profesorii săi, 9 institutoare, două internate unul de băeți cu 36 bursieri și altul de fete cu 26 bursiere, precum și un seminariu cu 4 profesori și vr'o 40 seminariști.

Intr'o sumă de orășele românești ca: Magarova, Crușova, Nijiopoli, Tirnova, Gopeși, Moloviște, Neveasta, Vlaho-Clisura, Hrupiștea, Samarina, Avela, Perivoli, Băiasa (Vuvusa), Laca și altele în care nu se află nici o familie greacă de origine, episcopii și consuli greci din Salonic, din Bitolia, din Ianina, din Alasona și alte părți, au trimes nu mai puțin de cât, câte trei până la șapte învățători greci și de la una până la trei învățătoare, în fie care din enumeratele comune românesci, fără a mai socoti un număr însemnat de cărți didactice grecesci ce se dăruesc copiilor și fetelor române.

Dar ni se va dice: cum, Turcii nu știu nimic despre toate aceste ajutoare tendențioase ce le face grecii Eforiilor școlare din Imperiu? — Da, Turcii știu, au dovezi palpabile despre această ingerință și despre conivența agenților oficiali grecești cu clerul și notabilii grecisați și de aceea iau măsuri de înfrânare.

Spre a evita descoperirea acestor legături și ajutoare, iată explicațiunea ce au pus la cale agenții grecesci împreună cu Patriarhatul spre a se da autorităților turcești de câte ori ele s'ar încerca să ceară deslușiri despre provenința ajutoarelor :

Minist. Afacer. Străine.

Atena, 13 Martie 1890

Circulară către consulatele din Turcia.

Către Vice-Consulul Elin din Grebena,

Domnule Vice Consul

„Luând cunoștință de cererea de informațiuni
„relative la resursele scoalelor grecești și de modul
„cum ele funcționează, cerere făcută acum în urmă
„de către comisiunile turcești ale instrucțiunii pu-
„blice din diferite localități, Patriarhul Ecumenic
„a adresat tuturor Episcopilor respectivi instruc-
„țiuni categorice al căror coprint se găsește în co-
„pia aci alăturată a raportului cu No. 463 al Le-
„gațiunii din Constantinople. Reprezentanții Sf.
„Sale Patriarhului au fost autorizați a se conforma
„în viitor acestor informațiuni fără a se abate
„de la ele.

Semnat : Ministru *Dragumis.*

Anecșă : Copia raportului cu No. 463, cu data 24 Februarie 1890, adresat de către Legațiunea greacă din Constantinopol Ministrului afacerilor străine din Atena.

Domnule Ministru,

„Vă înapoez documentele confidentiale cu No.
„176 și 210 ale Escelenței Voastre și în același timp
am onoare a vă comunica următoarele :

„Am fost asigurat la Patriarhatul Ecumenic, că
 „tuturor episcopilor respectivi, li s'au dat instrucțiuni
 „categorice, instrucțiuni cari esplică între altele că
 „Marea Biserică (Patriarhatul) fiind recunoscută ca su-
 „praveghetorul suprem și responsabil al instrucți-
 „unei grecesci în Turcia, numai reprezentanților săi
 „din provincii aparține ca să dea orî-ce informațiuni
 „relative la lecțiile de predat, la profesori și la elevi,
 „și în general la mijloacele cari acoper cheltuelile
 „scoalelor grecești. Episcopii au fost autorisați a de-
 „clara tot-d'a-una comisiunilor turcești și instrucți-
 „unei publice că aceste cheltueli scolastice sunt a-
 „coperite prin produsul discului în biserici și prin do-
 „națiuni a generoșilor conaționali, și a recomanda
 „directorilor scoalelor și institutorilor de a nu da
 „nici uă informațiune relativ la această afacere sus-
 „diselor comisiuni turcești, ci de a le trimite numai
 „Episcopilor.

„Aceste instrucțiuni au fost date Episcopilor din
 „Pelagonia (Bitolia) și din Grebena.

Prea plecat

Semnat : *N. Mavrocordatos* ¹⁾

Toate aceste ce fac grecii, și toate piedicele de
 tot soiul ce pun pentru a înăbuși orî ce tendință
 de deșteptare a românismului în Peninsula Balca-
 nică, nu sunt totuși în stare să nimicească senti-
 mentele naționale, ci din contră, cu cât grecii lu-
 crează ca prin toate mijloacele să desnaționalizeze

1) Aceste documente se află publicate în : *Correspondance de l'Est*
 din Viena din 20 Iunie 1890.

pe români, cu atât românii văd că pericolul e mare, și sentimentul național se desceaptă neîncetat de și încet, așa că mai din toate comunele se cere cu stăruință a li se trimită învățători și învățătoare de limba română ca să slujească în biserică în limba română.

Pentru noi, precum și pentru oricare om, care apreciază faptele după adevărata lor natură și judecă lucrurile fără părtinire și fără ca judecata lor să fie influențată de simpatii sau antipatii personale, nu poate fi nici uă îndoială că partidul românesc din Macedonia, Epir, Tesalia și Albania însuflețit de instinctul de rasă și sprijinit de școlile deja înființate, precum va fi și de cele ce se vor mai înființa treptat, și se va putea dispune de un personal didactic românesc mai numeros, va progresa, și rezultatul final al luptei înverșunate ce există în părțile acele între agenții propagandei grecesci și între partidul românesc va fi zdrobitor pentru strănismul anti-român.

Comitetele grece neavând alt scop de cât a greșisa pe români, învață pe copiii românilor în școlile grecesci numai limba greacă; de aici rezultă pentru români două neajunsuri foarte grave: întâi copiii români cari merg la școlile grecesci, neînțelegând nici limba pe care o vorbesce învățătorul grec în școală și nici cuprinsul cărților didactice grecesci, nu vor învăța nici pe jumătate studiile din program, pe când elevii din școala română, cari învață în limba maternă, fac repede progrese în un timp pe jumătate mai lung.

Apoi copiii români ce es din școlile grecesci nu

cunosc de cât limba greacă ce o învață de la institutorii greci, cari nici dênșii nu cunosc altă limbă, și ast-fel nu știu ce se facă și în cotro să apuce ; în timp ce elevii cari es din liceul român, învățând mai multe limbi și mai ales cea română și francesă pot ocupa posturi atât în țara lor ¹⁾ cât și în străinătate, de oare ce limba francesă e răspândită în toate părțile mai ales în orașele cele mari și în porturile Orientului. Cine n'a observat că, câți merg în Grecia, se duc ca să cheltuiască bani iar nu ca să câștige ceva. Singura această observație a făcut ca ori unde exclusivismul limbei grecesci sau al grecismului predomină, ca odinioară în România, în Bulgaria, în Syria, în Palestina, în Egypt, pretutindeni s'a făcut o reacțiune în detrimentul limbei grecesci și al grecilor.

Acum în acele țări educația școlară se începe prin limba maternă pentru a economisi timpul și a învăța mai lesne și mai solid acele din limbele străine de care este apoi mai mare trebuință în viață și din care se poate trage folos.

Prin urmare rezultatul final al tuturor sfortărilor ce și dau grecii și a tuturor cheltuelilor ce fac pentru a grecisa pe români nu va putea fi altul de cât acela care a fost și în țările menționate mai sus.

De alt-fel, Români cu minte din Grecia cari stau în contact cu societatea greacă, observă cu indig-

1) Am aflat cu mulțumire că până acum patru foști elevi ai Liceului român din Bitolia au fost numiți în posturi de încredere, de către guvernul otoman. La telegraf asemenea unde cunoșciința limbei franceze este necesară, elevii Liceului Român au reușit înaintea tuturilor și au fost din ei numiți câți-va telegrafiști în câte-va posturi.

nare, că cu toată iubirea ce li se arăta mai înainte de a fi anecsați la statul grecesc, nu înțeleg în societatea grecească de cât dispreț pentru limba, moravurile și neamul lor și, mai mult, li se pune în sarcina lor, când se produc neorîdueli și tâlhării tradiționale în Grecia, de exemplu ca afacerea de la Marathon din anul 1870, și altele ce citim în cărțile călătorilor europeni, în care *Vlahii* sau *păstorii Vlahii* sunt acușați — negreșit după spusele autorităților — de toate relele ce se întâmplă la drumul mare sau la munți.

Credem că cu cele ce am arătat se dovedește în mod necontestabil că elementul român sau mai bine zis, limba și naționalitatea română, de și persecutate în deosebite moduri de spiritul și agentii elenismului în sus zisele provincii turcești adică în : Macedonia, Epir, Tesalia și Albania, cu toate aceste, grație instinctului național și mândriei numelui de român, păstrate din părinți în fi în masa poporului românesc, precum și luminei și culturii ce școalele românești dau junimei române, grație dăcem acestor îmboldiri foarte puternice, suntem convinși că triumful cauzei române în părțile acele, nu este, nu poate fi de cât o chestiune de timp. Va trebui însă ca și în viitor institutorii cărora le sunt încredințate destinatele neamului românesc, să procedeze cu zel și cu tact înțelept și tot-de-odată adevărat românesc în misiunea lor morală, pe lângă frații noștri români de acolo, uitați de atâtea secolii în voia întâmplării și cari astăzi sunt prada propagandelor politico naționale ale străinilor ; — limba lor este exclusă contra ori-cărei dreptăți și lege

din școlile și bisericile întreținute și fondate de ei pentru copii lor.

Ca să nu se creadă că este opiniunea noastră personală ceea-ce spunem mai sus în privința sacrificiilor bănești ce costă pe națiunea și statul grecesc propaganda care o face în Macedonia și în toată Peninsula Balcanică prin școalele grecești, precum și în privința rezultatului final al acestei propagande, și ca să se convingă cetitorii că aceasta este un fapt necontestabil, reproducem aici cele ce s'a publicat în această privință de către ziarele cele mai însemnate din Atena. Așa ziarul *Ephimeris* din Atena, din 23 Februarie 1890, fost organ al Ministerului de Esterne până în anul 1888, sub titlul de *O nenorocită mărturisire*, se exprimă astfel :

„De curând am citit în *Palinghenesia*, zice *Ephimeris*, un articol privitor la cauza greacă din Rumelia orientală și din Macedonia. Nici uădată „n'am creșut, ca un jurnal publicat în Atena și mai ales un organ al guvernului actual (*Falinghencsia* este jurnal guvernamental), să fie în stare să condamne așa de sever politica de care guvernul grecesc s'a inspirat până acum în Rumelia Orientală, în Macedonia, în Epir și în Albania. Jurnalul guvernamental „*Palinghenesia*“ comentând o hartă etnografică a Macedouiei despre care s'a făcut atâta svon acuma de curând (hartă popoarelor sclave a d-lui Komarov și Sarjenco din Petersburg) zice următoarele :

„Noi Grecii putem asigura pe frații noștri Serbi că propaganda națională făcută prin școale și prin

„hărți etnografice. nu dă nici odată rezultate po-
 „sitive și că nu prețuesc sacrificiile ce se fac. Ast-
 „fel banii ce am cheltuit în abundență în Rumelia
 „Orientală n'au putut să ne întoarcă nici un sat
 „cătrelenism. Acelaș lucru va avea loc mai
 „curând se mai târziu în Macedonia, dacă nu
 „îmbunătățim starea armatei noastre și dacă nu
 „adoptăm o politică mai energică. Jurnalul guver-
 „namental mărturisesce ast-fel că toate sacrificiile
 „ce a făcut guvernul grec până astăzi în Rumelia
 „Orientală și în Macedonia au fost zadarnice.

„Dar ar putea cine-va să întrebe cine a condus
 „până acum acțiunea noastră în Macedonia, în Al-
 „bania, în Rumelia Orientală și în Epir? *Cine a*
 „*administrat atâtea a și atâtea milioane ce țara noastră*
 „*a cheltuit milioane ce poporul grec a cheltuit și va*
 „*cheltui încă?*

„Fiind-că este vorba de o chestiune așa de im-
 „portantă, noi ne credem datorii a da la lumină
 „*un secret*, ce păstram până acum, temându-ne de
 „a compromite interesele noastre naționale; dar
 „când ni se spune astăzi, că am pierdut influența
 „noastră în acele provincii, noi am putea întreba
 „pe d-l Tricupis și pe colegii d-sale, pentru ce au
 „impus impozite peste impozite pe poporul grec, sub
 „cuvântul de a realiza dorințele noastre națio-
 „nale?

„Ni se va obiecta pôte, că guvernul actual nu
 „e singur răspundător; guvernul, ce l'a precedat
 „și syllogul ce l'a precedat, au de asemenea asu-
 „pra lor o parte din răspundere. Noi nu o tăgă-
 „duim, dar nimenea nu ne va putea contesta că:

„Ministrul actual al afacerilor străine a fost multă vreme directorul syllogului și că de vr'o patru ani încoace syllogul în chestiune, s'a transformat într'o secțiune specială a ministerului de externe, care se ocupă exclusiv cu propaganda noastră națională din Turcia și primesce ordinile d-lui Dragumis.

„Este învederat prin urmare, că d. Tricupis, președintele cabinetului și d. Dragumis, Ministrul afacerilor străine sunt singurii responsabili pentru aceasta. Lor dar trebuie să le cerem socoteală.

„Îi vom întreba dar, cum au întrebuițat milioanele date de poporul grec? Pe d-nii Tricupis și Dragumis i-a însărcinat poporul grecesc cu direcțiunea propagandei care a costat 10 milioane franci, și cu toate aceste milioane, câți greci n'au fost închiși, părăsind familiile lor pentru că au sprijinit încercările guvernului!

„Cele zece milioane au fost oare cheltuite numai pentru școli și hărți etnografice? Și în fine pentru ce se urmează această propagandă în Macedonia, dacă neisbânda încercată în Rumelia Orientală ne este rezervată și în Macedonia?”

Ephimeris critică apoi mijloacele de propagandă națională în Turcia, și incapacitatea organelor guvernamentale. Consulii și *Episcopii*, țice el, pe cari guvernul grec îi trimete în Macedonia, paralizează adese ori lucrarea propagandei fiind că nu pot să se înțeleagă cu populațiunea.

Și, în adevăr, întâmplarea a făcut ca tocmai acum să ne cadă în mână numărul 198 din 30 August (st. n.) 1890 al ziarului Vinez *Correspondance de l'Est* care sub rubrica: *Macedonia* coprinde scrisoarea următoare:

„Monastir (Bitolia) 22 August. — V'am scris în „maî multe rînduri că episcopii greci în Macedo- „nia nu erau de cât agenții guvernului grec și ai „comitetului revoluționar din Atena. Astă-dî agita- „țiunile lor sunt puse în lumină prin documente „oficiale. Episcopii greci din Turcia corespund di- „rect cu d. Dragumis, Ministru al afacerilor stră- „ine al Greciei, îi comunică lucrările lor în Mace- „donia și îi recomandă chiar schimbarea cutăruia „său cutăruia consul grec incapabil—dic dâșii— „de a înșela pe Turci.

„Iată câte-va documente, cari aũ fost prinse la „biroul poștal din orașul nostru, documente, care „ar trebui să convingă pe Poartă despre sentimen- „tele și purtarea episcopilor greci față cu guvernul „Imperial“.

Coprinsul scrisoarei Mitropolitului Neofit, arhie- piscopul Bitoliei adresată d-lui Dragumis, Ministru „al Afacerilor străine :

Bitolia (Monastir) ¹¹/₂₃ Iulie 1890.

„Domnule Ministru —Sunt informat că d. Fon- „tanias, Consul al Greciei în orașul nostru, a scris „contra mea la Excelența voastră. Lucrările mele „în favoarea cauzei grecesci și serviciile mele pen- „tru elenism aũ fost recunoscute de către Consulii „greci din Andrinopole și Filipopole, unde am fost „îndelung Archiepiscop. Exc. V. nu are de cât să „se adreseze la acei Consuli și va vedea că *am fost „totdeauna la înălțimea misiunii mele*“.

„Consulul Greciei la Bitolia d. Fontanas nu este „omul ce ne trebuie. Va sfârși prin a ne compro-

„mite în ochii autorităților turcesci; este imprudent și ne strică afacerile. *Dacă Exc. V. continuă* „a trimite bani prin mijlocirea consulului actual vom fi siliți a-i refusa. Consulul actual comite imprudențe și descopere lucrările noastre pe care în zadar le ținem secrete. Ast-fel purtatea Consulului către directoarea școalei grecesci a compromis și nenorocita a fost trimeasă înaintea curții marțiale. Acum în urmă, însoțit de trei notabili am fost la președintele curții marțiale. După o scurtă conversație mi-a spus ce urmează: „D-l consul al Greciei speră oare să anexeze Macedonia la Grecia prin mijlocirea banilor ce se trimet aci pentru a face propagandă politică? Acesta este, d-le Ministru, rezultatul stângăciilor Consulului Elin din Bitolia. Pentru *interesele noastre naționale* trebuie neapărat ca d. Fontanas să fie înlocuit cu un consul capabil, *care să fie în stare să înșele pe Turci*, în loc de a fi el însuși mereu înșelat“.

„In plicul cu scrisoarea Mitropolitului Neofit—adaogă corespondentul—se mai afla două scrisori: una din partea eforilor școalelor grecesci din Bitolia adresată Președintelui Syllogului (Comitetului) grecesc — care reșede la Ministerul afacerilor străine din Atena și care formează o secțiune a parte ocupându-se exclusiv de politica grecească în Turcia,—și cea l-altă scrisoare din partea d-rei Eufrosina Vaharidu, directoarea școalei grecesci de fete, adresată d-lui Dragumis, scrisoare în care dânsa se plânge că *a fost destituită de către Consulul grecesc din Bitolia*. In scrisoarea lor către

„Președintele Sylogului eforii școalelor grecesci 1)
 „critică de o potrivă atitudinea consulului grec din
 „Bitolia și cer înlocuirea lui. Cuprinsul este aproape
 „identic cu al scrisoarei Mitropolitului. In josul
 „scrisoarei se află sigiliul școlii grecesci de la noi
 „și semnăturile eforilor ale cărora nume sunt : Iancu
 „Scantelli (scânțeie) Hristu Duma, Gheorghe Chi-
 „riac, Neofit, arhiepiscop din Bitolia.

Iată dar dovedit cu acte mijloacele de cari se servă și scopurile ce urmăresce politica panellenistică în Macedonia, în Epir și Albania. Românii și Albanezii, cari încă n'au gustat din avantajele ce din nenorocire nu folosesc fraților lor despărțiți de dânșii în 1881 și mai nainte, avantagii cari nici mai mult nici mai puțin îi face să'si peardă individualitatea lor ca popor cu limba și moravurile lui proprii,—să cugete până mai e timp și să înlătore direcția așa de funestă ce a dat'o educațiunei și instrucțiunei tinerimei lor Episcopii de alt neam, lipsiți de familie, și notabilii lor așa de dominați de *interese* particulare în cât sunt cu totul tâmpiți când e vorba să judece și să cunoască originea, indivi-

1) Din documentele pu licate la început în *Schița istorică*, am vedut că acei efori precum și membrii comunităței diase grecesci din Bitolia ca și dia cele-alte orașe și orașele românesce din Macedonia și Epir *sunt români*, cari vorbesc românesce, între ei și în familiile lor dar favorizează, prin o curată aberațiune mintala, desființarea limbei lor prin ajutorul școalelor grecesci.

Esemple de grecisare aproape desăvârșită la însemnate orașe românesce, din Macedonia și Epir petrecută de unsecol încoace avem între cele mai isbitoare : Cojani și Seatiște în Macedonia și peste 30 comune din districtul Zagorului aproape de Ianina în Epir. Din toate aceste orașe și comune unde și până azi numele de familie sunt românesce, se află în România mai multe familii cari aci s'au înavuțit, dar care încă nu 'și

dualitatea, demnitatea și interesele neamului lor. ¹⁾

Ca să nu fim acușați că suntem vrăjmași ai ideii naționale grecești pe care declarăm că o respectăm ca ori și ce idee mare națională când ea se întemeiază pe dreptate și respectul drepturilor etnice și istorice ale altor popoare, ne permitem a da aici cuprinsul unui mic studiu caracteristic prin ideile profunde și juste ce conține asupra *trecutului și viitorului elenismului*. De aici se va pricpe mai bine ideea și azi conducătoare a politicii grecesci față cu populațiunile de ori-ce neam din Orient.

Acest studiu a fost scris în 1881 de vestitul scriitor englez *Mackenzie Wallace*, (autor al operei „*La Russie et les Russes*“) și tipărit în **Times** de la finele lunii lui Mai 1881. Noi îl reproducem după traducerea francesă apărută în ziarul Constantinopolitan „*Constantinople Messenger*“ din 8 Iunie 1881.

mai aduc aminte despre origina lor română. Despre Seatiste (de la Sete, acolo lipsind apa, pământul fiind poros), iată ce ne spune în „*Voyage de la Grèce*“, 2-me édition Paris, 1826 tom. II, pag. 79, *Pouqueville*, fost consul al Franciei la Ianina la începutul secolului. A întrebât pe arhonți-notabilii orașului, „cum din Români s'au făcut greci, dar nimenea n'a știut să-mi spună ce a devenit populațiunea românească nici prin ce mijloc ea fusese înlocuită de greci“. *Pouqueville* adaogă că la întrebările lui, „acei notabili se uitau unii la alții“. Observăm în fine că și orașelul Blafa aproape de Seatiste, patria familielor Ghermani, Galița și alte de la noi, este pe cale de a se grecisa. Abia în o mahala formată mai mult prin imigrațiuni recente de economii de vite și păstorii români din alte localități, se mai aude românesce în acest orașel.

1) În nota precedentă am spus că finutul Zagorului de lângă Ianina e grecizat mai cu totul. Iată numele câtor-va din cele 44 comune ale zagorului: Papingo, Vițicu, Arcistea, Cervari, Gurița, Vița de sus și de jos, Brădetu, Cepelu, Cuculi, Sudena, Supuceli, Baia, Gudile, Negade, Frâncazi, Bulcu, Dobra, Calota, Manasi, Doliani, Stoilo, Camia, Cavarlari, Drestenieu, Grebeniți, Flamburaru, Cernesî, Macrinu, Cursovțta, Lulanosi, Seammeli, Laca, Dobrinova, Băiasa (*Vuvusa* grecesce). Comunele negrecizate ađi sunt: Grebeniți, Flamburaru, Cernesî, Luca, Florul, Măsimel, Dobrinova. Băiasa și alte câte-va unde totuși se află școale grecesci pe lângă câte o școală românească ce se află în unele dintr'însele. Despre comunele grecizate, iată ce scrie d-nul Apostol Măr-

Trecutul și viitorul Elenismului

„Dintre toate națiunile creștine ale Orientului „necontestat este că grecii au jucat cel mai mare „rol istoric, și influența lor a căutat ca să des- „volte și să respândească civilizațiunea și progresul. „Ceea-ce lor le place a numi misiunea lor isto- „rică, s'a îndeplinit în mod extraordinar de curios, „cu care nu putem să găsim o comparațiune nici „în anticitate, nici în evul de mijloc, nici în tim- „purile moderne, și pe care mai lesne ne este să o „deosebim de cât să o comparăm cu metoda urmată „de cele-lalte națiuni civilisatoare.

gărit în *Convorbiri literare*, anul VIII (1874) pag. 198, sub titlul : *Co- muna română din Dacia Aureliană* :

„..... Cele-lalte 34 comune din ținutul Zagorului au fost grecizate „pe la începutul secolului curent de un călugăr grec *Cosma* carele a- „tunci trecea de ascet și de sfânt și a afurisit limba română și pe toți „cari ar mai vorbi această limbă. Bătrânii români de pe la noi au vē- „dut și au audit pe acest șarlatan și religios spion al propagandei pan- „eleniste, sanctificat de clerul grec cu numele de *șântu Cosma* care a „permis ca icoana lui să se zugrăvească în bisericile din Pind. Aceasta „este așa de adevărată încât toți bătrânii acestor comune grecizate „cari sunt în etate de 80 de ani vorbesc încă limba română. Pe la „anul 1847 un român din Abela trecând în Zagor prin comuna greci- „zată *Frâncazi*, auzi pe o femeie bătrână dicând către o vecină a ei: „Mori pime to berbece sti grădina kai vame ta verza ola“. Adică : „Hei, berbecele a intrat în grădină și mănăcă toată varză.— Cea mai „mare parte din locuitorii bărbați ai Zagorei merg în România și în „alte părți străine unde își câștigă pâinea lor și a familiilor lor remase „acasă, ca cărciumari, pitari, plăcintari, iar unii ca arendași și epistați „de moșii. Ei veneau în România încă mai cu seamă în timpul călu- „gărilor greci pe lângă care unii s'au înavuțit din averea Statului ro- „mân usurpată atunci de fanarioși clerici și mireni. Toți acești Zago- „reni—grecizați — care au năvălit asupra bietului român din țară, au „contribuit prin diferite mijloace la grecizarea cu desevârșire a con- „cetățenilor și consăngenilor lor rămași în patria lor și la întinderea „limbei grecesci și în cele-lalte comune românesci în care s'au înfin- „țat școale de limba greacă“. Adăogăm că la cunoscința noastră sunt „chiar astăzi în România oameni generalmente avuți, ba unii chiar foști „sen actuali senatori, deputați și însemnați funcționari ai statului, cari sunt „său ei său părinții—tatăl—lor născuți în acele comune grecizate ale „Zagorului de lângă Iavina. Să sperăm că după atâtea bunătăți do- „bândite aiei nu își vor mai renege origina părinților lor și mai cu sea- „mă vor face, vor îndemna pe rudele său pe cunoscuții lor rămași în „vechea patrie a și aduce envinte de același lueru și vor deschide acolo „școale românesci dovedind ast-fel că inbese și ajută neamul românesc „cu care în fața noastră se pare că se fălesc.

„Românii în anticitate, Arabii în evul de mijloc
 „și națiunile europene în timpurile moderne, au în-
 „ceput prin a cucerii popoarele pe care apoi le-a
 „civilisat, pe când cucerirea nu ocupă de cât un
 „mic loc în strălucitele anale a le Elenismului.
 „Grecii ne avînd nici odată armate destul de pu-
 „ternice pentru a face invazii, sau mulțumit de a
 „profita de cuceririle făcute de alte națiuni, de alte
 „state mai rezboinice și mai puțin civilisate. Ale-
 „xandru și Macedonenii săi — strămoșii poate ai
 „Albanezilor de astăzi — duseră artele grecești până
 „la malurile Indului. Căpitanii și legiunile Romei
 „împlântară civilizațiunea și instituțiunile grecești
 „în Thracia și în Asia Mică, în Siria și în Egipt
 „Armatele eterogene a le Bizanțului protegiară
 „Elenismul în părțile Constantinopolului și puseră pe
 „grecii în pozițiune de a elenisa până la un oare
 „care punct hordele slavone și turaniene care in-
 „vadară peninsula Balcanilor. In fine, Otomanii
 „menținură în secolul al XV-lea supremația greacă
 „asupra deosebitelor națiuni creștine de origină și
 „de limba străină. Ast-feliu că, această aserțiune
 „pare-se sau nu un paradox, nu e mai puțin
 „adevărat că nu grecii ci Macedonenii, Romanii,
 „barbarii de tot soiul și Musulmanii turci și au
 „vărsat sîngele pentru întinderea și apărarea ele-
 „nismului, și perioadele istorice, în care influința
 „grecească a crescut mai repede și a aruncat ră-
 „dăcini mai adînci, sunt acele în care grecii erau,
 „din punctul de vedere politic, o rasă supusă. Acest
 „fapt ce se datorește, în parte, unor întâmplări et-
 „nologice, în parte împrejurărilor în care grecii

„s'au găsit, a exercitat o adîncă influință asupra
 „desvoltării caracterului național și, nu va lipsi de
 „a exercita aceeași influință în evoluțiunea destina-
 „telor sale viitoare.

„Ar fi interesant de a urmări această particula-
 „ritate a istoriei Elenismului prin diversele epoce
 „ce am enumerat, dar în un așa de scurt studiu
 „trebuie să ne mărginim la aceea din care grecii
 „sunt pe drum de a eși azi. Când Mahomet II a
 „cuprins Constantinopolul el asigură Musulmanilor
 „monopolul puterii politice, și lăsă diferitelor co-
 „munități creștine un mare număr din vechile lor
 „drepturi și privilegii. Membrii Bisericii Ortodoxe
 „resăritene, de ori ce naționalitate, au fost puși
 „sub jurisdicțiunea imediată a Patriarhului grec și
 „a clerului lui. Și vechele legături care uneau na-
 „ționalitatea grecească cu ortodoxia orientală se
 „aflară atunci menținute și strînse. Clerul grecesc
 „vedîndu-și autoritatea și veniturile garantate con-
 „tra orî cărui atac de jos, primi îndată noua lui
 „pozițiune și deveni zelosul apărător al dominațiui-
 „nei otomane.

„Puținele aspirațiuni naționale pe care patriar-
 „hul și ajutoarele sale le mai putea avea, se măr-
 „giniră la dărămarea constituțiunilor bisericești a
 „le Sârbilor și a le Bulgarilor care împedecau pro-
 „pria lor autoritate. Pentru ast-feliu de sarcini pre-
 „cum și pentru a înăbuși ne supunerea, orî unde
 „s'ar fi ivit, clerul grecesc putea în tot deauna să
 „se rezime pe brațul secular al Statului Musulman.
 „Aceste straniî relațiuni între autoritățile Otomane
 „și clerul grecesc au durat până în zilele noastre,

„fără vre o modificare importantă. Principalii mem-
 „brii ai comunității grecești au fost de o potrivă
 „admiși de cătră cuceritori în oare care care ra-
 „muri a le administrațiunei. Mai întâi funcțiunile
 „lor au fost restrânse la instituțiunile comunale din
 „sate în care ei figurau în consiliile bătrânilor,
 „dar cătră sfârșitul secolului al XVII-lea, ei înce-
 „pură a ocupa posturi mai importante ca Drago-
 „mani ai Inaltei Porți și ai Marelui-Amiral și apoi
 „ca Principi și Kapu-Kehaiele a le Valahiei și Mol-
 „dovei. Familiile acestor Principi și Kapu Kehaiele,
 „formau încet încet împreună cu acele ale unor
 „avuți neguțători locuitori în mahalaoa Fanarului
 „pe Cornul de aur, un feliu de aristocrație pave-
 „nită care este destul de cunoscută sub numele de
 „Fanariotă. — Auzim adese ori susținându-se că a-
 „cești Fanariotși sunt coboritorii vechilor familii bi-
 „zantine care au continuat a locui în Constanti-
 „nopol după cucerirea Otomană, și câți-va din
 „trînșii, de exemplu: Cantacuzenii, cautară se dee
 „oare care temmeiuri pretențiunilor lor, adoptând
 „nume ilustre din istoria bizantină.

„In realitate cei d'întăiu Fanariotși au fost niște
 „necunoscuți emigranți din insulele Archipelagului
 „și din Asia Mică, pe când alții ca Ghica, erau de
 „origină Albaneză. Mai de curând chiar, Bulgaria
 „a avut un reprezentant printre dênșii în persoana
 „lui Stefan Vogoridi tatăl lui Alecu Pașa. Deose-
 „birea de origină nu 'i a împedecat de a forma,
 „căsătorindu-se între dênșii, un grup omogen po-
 „sedând un *esprit de corps*, foarte accentuat, și timp
 „de mai multe generațiuni ei lucrară împreună cu

„clerul spre a menține dominațiunea Otomană peste
„toți membrii Bisericei Ortodoxe.

„Perspectiva ast-tel deschisă *raialelor* greci de a
„și face o strălucită carieră în serviciul statului,
„dădu educațiunei grecești un nou punct de razim
„și în curënd se întemeiară șeoale superioare la
„Constantinopol, Adrianopol, Salonic, Larisa, Tri-
„cala, Ianina și în alte orașe ale Imperiului. Pro-
„gramul studiilor se mări și cuprinse filologia, filo-
„sofia modernă și primele principii ale științelor
„naturale. Spiritul grecesc se deșteptă puțin câte
„puțin din îndelunga lui letargie și noue idei, noue
„aspirațiuni nu întârziară a se forma în contactul
„politic și comercial din ce în ce crescënd cu lumea
„occidentală. Legături de unire mai apropiată se sta-
„biliră între diferitele comunități respândite, a că-
„rora uniune până până atunci nu fusesă întreți-
„nută de cât prin o credința comuna și o admi-
„nistrație bisericească coruptă. Se începu chiar a
„se întrevedeă putința unei mai mari mișcări na-
„ționale, și câte-va spirite pătrunzetoare, concepură
„speranța unei regenerări complete a poporului
„grecesc.

„Biserica care la început urmărise cu indiferență
„sau chiar cu gelozie mișcarea, încetul cu încetul
„se găsi trasă în cursul mișcării ei, și sfârși prin
„a-i da un puternic ajutor. Nu numai printre grecii
„proprii și, propaganda elinească și-a recrutat in-
„strumentele sale. La Bulgari, la Sërbi și la Al-
„banezi, Episcopii au căutat să lățească și să în-
„tărească autoritatea patriarhului, elenizând clasele
„superioare, și Principii fanarioți în România ur-
„măriră acelaș scop pentru motive deosebite.

„Către finele secolului al XVIII îmbunătățirea
 „condițiunei morale și materiale a grecilor și ele-
 „nizarea repede a populațiunilor negrecești în toată
 „peninsula, de la capul Matapan până la munții
 „Carpați și de la Adriatica până la Marea Neagră,
 „facea să se creadă că cu timpul grecii vor reuși
 „prin puterea lucrurilor să înlocuească pe stăpânii
 „lor musulmani și să reînvieze într'o zi pe bătrâ-
 „nul Imperiu Bizantin (*Marea idee*).

„Din punctul de vedere teoretic, era permis poate
 „să se creadă ca *Marea idee*, cum se numește de o-
 „bicinuit, ar fi putut să se realizeze prin acțiunea
 „treptată și urmărită neîncetat prin puteri pașnice,
 „și câți-va filosofi visători 'și au putut închipui la
 „acea epocă că Turcul Musulman, cu ajutorul lenei și
 „a nesimțirei lui, va fi puțin câte puțin constrâns
 „să cedeze sceptrul inteligenței mai vioaie și mai
 „progresivă a grecului creștin; dar, în practică, o
 „ast-fel de evoluțiune era imposibilă și visătorii cari
 „credeau aceasta, nu aparțineau de sigur nici uneia
 „nici alteia din națiunile direct interesate.

„Din timpul când Petru cel Mare își a dat pe
 „față intențiunea de a resturna pe Padișah prin
 „ajutorul raialilor greci și Slavi, Grecii cugetară
 „să-și recapete independința cu armele în mână,
 „și aceste aspirațiuni fură sistematic încurajate de
 „Caterina II. care concepu planul de a pune pe
 „nepotul său Constantin pe tronul noului Bizanțiu.
 „Ardoarea grecilor se răci puțin câte puțin în ur-
 „ma rezbunărilor (*représailles*) teribile ce au urmat
 „după revoltele nenorocite ațigăte de Orloff și alți
 „emisari ai Rusiei. Inșă la începutul acestui secol

„aceste straşnice lecţii au fost date uitării şi ideia „patriotică” aşi reluase din nou zborul. Când naţionalităţile apăsate din Europa meridională şi „din America formară societăţi secrete, spre a res- „turna tirania, Grecii creară *Eteria* şi începură „lunga şi sângeroasa luptă care aduse, după multe „întâmplări, înfiinţarea Regatului Elinesc de astăzi.

„Proclamarea independenţii politice a Greciei a „fost glasul mormîntal al *Mareii idei*. Creând un „mic Stat independent, fireşte vrăjmaşul Turciei, „şi transferind centrul de gravitate al politiceii de „la Constantinopol la Atena, Grecii sacrificară, fără „ştierea lor, dar totuşi în mod fatal pentru dinşi, „sortii de moştenire ce aveau pentru timpul când „omul bolnav” (Turcia) ar fi murit şi prin aceasta se „depărtară de ori-ce speranţă de a deveni mare pute- „re. Trebuie asemenea se spunem, că de mai nainte şan- „sele lor erau foarte compromise: Fanarioţii făcînduse „ne suferiţi şi fiind espulsaţi din Valahia şi Moldova, „unde îşi atrase mânia Românilor, şi Sêrbii începuse „liberarea naţionalităţii lor slave prin fundarea unui „stat slav pe jumătate independent. Afară de aceasta, „un nou factor de cea mai mare însemnătate fusese „introdus în problema politică prin puterea cres- „cândă a Rusiei care nu ţintea la ceva mai puţin „de cât a se stabili însăşi pe malurile Bosforului şi „ale Dardanelelor. Grecii puteau totuşi se speri că „întrunind şi asimilându’şi toate populaţiunile creş- „tine din Turcia Europeană, ar fi putut, cu ajuto- „rul puterilor occidentale, să creeze un imperiu „destul de puternic spre a opune uă barieră reală „succesului Rusiei către coastele Mediteranei. Din

„nenorocire pentru dênşii, şi pentru viitorul lor politic, nu s'au arêtat cã sunt la înãlţimea unei aşa de mari soarte. In loc de a'şi concilia şi de a'şi asimila pe cele-l-alte rase creştine, dênşii 'şi-au înstreinat aşa de mult toate simpatiile lor, în cât astãdi naţionalitatea greceascã e departe de a fi identicã cu ortodoxia orientala, şi cea mai mare parte a moştenirii „omului bolnav“ e revendicatã acum de cãtre albanezi şi de slavi, pe care lumea odinioarã nu'i cunoştea de cât ca „Creştini greci“.

„Fiind cã noi considerãm cestiunea numai din punctul de vedere al politiceii practice, nu avem sã cãutãm dacã acest rezultat se datoreşte numai greşelilor comise de greci însãşi sau şi „intrigilor moscovite“, şi altor cause despre care ei nu pot fi rãpunđetori.

„Faptul esistã şi nu poate fi modificat de cercetãri istorice despre cauzele ce l'au produs. Ceea ce oamenii de stat greci au de fãcut acum este se vadã cum au sã ia o hotãrîre faţã cu taptele îndeplinite şi sã micşureze pe cât va fi cu putinţã influinţa lor desastroasã faţã cu interesele greceşti.

„ Problema în forma ei concretã se reduce la aceasta propoziţie: Admiţând, cum unora le place a crede, cã Imperiul Otoman este destinat sã disparã, acest rezultat poate sã fie efectuat în douë feliuri: Sau prin o încetã discompunere, sau prin o catastrofã grabnicã şi violentã. Din aceste douë proceduri, cari ar fi mai de tolos Greciei, şi în amãndonë cazurile, Grecia are ea oare interes a

„grăbi sau a întârzia rezultatul final? In ceea ce
 „se atinge de prima propoziție, răspunsul nu este
 „indoelnic. In o catastrofă violentă, interesele ma-
 „rilor Puteri ar trece de sigur înaintea acelorale
 „micilor naționalități, pe când lucrarea de discom-
 „punere urmîndu-se încet, micile naționalități pot
 „în tot-d'auna spera să smulgă și să absoarbă câte-va
 „bucăți desfăcute. De oare-ce Grecia nu mai poate
 „spera să cucerească și să-și anexeze Imperiul O-
 „toman, dînsa are interes ca existența lui să se
 „prelungască pentru ca lucrarea de elenizare ce
 „ea urmărește astă-zi cu atîta energie în provin-
 „ciile limitrofe ale Turciei să aibă timp să-și dea
 „roadele și, în acest scop, dînsa ar trebui să în-
 „trețină relațiuni amicale cu guvernul Otoman,
 „care pînă astă-zi i-a dat concursul și sprijinul său
 „în lupta contra tendințelor agresive ale panslavis-
 „mului. Sub acest raport Puterile, procurîndu-î
 „dobîndirea pacinică a Tesaliei, i-au adus un imens
 „serviciu de care ea ar trebui să le fie adînc re-
 „cunoscătoare.

„La acest din urmă argument s'ar putea respun-
 „de că de o sută de ani terenul Elenismului scade,
 „și, din punctul de vedere al întinderii teritoriale,
 „Elenismul trebuie să se aștepte la noue pierderi.
 „Se poate dar susține cu oare-care aparență de
 „dreptate, că dacă liquidarea silită a Imperiului
 „Otoman este încă îndepărtată, Slavii vor ține
 „partea leului, și că restul va fi cuprins de Alba-
 „nezi și chiar de Cuțo-Valahii cari au început să
 „și reclame independența lor ca limbă. Trebuie să
 „mărturisim că acest raționament are oare-care

„tărie pe care, probabil, se întemeiază în mare
 „parte agitațiunea și nemulțemirea care domnește
 „la Atena, dar nu vedem ce concluzie practică se
 „poate traga dintr'însul.

„Ar fi ridicul să cugete cine-va să se înființeze
 „dominațiunea grecească în România, în Serbia
 „sau în Bulgaria, și ar fi o experiență foarte peri-
 „culoasă ca să se anexeze la Grecia un mare nu-
 „măr de Albanezi care nu doresc anexarea. Suve-
 „ranitatea Regelui George, în mod rațional și în-
 „țelept, nu se poate întinde de cât pe un teritoriu
 „care cuprinde o populațiune compactă elenizată pe
 „deplin, și un ast-feliu de teritoriu nu mai există
 „pe uscat de cât în cuprinsul nouelor fruntării pe
 „care Poarta și Puterile le-au hotărît acum în urmă.¹⁾
 „Este adevărat că o parte a Epirului este cu totul ele-
 „nizată, dar o anexare considerabilă în acea re-
 „giune va deștepta rezistența Gheghilor și Tos-
 „cilor musulmani, rezistență care va compromi-
 „te foarte viitorul elenismului în Albania. Cât
 „despre pretențiunile Greciei asupra Macedoniei,
 „ar fi de sigur mai prudent de a nu le afișa pen-
 „tru moment: majoritatea populațiunii acestei pro-
 „vincii ne fiind nici greacă nici grecisată și ori-ce
 „tendențe de agresiune în acea direcțiune ar pro-
 „voca de sigur vrăjmășia Austriei care nu înțelege

1) Aci să ne fie permis a contesta aserțiunea autorului. Numai în cuprinsul fruntarilor cedate Greciei în 1881—afară chiar de Grecia Nordică propriu zis— se află peste 150 mii români curați nici de cum elenizați (vezi *Memoire presenté pas les délégués Valaques de Macédoinede l'Epire et de Thessalie aux Ambassadeurs a Constantinople*. 1881, și notița statistică anexată la dînsul

„ca să i se taie calea către Salonic. 2) Dacă pa-
 „trioții elini au în vitalitatea și în puterea de es-
 „pansiune a elenismului a de cea parte din credința
 „de care fac atâta larmă, dinșii ar trebui să aibă
 „încredere în viitor pentru realizarea speranțelor
 „lor și să se abțină pentru moment de a crea noi
 „greutăți politice care ar putea să fie funeste ade-
 „văratelor interese ale națiunii lor.

IV

Insemnătatea elementului român din Turcia

Grecii pe lângă cele-lalte persecutări de tot felul
 ce au făcut tot-de-a-una și fac neîncetat în contra
 limbei și naționalității române în Peninsula Balca-
 nică și-au permis sau mai bine zicând, au îndrăsnit
 să lovească în drepturile românilor chiar pe tere-
 nul realității, susținând prin presă și prin diferite
 publicațiuni, *că românii din Turcia sunt de origine
 greacă* numindu-i *Elino-Vlahofoni* și chiar afirmând
 că mai că nu există români în Macedonia și în
 toată Turcia.

Credem necesar a pune sub ochii cititorilor, dovezile
 acestei aserțiuni, după care apoi cu ocazia scrierei
 de față, vom căuta tot la scrierile greci cum și la
 alți autori combaterea acelor păreri eronate. Vom
 arăta în fine cu documente statistice importanța

2). Noi credem că mai înainte de a se mișca Austria, Imperiul oto-
 man cu mult mai puternic militărește de cât Grecia, ar fi de ajuns a
 fugări pe năvălitorii Macedoniei și Epirului și, într-aceasta, majoritatea
 deosebitelor naționalități din aceste provincii, va sta alături cu suve-
 ranul locului spre a curma poftetele nesățioase de nedreaptă întindere
 a fruntariilor.

elementului român din Macedonia, Epir, Tesalia și Albania.

Părerile presei grecești despre Românii din Turcia și despre lucrarea întreprinsă pentru luminarea lor

Estras din *Neologos*, cel mai principal ziar grecesc din Turcia, care apare în Constantinopole, cu data din 23 Februarie 1880 :

„Românii nu trebuie să uite că dacă astăzi Macedonia s'a scăpat din ghiarele slavismului și a „înălăturat soarta nenorocită ce-i rezerva tratatul „de San Stefano, aceasta se datoresce numai apărării unite și ne despărțite a *populațiunilor grecești* „Credem de prisos de a spune că zicând *populațiuni grecești* înțelegem asemenea și *pe Cutovlahi* „sau, spre a fi mai esacți din punctul de vedere „istoric, pe *niște greco-romani copii ai elenismului*. „Oare în evul din mijloc, elenismul nu era în *realitate greco-roman (?)* și oare elenismului de astăzi „nu are în vinele lui atâtea picături de sânge roman ca și *românii de origină Dacă ?*—Ce, oare pentru că lupta între două elemente (grecii cu romanii) de o potrivă nobile și glorioase, s'a urmat „pe pământ grecesc și în mijlocul tradițiunilor grecești, și fiind că elenismul a rămas învingător, pentru aceasta oare am pierdut drepturile noastre asupra moștenirii greco-romane în Orient ? — Dacă „ar fi adevărat că românii au mai mult drept la „revendicarea acestei moșteniri n'am avea și noi dreptul să revendicăm *Daco-România ?* A căuta să întoarcă prin proselitism pe *acei dintre ei* cari pe te-

„meiul glorioasei lor descendențe greco-romane, au păș-
 „trat în limbagiul lor *câteva urme din limba romanilor* (!)
 „dar cari nu mai puțin au întrînsii sentimentul ne
 „strămutat de iubire fiască pentru primii lor strămoși
 „(grecii), acestea sunt niște idei ce s'au răspândit
 „în România de către *un partid* (!) *ne însemnat*, i-
 „dei funeste pe care grecii și românii nu și le-au
 „închiptuit nici odată și care aparțin numai unor
 „rase cotropitoare.. Ar fi nedemn pentru descen-
 „denții grecilor și ai romanilor de a părăsi calea
 „tradițională a părinților lor și de a urma pe a-
 „ceea a națiunilor *schitice*, revendicând bunurile al-
 „tuia, și aceasta tocmai când ei însiși nu sunt încă
 „stăpâni pe propriile lor bunuri..... **Grecii cari**
 „*conservă acum în limba lor câteva urme din limba*
 „**latină** și cari ar dori să roage pe D-zeu în a-
 „ceastă limbă, n'au trebuință de protecția nimănui.
 „Biserica Resăritului, nu împedică pe nimenea (!!)
 „de a se servi de orî ce limbă spre a se ruga ce-
 „lui Prea Înalt. E de ajuns ca acei care ridică a-
 „semenea pretențiuni să lucreze din propria lor ini-
 „țiativă și voință.

„Patriarhatul ecumenic nu poate să recunoască
 „nimănui dreptul de protecțiune asupra acestui po-
 „por sau asupra altuia, căci din punctul de vedere
 „religios dinsul este protectorul natural al tuturor,
 „dar nu tot așa este și din punctul de vedere na-
 „țional, și Patriarhatul nu se poate pronunța dacă
 „pretențiunile cutării sau cutării națiuni sunt drepte
 „sau nedrepte“.

Estras din diarul grecesc *Syllogo* ce apărea în
 București, cu data de Sâmbătă 9 Fevruariu 1880:

Articolul *Cuțovlahii și patronii lor*, publicat în limba română :

„Intrebatau pe cele 300 mii turci, 200 mii Bulgari, 400 mii greci cari fără îndoială (!?) populează provincia (Macedonia) ce zic de această pretențiune (a comitetului Macedo-român de a ridica moralmente elementul român din Macedonia) și ce loc pot lăsa *Cuțovlahilor cari s'aun mirat foarte mult când aun aflat că aun frați peste Dunăre ? (!)* Dar să vedem de ce natură poate fi această rudenie. Ce ne spune istoria despre o cucerire sau o colonizare română în Macedonia ? nimic ; absolut nimic (!?)

„De vreme ce, istoria pe de altă parte, ne învață că și în acele locuri precum și în România, și în deosebite alte părți ale întinsului Imperiu Roman, s'aun trimes legiuni a căror limbă stricată a lăsat oare care urme la indigeni. Iară acești indigeni erau : Daci în Dacia, *Greci în Macedonia* (!?) Ivirii în Spania și alți în alte părți. Așa că între români și *Cuțovlahi* este atâta legătură de rudenie, câtă este și între acești din urmă și Spaniolii (?!) Eată sfântul adevăr și morala acestei fabule“.

Estras din *Syllogoi* ziar în limba greacă ce apare în București, cu data din 20 Iulie 1 August 1890 : articol cu titlul : *Și românii vor Berate* :

„...Observăm academicește și ca amici ai bătrânului (ziar) *Românul* că este necuviincios a se chelui pentru trimiterea de arhierii într'o țară unde locuesc câte-va sutimi de *semi-românofoni* (Eimi romunofoni) ? ¹⁾ *de origina problematică (!)* pe când

1) Autorul articolului urmează aci tradiția preseii grecesei care tratează pe românii din Turcia ca fiind de jumătate de origină greacă și cari considerați de dinsa ca greci, îi numesce *romunofoni* adică *greci cari vorbesc românește* (!!!)

„în țeri vecine cu statul românesc și sub ochii săi,
 „milioane adevărate de români curați *carî suferă*
 „*jugul eterodox* (?) au nevoie directă de grija și
 „luptele sale patriotice. Mai întâi de toate, ce ne-
 „cesitate este a se trimete în Macedonia episcopi
 „români? Dacă în adevăr populațiunea de acolo
 „este românească, și prin urmare ortodoxă, nu este
 „lipsită de autoritatea bisericească de aceeași cre-
 „dintă și, deci, credința lor religioasă nu se află
 „în pericol...

„Dar Românii din Macedonia nu se găsesec mul-
 „țămintă lui D-đeu, într'o asemenea stare (adică de
 „a fi declarați schismatici, ca Bulgarii cari la a-
 „dăpostul religios vroesc a crea un stat bulgar
 „Macedonean); ca creștini ortodoxi sunt nu numai
 „tolerați ci și respectați de Sultanul ca și Elinii.
 „de oare-ce Patriarhul Ecumenic *nu face nici o de-*
 „*osebire* între greci și cele-l-alte neamuri de aceeași
 „credință *căutând numai la ortodoxie* al căruia cus-
 „tode și apărător este dînsul.

„Estras din același diar *Syllogsi* cu data din 18
 „August 1890, articolul intitulat „Bătrênul diar
 „*Românulă*“.... Lupta ce v'ați însușit nu vi se cu-
 „vine de loc voue Românilor. Orî cine din aceia
 „cari au aruncat o privire asupra istoriei națiunei
 „voastre, v'ar auđi că dați lecții Elinilor, și mai
 „cu seamă elinilor din Fanar, ve vor ride în față.
 „Patriarhul Ecumenic care a păstrat întregi și
 „respectate drepturile tronului său în timp de cinci
 „întunecoase secole; acel *Ethnarh* (cap al *națiunei*)
 „catre care alergau să'i sărute cu pietate dreapta
 „și se primească bine-cuvântările sale înainte de a

„se urca pe tronurile Principatelor, Principii (Fañarioti) cari v'au cioplit, v'au format, v'au civilizat; el, căpetenia și părintele principilor și al preceptorilor voștrii, nu are nevoie de instrucțiunile voastre. A cerceta pentru ce se luptă *Elinii* în Macedonia, *nici aceasta nu v'ê privesc*. Fiind că susțineți că aveți acolo *câte-va sutimi* de conașionali, puteți să îngrijiți de ei după cum v'ar plăcea. Dacă Sultanul v'ar da și vouă berate pentru Episcopii români, vom simți o sinceră (?) bucurie. Noi *Elinii* nu am fost nici o dată moștenitori ai *apăsătorilor* spiritului (!)...

Față cu cele ce preced, și deosebit de refutațiunea ce rezultă din documentele publicate în celelalte părți ale studiului de față, iată ce a scris în privința românilor din Turcia și Grecia eminentul literat și om politic al Greciei, Rizu Rangabé, fost profesor la Universitatea din Atena, și în mai multe rânduri ministru de Esterne și Ministru al Greciei la Paris și în alte părți.

Rizu Rangabé scriea în 1856 în Revista *Pandora* ce se publica în Atena, următoarele :

„Când cine-va ȳice astăzi la Atena, *Români* sau *Vlahi*, înțelege în tot-d'a-una, acei meteori cari din timp în timp se ivesc la orizontul de miază-noapte al Eladei, și aruncă asupra frumoasei noastre țări, ploaia aurită a câmpiilor Dunărene, și noi uităm, *că tocmai printre noi, în Atica chiar, și prin alte ținuturi elenice, sunt alți români, a căror rasă constituie o mare parte a locuitorilor acelor ținuturi* și merită, din mai multe puncte de vedere atenția noastră.

„*Pandora*, adaogă R. Rangabé, se hotărăște astă-dăi a da dreptate *acelor romănce ce locuesc aceeași țară cu noi*, și care dacă nu joc polca și nu poartă rochii Parisiene, nu sunt totuși mai puțin vrednice a sta alături cu femeile civilisate.

„*Românii din Elada, Macedonia, Epir și din Tesalia* sunt colonii venite din România propriu zisă. 1) Asta se vede nu numai din denumirea lor comună și din limba lor, dar încă prin numele lor de *Megalo-Vlahi* (Români mari), nume dat românilor din Pind. Comparând figura, statura și caracteeul lor se vede că ei sunt de rasă latină.

„*Românii cari locuesc astă-dăi în Elada, Tesalia, Epir și Macedonia sunt în număr de peste 600,000*; ei sunt puternici, corpulenți, cu părul negru sau castaniu și cu înfățișarea înțeleaptă“.

Deci, dacă R. Rangabe, un adevărat patriot grec care nu poate fi bănuț că ar fi vroit ca din greci să facă români, ci din contra, că interesele statului grecesc cereau ca pe români să-i facă greci seii să-i presinte ca greci în ochii Europei, dacă, dicem, un diplomat grec ca R. Rangabe a fost silit, pentru respectul datorit publicului, ca să spună în scrierea sa că există români chiar în Grecia și că românii aceștia sunt de rasă latină, și că limba și tipul lor au mare asemănare cu acele din România liberă, de la sine se înțelege că un scriitor străin și imparțial n'ar fi putut decât să spună și mai multe în favoarea numărului și a calităților poporului român din acele locuri.

1) Aceasta este o eroare, cel puțin pentru o mare parte dintre Românii din Turcia, după cum se va vedea mai la vale.

Nouă nu ne mai rămâne nimic de zis spre a combate pe publiciștii și scriitorii greci de astăzi cari merg cu fanatismul lor până acolo, în cât se susțină că nu există români în Macedonia, Epir, Tesalia, Albania și în Grecia propriu zisă, sau că poporul acela care vorbește românește pe acolo n'ar fi român, ci că ar fi *semi-românofon* sau *Elino-Vlahi*, adică greci cari vorbesc românește sau numai pe jumătate români și pe jumătate greci, ceea ce nu poate fi decât o absurditate sau un joc de cuvinte, fiind că R. Rangabe care este mare autoritate politică și literară în Grecia modernă, desminte în modul cel mai zdrobitor pe nesocotiții și ignoranții publiciști greci de astăzi.

Dar să cercetăm mai de aproape cum au venit și de când sunt stabiliți românii în Macedonia, în Tesalia, în Albania, în Epir și în Grecia. Cităm pentru aceasta o carte rară astăzi, de și nu de mult apărută. Iată ce citim în : *Etudes historiques sur les Valaques du Pinde*, ¹⁾ pag. II : „Dacă am crede pe greci nu ar „esista două Valachii ; nu ar fi decât una și, lu- „cru curios, această unică Valahie ar fi tocmai „țara și poporul pe care grecii din evul de mijloc „le calificau de *Sciția* și *Sciți* ; România și pe ro- „mânii de astăzi. Cât despre poporul și despre țara „pe care aceiași greci le calificau cu numele de „*Marea Valahie* și *Mară Valahă*, de *Mica-Valahie* și „*Mici Valahă*, aceste țări și acest popor nu ar „mai fi existând. Așa de bine grecii își cunosc pe

1) Carte de 250 pagini, din care numai 236 numerotate, apărută în Constantinopole în 1881.

„scriitorii lor ! atât de mult dânșii trec cu vederea „istoria, geografia, ethonologia popoarelor vecine „spre a se sătura mai mult cu *Mareu* ideie ²⁾).

„Cu toate acestea, necunoscând seü pretăcându-se „că nu cunosc, *două Valahii există* : cea d'întăiu în „giurul Carpaților; cea de a doua în giurul înălți- „milor muntelui Pind. Intemeerea lor se datorează „Romei. Valahia din Carpați a fost opera Impăra- „ților romani și datează de la cucerirea Daciei de „cătră Traian (106 după Chr.), Valahia din Pind, „mai bătrînă cu aproape 150 ani, este opera guver- „nului republican și datează de la cucerirea Alba- „niei Ilirice de cătră pretorul Anicius, a Macedo- „niei de către consulul Paul Emiliu (168 ani în „de Chr.). Pentru întemeierea uneia ca și a celei- „lalte, mase de populațiuni au fost aduse fie din „Italia fie din alte posesiuni romane. Sub Traian „populațiunea Daciei fusese exterminată sau se re- „trăsese în munți. Lucrurile s'au petrecut alt-feliu „în Epir, în Albania și în Macedonia. Fără îndo- „ială că mulți locuitori fusese omoriți, că câmpu- „rile lor fusese pustiite și casele dărămate anume „de către Etolieni, aliații Romanilor. Dar un mai „mare număr a fost transportat în Italia. (Titu „Liviu, Cartea 43).

„Cât despre cauza acestor două întocmiri politice, „trebuie să o căutăm în considerațiuni strategice. „Nu au existat oare însă și cauze de ordine mai „înalte? De sigur că da. Căci agitațiunile Greciei „de astă-zi trebuie se amintească Europei, agita-

2) *Marea ideie* după închipuirile Grecilor este credința în restabilirea vechiului Imperiu roman din Orient în tolosul Greciei.

„țiunile acelor greci atunci când, pentru a sfârși
 „cu ei, Roma a trebuit să supprime deosebitele state
 „ale Greciei, să facă din toate o singură provincie
 „și, prin exilul în masă al agitatorilor, precum și
 „prin o puternică ocupare a înălțimilor munților
 „Pindului, să înlătore ori-ce nouă sbuciumare. Ori
 „cum ar fi, după cum Romanii a trebuit să ia e-
 „ficace măsuri spre a înfrâna pe popoarele de la
 „Nord și să se păstreze țara de dincolo de Dunăre,
 „toți așa au trebuit să se ia măsuri spre a înfrâna
 „pe Albanezi, pe Macedonenii, pe Grecii și să păs-
 „treze țările cucerite de la unii și de la ceilalți.

„In adevăr, e de ajuns să citim rapoartele oficiale
 „resumate de Titu-Liviu spre a se vedea de ce im-
 „portanță era în ochii generalilor romani posesiu-
 „nea înălțimilor Pindului. Stăpână pe trecătoarele
 „din munți, armata romană nu avea de cât să se
 „măsoare aproape ca într'o câmpie cu armatele ori
 „cărui inamic. Câte-va mii de oameni ar fi fost de-
 „ajuns să oprească și poate se spulbere în trecăto-
 „arele Pindului pe armatele cele mai numeroase și
 „cele mai disciplinate. Era deci necesar a se lua
 „măsuri pentru ca armatele romane să poată liber
 „în ori ce oară, să străbată acele periculoase tre-
 „cături; și măsurile fură în adevăr luate. Cu alte
 „cuvinte, acei cari aveau până atunci paza trecă-
 „toarelor, fură înlocuiți cu oameni mai puțin com-
 „promiși, mai puțin capabili de a să înțelege cu
 „turburătorii din Grecia. Grecii fură în adevăr a-
 „ceia cari au făcut să se încere Romanii cu Ma-
 „cedonia și Iliria. Inainte ca un prim incendiu se
 „fie stins prin sânge, ei aprindeau un altul. Spre

„a sfârși cu turbulența lor, Roma stabili prin mijlocirea coloniilor, un fel de cardon sanitar între Golfurile Arta și Zeitun (Lamia). Ceia ce spunem „aci este aproape cuvânt cu cuvânt împrumutat din „Titu-Liviu.“

„Pacea cu Cartaginea, ȕice dinsul, la începutul cartei 31, a fost urmată de rezbetul cu Macedonia, rezbet în care nimic nu se poate compara cu ceea ce am văzut, nici pericolul, nici talentele generalului, nici vîrtoșia soldatului“... Inceput contra lui Filip, aproape ȕece ani înainte, acest rezbet încetase de trei ani prin mijlocirea Etolienilor, cari făcuse să se încheie pacea după ce cauzase rezbetul...“ Romanii găsindu-se în fine liberi prin pacea cu Cartaginea... cedase stăruințelor Atenienilor al cărora teritoriū fusese pustiit de către regele Macedoniei și cari fusese alungați de dinsul până în zidurile cetăților lor.

„Etolienii provocase un ântâiū rezbet între Roma și Macedonia. Atenienii provocase acum un altul. In curînd va veni rîndul Acheenilor apoi al Spartiților. Puțin, și Etolienii se vor repezi din nou la asalt. Ne obținînd de la Flamininus comandantul Greciei, derâmarea regatului Macedoniei, ei chemară pe Antiochus în Grecia ; Antiochus îi ascultă, vine, începe rezbetul și învins la Thermopile, atrage după el armatele romane și în propriile sale state. Se bătuse în Grecia, în Iliria, în Macedonia. Acum urma bătăia în Asia. Și cauza primă a tuturor acestor rezbele, unde este ? In turbulența grecească ; sau pentru a ne servi de espresiunea însăși a lui Titu-Liviu (cartea 41) : „în perversitatea inamicilor Ro-

„mei“. Și în adevăr, ce cereau aceștia cu toți ? Să fie „liberi și să se guverneze fie care după propriile sale „legi. Filip învins, Flaminius îi proclamă liberi, și, „dăce Polibiū, puțin a lipsit ca în escesul bucuriei lor, „să nu sugrume pe consulul roman“. Dar după a- „ceasta, liniștitu-s'au ? Nu, certele lor începură din „nou îndată, mai sgomotoase și mai înverșunate. Dar „să nu anticipăm asupra cursului evenimentelor. „După bătaia de la Cinocefale, grecii ceruse lui Fla- „minius dărâmarea regatului Macedoniei ; pute.n „vedea în Titu-Liviu (cartea 33) și în Polibiū mostre „din discursurile lor. Flaminius se opuse. „Față cu „un inamic cu armele în mână, răspunse el, este per- „mis să întrebuintezi toată înverșunarea ; dar față cu „învinșii nu putem de cât să-i compătimim“. Mace- „donia fu scăpată, mulțumită nobilei purtări și ne- „învinsei statornicii a consulului roman. Dar, mai târ- „diu, un alt rege al Macedoniei s'a suit pe tron prin „asasinarea fratelui său cel mai mare, și îndată se „puse să facă imense preparative pentru un nou răs- „boiū contra Romanilor. Grecii îndată ce au aflat, „imaginația li s'a înfierbântat. Grecia întregă apla- „udă și speranța le deveni nemărginită (Titu-Liviu, „cartea 41.) In scurt timp ostilitățile începură ; mai „ântăi cu trăgănări ca și cum Romanii lasă timp „Grecilor de a se compromite mai mult și de a scrie „lui Perseū un mai mare număr de scrisori. Dar dupe- „aceea sosi un nou pretor și un nou consul. In mai „puțin de uă lună, Gentius, aliatul lui Perseū, cade „el și toată Iliria în mâinile lui Anicius. După cinci- „spre-dece zile, Perseū și toată Macedonia cad ase- „mene în mâinile lui Paul Emiliu.

„Cele două regate : Iliria și Macedonia odată dis-
 »truse veni rîndul grecilor. Cei mai puțini culpabili
 „dintre toți sunt Acheenii. Totuși o mie de notabili
 „de ai lor sunt condamnați seși petreacă în Italia
 „restul Țilelor lor. Firește pentru Etolienii și Acar-
 „nanieni a fost și mai rău.

„Cât despre cei-l-alți Epiroți cari ertați în mai
 „multe rînduri, din nou primise și ascultase îndem-
 „nurile ce le venea din Grecia, orașele lor în nu-
 „măr de șapte-șeci au fost derârmate din ordinul
 „Senatului roman, și din un nou ordin al aceluiași
 „Senat, una sută cincî-șeci de mii de suflete, au
 „fost transportate în Italia. Odată această popula-
 „țiune transportată afară din Epir, Roma a trimis în
 „locul ei alta, compusă mai mult din soldați păstori.
 „Pentru ce din păstori? Pentru că pe de o parte
 »trebuea se se ocupe temeinic lanțul munților Pin-
 „dului, și odată pentru tot-d'a-una, se isoleze pe
 „greci de Iliria și Macedonia. De altă parte pen-
 „tru că în cursul acestui război și al celui de mai
 „năinte, mai toate orașele fusese derârmate : în E-
 „pir de către Romani, în Tesalia de către Etoli-
 „eni, Atameeni și Macedoneni. (Titu Liviū. car-
 „tea 32).

„Anul următor, Etolienii intrară în Tesalia și
 „cuprinsese de la primul atac, orașele Cimines și
 „Anghelos. De acolo înaintară pînă la orașele
 „Theurna, Calatama, Achorra, Xynia și Cytara,
 „toate făcînd parte din Tesalia. Le cuprinsera și
 „le predară. Ast-fel o mare parte a acelei frumoase
 „provincii fu prada celei mai crude și cele mai
 „avare dintre toate națiunile aliate cu Romani.

„In ori-ce loc ar fi sosit Etolienii, nu lăsaū ni-
 „mic în orașe nici în case, de cât numai zidurile.
 „Distrugeaū prin foc tot ce nu puteaū transporta
 „cu ei și pe locuitori îi treceaū prin ascuțitul să-
 „biei saū îi vindeaū ca sclavi.

„Epirul și Tesalia aveaū deci trebuința ca se fie
 „împoporate din nou. Roma le-a împoporat cu po-
 „pulațiuni aduse din Italia. Aceasta este origina
 „Valahiei de la Pind.

Cât despre caracterul acestor colonii romane sta-
 bilitate în Macedonia și Epir, iată ce ne spune Cantu
 în tom. II al istoriei sale Universale :

„Când Romanii vroiaū să trimită în afară o co-
 „lonie, poporul adunat alegea familiile ce trebuia
 „să făcă parte dintr'însa ; li se împărțea fie-căreia
 „o porțiune din pământul cucerit și toate împreună
 „porneau acolo organizate militarește sub conduce-
 „rea a trei capi : Triumvirii.. Senatul avea grijă
 „ca nimic în colonie să nu fie în aparență deose-
 „bit de aceea ce se petrecea în Roma.. Aceste co-
 „lonii nu deveneau independente ca cetățile colo-
 „nilor grecești cu cât dobândeau putere ; ele nu au
 „constituit în realitate de cât o estindere a metro-
 „polei. — Se vedea formându-se alături cu dînsele
 „alte stabilimente alcătuite din noui streini care,
 „adoptate sub numele de *Municipes*, aveaū mai pu-
 „țină vază și mai multă independință. Dar și unele
 „și cele-l-alte se țineaū strîns unite cu Roma sin-
 „gura suverană care semăna cu un patriarh în mij-
 „locul familiei... Colonul Roman era un om ales,

„un om de încredere, o sentinelă care datora postul de onoare buneii sale reputațiunii... Orî ce colonie romană era organizată militarăște, la nevoie ea era pepinieră de soldați: Duumvirii țineau locul consulilor, quinquenalii în locul censorilor, de curionii în locul pretorilor. Colonia era guvernată ca o republică sau comună plebeiană și da Romiei soldați...

„Antaia grijă a Romei spre a-și întări dominațiunea fu de a lua din mâna învinșilor puterea publică și libertatea constituțională, de a dissolve confederațiile și de a introduce în țară o populațiune romană prin mijlocirea coloniilor, și conferind dreptul de cetățenie“.— În acelaș timp când Roma așeza treptat noue colonii în mijlocul popoarelor anexate, dînsa acorda drepturile și privilegiile cetățeanului orî cărui locuitor, orî cărui om onorabil care le cerea. — Nu tot ast-feliu lucrău republicele bănuitoare și vorbărețe, sgomotoase și ușurele ale vechiei Grecii. Ce s'a întîmplat? „Atena și Sparta au perit, observă Cantù, din cauza nebunăștei lor încăpățînări de a se păstra curate de orî-ce amestec. Roma din contră, 'și asimila fără încetare noue elemente. Circulațiunea locuitorilor era continuă în provincii și țeri cucerite cătră metropola care acorda în diferite grade dreptul de cetățenie. — Roma, ȓice acelaș autor, își mai apropia pe cele-l-alte popoare, respândind usul limbei latine, care se propagă cu înlesnire în Africa, în Spania, în Galia, în Bretania, în Pannonia, modificată apoi de cătră idiomele locale... Dar mîndrii greci nu s'au supus nici odată să

„schimbe limba lui Omer cu limba latină pe care
 „se prefăceau că nu o știeau... Până la Libanius —
 „dice Cantù, tom V, nici un grec nu a menționat
 „în scrieri pe Horațiu și pe Virgiliu.

Conchidem : Chiar de la origină, coloniile romane stabilite în Epir, în Etolia, în Albania, în Macedonia au primit din partea metropolei lor cu titlul de colonii sau de municipii, o constituțiune care le a pus în stare să treacă prin perioade fericite, și să învingă pe cea nenorocită a traiului lor.—Organisate militărește, traiul lor în munți este încă milităresc; de aceea la 1821, le am văzut sub numele latinesc de *Armatoli*, ținând greutatea rezbelului pe uscat pentru independența lor, atunci când Albanzii din Ipsara, Spezzia, etc., îl țineau pe mare. Ce deosebire între români și greci. Ceea ce ne izbește vederea în românul din munți este tenacitatea și tăcuta energie a poporului roman.

Să dăm acum un minut ascultare istoricilor și mai ales cronicarilor Bizantini.

„Demnul de laudă Petru Maior, dice d. A. Odobescu în *Revista Română* din Aprilie 1860, pag. 50 „a desbătut cu multă sagacitate în *Istoria sa pentru începutul Românilor* ¹⁾ trecerea Românilor celor din „Dacia înapoi peste Dunăre și cotropirea țerii lor

1) *Istoria pentru începutul Românilor în Dacia*, întocmită de Petru Maior de Dicio-Sănmartin, protopop etc... tipărită mai întâi la Buda 1812 și acum retipărită de Jordachi de Mălinescu, Buda, 1834, în 4°. Cartea atât de însemnată a lui Petru Maior a fost editată din nou în 1883, tipărită cu litere latine de societatea „Petru Maior“ din Budapesta.

„de către gintele străine. Fără de a intra în con-
 „troversele subiectului, e un fapt netăgăduit că
 „coloniile Romane, fie Ulpiane, Aureliane sau al-
 „tele, au stat în cei dintâii secolii ai creștinității
 „respândite pe amândouă țărmurile Dunării, atât
 „în Dacia cât și în Moesia, Thracia și chiar în Nor-
 „dul Greciei, și că au împărțit mai adesea ori a-
 „tât măririle cât și smăcinările Imperiului. La a-
 „nul 292, un simplu păstor din satul *Romulianum*
 „în *Dacia riureana (Dacia ripensis)*, om frumos, voi-
 „nic și norocos oștean. se urcă pe tronul Cesarilor
 „din Roma, și păstră pe lângă numele împărătesc
 „de *Galerie*, pe acel de *Armentarius*, adică *Păstorul* ¹⁾.
 „Lui Galerie îi precedase pe tron Galerie Maximin, ne-
 „pot de soră al lui Galerie Armentarius. Născut a-
 „semenea în Dacia ripensis. Cu vre-o două-sute
 „cinci-zeci ani mai în urmă (527—565), pe scau-
 „nul Constantinopolului domnește cu tărie vestitul
 „împerat și legiuitor *Iustinian* care se mândrește

1) *Sexti Aurelii Victoris Epitome: De Vita et moribus imperatorum Romanorum*: Cap. XL: „Galerius autem fuit, licet inculta, agrestis que iustitia, satis laudabilis, pulcher corpore, eximius et felix bellator: ortus parentibus agrariis, pastor armentorum. Unde et cognomen *Armentarius* fuit. Ortus Dacia ripensis. Ibi que seputus est: quem locum *Romulianum* vocabulo Romulae matres appelerat.“

Cuvântul *Armentarius* credem că s'ar potrive în românesce cu acela de: *Econom de vite* care nu însemnează tocmăi *păstor*, ci pe acel care posedă turme. O principală ocupațiune a poporului român în Dacia ca și în întreaga peninsulă Balcanică fiind crescerea vitelor chiar pînă astăzi, o organizație specială a familiilor s'a păstrat și astăzi (Vezi *Heuzey: Le mont Olympe et l'Acaranie*, passim). Fie-care comună și azi ascultă de un *celnic* sau *scutar* care în genere de și poate nu ar fi în tot-dea-una cel mai bătrân dintre capii de familie, totuși prin numeroasele turme ce posedă, prin înțelepciunea sfaturilor și prin zelul ce pune în pă-rarea întregii comunități, precum și prin moștenire, este reprezentantul firesc și tot dea-una ascultat cu respect de decile sau chiar sutele de familii din comună. El reprezintă interesele tuturor față cu autoritățile și răspunde de plata taxelor precum și de executarea contractelor în cheiate în numele comunității pentru trebuințele acestora.

„cu *Dacia mediterană* numind'o *fericita sa patrie* 1).

„Dar după aceste ȃile de onoare, Româniî avurâ
 „și ȃile mai negre; împresurați și amenințați de
 „barbari, adesea ori nedreptățiți de reii împărați ai
 „Orientului, ei trăiră însă împărtășind, sub numele
 „general de Vlahi, mai aceiași soartă pe am-
 „bele maluri ale Dunării. Impăratul Alexie Com-
 „nenul tatăl Annei, în vremea căruia ei erau o nație
 „aspră-și cămpeană, preumblându-se cu turmele atât
 „pe ȃarmurile Mării Negre la Anchyal, cât și pe șesul
 „dintre muntele Kissavo (anticul Ossa) și orașul
 „Tricala; — Alexie își recrutează oștirea sa printre
 „Româniî din Tracia și din Moesia, ș'apoi altă dată,
 „mergând împotriva lui Bohemond care intrase cu
 „Normanđi în Elada, el trece în Tesalia, printr'un
 „oraș locuit de Români 2). Puțin în urmă, fratele
 „lui, Manole Comnenul, întărită pe Româniî cei din
 „Nordul Dunării ca să navălească asupra Maghia-
 „rilor, 3) și ast-fel Impărațiî Byzantini se slujesc cu
 „vitejia Românilor spre ași împlini intrigile lor am-
 „bițioase.

„Dar ei nu răbdară în veci aceste amăgiri;
 „sub Isac Angel, pe la 1200, doi frați Români
 „din muntele Emu, Petru și Asan, resculară
 „pe Bulgari, pe Cumani și pe Români sătui de bi-

1) Novella XI. De privilegiis Archiepiscopi Justinianae prince et se-
 de p, t. p. Ilirico în Pannoniam secundam, id est Justinianam primam
 transferenda :

„Necessarium duximus ipsam gloriosissimam Prefecturam, quae în
 „Pannonia erat, nostra felicissima patria collocare : cum nihil quidem
 „magni distat a Dacia mediteranea secunda Pannonia.“

2) Anna Comnena (1083—1148) lib. V : pag. 138; VIII. p, 274. X,
 p. 274.

3) J. Cinnamus. Hist. Imper. Joannis et Manuelis Comnen, lib. VI.
 c. 3. p. 152.

„rurile grele ce le impusese Impăratul ca să ser-
 „beze nunta sa cu fata lui Bela, craul Ungurilor,
 „și punându-se în capul lor, în'emeiară în sînul
 „Imperiului oriental, un Imperiū Românesc ¹⁾ sau
 „Bulgaro-Vlach. Sub Ioannițiu cel frumos, al treile
 „trate, puterea Românilor se urcă la culmea sa ;
 „de peste Dunăre, stăpînirea lor se întindea prin
 „Tracia, prin Macedonia, pînă în Grecia ²⁾ dar așeze-
 „mintele de căpetenie ale Impărăției erau în munții
 „Emului sau Balcanii ³⁾ Atunci fu epoca de înflo-
 „rire a cetății Tirnovului, mai spre miază-zi de
 „Șiștov ; în preazma'i Româniî mergeau pustiind cu
 „cruzime pe o întinsă linie ce ducea din hotarul
 „Serbiei, de la Nissa (astădi Niș), pînă la Varna
 „pe Marea-Neagră, și pînă la Filipopoli, la Burgas
 „(Arcadiopol), la Ciorli și la Byzia în peninsula by-
 „zantină ; expedițiile lor ajungeau pînă la subur-
 „biile capitalei. ⁴⁾ Apoi spre miază-zi, țara de pe
 „lângă Serres era a Românilor și un șef de-ai lor,
 „numit Chrysos, domnia în Strumnița și în Proso-
 „cul din Macedonia și sta împotriva lui Isac Com-
 „nen. ⁵⁾ Această parte de loc, cu toți munții Te-
 „saliei, dintre Larisa și Tricala, purta mai de mult

1) Nicetas Agoninatus Choniatus. Ann. Isaac. Angeli lib. I, cap. 4
 — Petru Maior. Ist. pentru Incep. Român. pag. 208.—T. C.

2) Nicetas Choniat. Annal. Balduini. lib. IX. p. 410.

3) Idem. Annal. Isaac. Angeli. lib. I. c. 4, p. 236.

4) G. Pachymer. (1242—1310). Hist. Andron. lib. I, c. 37, pag. 66.
 Noi adăogăm că românii ocupaū una din cele mai principale subur-
 biî ale Constantinopolului în care se afla rezidența imperială, palaturi
 ce ađi sunt în ruină acolo. Acea suburbie pînă în ziua de ađi se nu-
 mescce: *Vlaherna*. Dacă s'ar cerecea cu din-adînsul genealogiile multor
 Comneni și Paleologi, Impărați bizantini, și dacă s'ar studia numele de
 familie a celor mai vestiți generali și oameni politici bizantini, așa cum
 ne i dă autorii bizantini, se va vedea filiațiunea acestora din familiile
 și comunele române din Epir și Macedonia unde se păstrează spiritul de
 ordine și energia romană.

5) Idem.

„numele de Valahia mare ¹⁾ sau și Valahia de sus
 „(Ano-Vlahia) și Teodor Ducas, socrul lui Guy de la
 „Roche, care stăpânea Tesalia, e numit: *Ducă al*
 „*Vlahiei* ²⁾ într'o cronică în versuri grecești din tim-
 „pul Impăraților Franci din Constantinopol.

„Secolii al XII și al XIII sunt epoca măririi Ro-
 „mânilor; răspândiți și stăpâni pe tot locul ce se în-
 „tinde în linie dreaptă din munții Pindului până
 „la Carpați; — imperiul byzantin se cutremura de
 „dânșii și Francezii chiar, pe câmpul de bătae de
 „la Adrianopol, lăsară robii în mânele lor, pe e-
 „roul lor imperial Baldovin de Flandra ³⁾; dar des-
 «binările ce intrară în familia Asanilor în secolul
 „al XIII-lea (1290), pe când încă posesiile Româ-
 «nilor se întindeau până în vecinătatea Constanti-
 «nopolului și amenințau cu groază capitala Orien-
 «tului, împăratul Andronic Paleologul, cu o mă-
 «estrită iscusință, izbuti a strămuta în Anatolia, o
 «mare parte din Români Traciei și Moesieni; cru-
 «zimele și asuprirea ce încercară într'acel terâm de-
 «părtat, unite cu asprimea iernii, secerară o mare
 «parte din acea populație. ⁴⁾ Cei din Tesalia, pe la
 «1332, se încercară isolați a se revolta, dar fură

1) Nicet. Choniati, Annal. Bald. lib. IX, ... Ta Tettalia Katehon me-
 teora i nin megali Blahia kiklesketai. *Provincia Vlahiae* e numită și
 în tractatul Impăratului Alexie cu Venețienii, din anul 1119. Asemene
 și G. Pachymer. Hist. Mich. Paleol. lib. I, c, p 49.

2) Hronicon ton en Romania kai malesta en ton Morea polemon-
 to: Francon. In Chroniques etrangères publiées par J. A. Buchon,
 Paris, 1841, pag. 187.

3) De la Conqueste de Constantinople par Joffroi de Villehardouin.
 Nicet. Choniati. Annal. Balduini.

4) G. Pachymer liv. I, c. 27.

«învinși; de ce ani mai în urmă ei se supuseră de
«bună voie lui Ioan Cantacuzenul și nu mult apoi
«suferiră cotropirea Catalanilor, înțeleși cu despoții
Greciei¹⁾).

„Cu toate aceste restriști ale soartei, Români
„până în secolul XV, cu limba, cu obiceiul, cu por-
„tul lor, încă italice, stau respândiți din fundul
„Daciei până în vârful Pindului²⁾. Trebuia o
„lovire mai strașnică, mai hotărâtoare ca să rupă
„unirea lor. Aceea fu intrarea Turcilor în Europa.
„Dinaintea ȧarmelor lor învingătoare la Adriano-
„pol, Români se risipiră cu totul din Tracia și
„din munții Balcani, cei mai mulți trăgându-se la
„Nord, ca să pue Dunărea între dânșii și îngrozi-
„torii dușmani, iar alții cătând o scăpare în stân-
„cele sëlbatice ale Macedoniei, ale Epirului și ale
„Tesaliei. De atunci putem crede cu temei că re-
„lațiile au încetat cu totul între acele două grupe
„de Români depărtate, și Mircea Bătrînul e cel
„din urmă Domn al țerii care poartă titlul de
„*Domn al amândoror laturilor Dunării, până în Ma-
„rea Neagră și al cetății Dristiorul* (Silistra) *Stăpâ-*

1) I. Cantacuzenus. (1341) lib. II, c. 28.

Din parte-ne adăogăm : Henzey în : *Mission Archéologique en Macédoine*, Paris, 1876, texte, pag. 453 ne dă textul original al unui chrisov zugrăvit pe pereții bisericeii Episcopale din *Calabaca* (Tesalia). Acest document are data 6844 indiction⁴ (1336); el coprinde indicații geografice și adî în us în Tesalia și în Pind și ca popoare menționează pe Români, pe Bulgari și pe Albanezi.—Pe români îi numesce istoricul Bizantin Cantacuzin cu numele de *Vlahii Malacasi, Bui și Mesariți*.

2) Laon. Chalcocondylas. (1462) lib. I, pag. 16, „Apo Dakias ep. Pindon ti es Tettalian katikon enoikisan etnos Blahoi. lib. II 70, 41.

„nitor ¹⁾. Cunoaştem de atunci încoace destinele provinciilor Româneşti de la Dunăre.

„Ursita mai umilită a Românilor meridionali sau „Moesodaci îi plecase încă pe la anul 1360 lui Amurat I, dar supunerea desevârşită se făcu sub Amurat al II după luarea Salonicului (1429) ²⁾. Slaba lor împotrivire la acest jug nou, le merită toleranţa Turcilor şi îi puse sub ocrotirea Sultanelor Validele, cărora ei plăteau pe fie care an un tribut de patru sute lei, rămăndu-le dreptul a se administra, ca şi în vechime, în târguleţele lor, cu sfaturile de bătrîni şi după obiceiele vechi, simple şi patriarcale ³⁾. Crudul Ali Paşa din I-nina, a stricat în secolul din urmă aceste blânde aşezăminte şi poate azi Româniî din Macedonia se bucură de mai puţină libertate ca în trecut. Cu toate aceste însă, traiul lor se vede că foarte puţin s'a schimbat din timpîi Annei Comnena, care ne'î descrie ca nişte oameni câmpeni, dedaţi cu îngrijirea turmelor. Puţini anî în urma porfirogenetei istorice (1173), un călător rabin din Navarra, Veniamin din Tudella, mergând să viziteze Sinagogele din Orient, şi plecând de la Corfu spre

1) Chrisov de la 6915 (1407). In documentele mănăstirei Tismana şi altele.

2) Ducas. c. 3—29.

3) Pouqueville. Voyage de la Grèce. II, p. 337—356. Cartea lui Pouqueville, una dintre cele mai interesante, trebuie să fie citită avându-se în vedere şi sciinţele mai nouă ale călătorilor, căci adesea Pouqueville care pleda pentru liberarea Grecilor de sub Turcia, face şi din Româniî şi din Albanezi numai greci şi creştini, şi densus, necunoscând limba română, nu a priceput multe din numele române de oameni şi localităţi şi a creat etimologii blzare.—D'Ohsson: Tableau général de l'Empire Ottoman. VII. 270, spune că româniî plătesc aceşti bani la a 21 masă a defterdarului care se chiamă *Istambul Mucatessi*.

„Constantinopol, ne spune că a trecut prin *Vlahia*, „*trei zile departe de Theba*, și că locuitorii de pe a „colo sunt sprinteni ca cerbii și că adese-ori se „cobor din munții lor cei înalți ca să prade pe „greci¹⁾. In secolul XIV, Pachymer²⁾ vede în „trânșii o nație rătăcitoare care a dobândit bogății „însemnate cu turmele de vite și mai ales de oi, „și care, prin viața sa păstorească, se dedă cu cele „mai aspre osteneți.

„Călătorii moderni ne'i descriu sub aceleași co- „lori. Printre alții mai mulți William Leake³⁾ „Pouqueville⁴⁾ și mai în urmă Heuzey⁵⁾ au vi- „sitat aședămintele lor și iată în ce chip ei vor- „besc de dânșii.

„Sub numele de *Moesodaci* și *Cuțovlahi* adică Daci „din Mesia și *Români schiopi*, acele populații, vorbind „o limbă foarte apropiată de Româneasca Principa- „telor Dunărene⁶⁾, dar mai corcită cu ziceri și cu „intonații grecești, albaneze și turcești, ocup cen- „trul Macedoniei și al Tesaliei, grămădite mai ales „pe trei puncturi însemnate. Cea mai importantă

1) Benjamin de Tudella. Relația călătoriei sale tipărită evreește în Constantinopole la 1543 în 8°, s'a tradus în latinește la Leida. 1633 și franțuzește de Baratier, Amsterdam, 1734. Chap. IV. pag. 40 et 41

2) Pachymer, lib. I, c. 37, p. 66.

3) *Reverches in Greece* by William Martin Leake. London 1814 pag. 363, sq.

4) *Voyage de la Grèce* par. F. C. H. L. Pouqueville, 2 edit. 6 vol. Paris 1826.

5) *Le Mont Olympe et l'Acarnanie* par L. Heuzey, Paris 1860.

6) Leake pag. 367, spune că puțina deosebire ce este între dialectul Românilor din Grecia cu al celor de peste Dunăre, dovedește că despărțirea lor nu s'a efectuat din vechime, ci mai târziu.

„și mai numeroasă a lor colonie se întinde pe șira
 „munților *Agrafa*, anticul Pindos, pe locurile unde
 „aș stat în parte Perhebi și Selii Dodonei¹⁾ și
 „selbaticii Dolopi²⁾ supușii lui Achil, și unde mo-
 „derna Tricala a Vlahilor a luat locul anticei Tricca,
 „patria zeescului medic Esculap³⁾. Intracrest ocol
 „făcând astăzi parte din districtele Zagora, Ianina
 „și Aspropotamo, orașele și satele lcr cele mai de
 „câpetenie sunt, mergând de la Nord spre mează
 „zi: *Samarina* sau *San Marina*, *Perivoli*, *Avdela*
 „*Voscopoli*, *Furca*, *Laista*, *Leșinița*, *Cârpeniș*, *Mala-*
 „*kasi* și alte numeroase sate; în partea centrală
 „a Pindului, unde populația Română e mai com-
 „pactă, se află *Mețovo*, *Séracu*, *Călăreții*, *Chaliki*
 „*Clinovu*, *Gardichi* și *Tricala*.—In vecinătatea a-
 „cestui din urmă oraș, sunt mănăstirile numite
 „*Metheora*, aședate, mai multe în apropiere, pe
 „niște stânci de o formație geologică cu totul
 „minunată⁴⁾.

1) Homeri Ilias. XVI v. 324 :

„Zev ana...

„Dodonis medeon disheimeru amfi Sello

„Zoi kai ous ipofitai aneptopodes kamaievnai“.

2) Homeri Ilias. IX; v. 484 :

„Naion d'heshatiim flüts, Dolopsin anabbon“.

3) Pouqueville: *Voy. dela Grèce* III, pag. 345. „Numele Tricala ș
 poziția'i vedesc îndată într'nsa vechea Tricca (Trikki polis Tessalias
 Steph. Byzant.) zidită de Tricca, fiica Asopulu, această cetate det
 naștere lui Esculap, fiul lui Apolon și domnitorul Perrhebilor (Strabo.
 lib. IX și Euseb. lib. III).

Letheul curgea printr'nsa și era învecinată cu țera Dolopilor; pe la
 Triikka era trecătoarea Pindului. Imprejurul ei s aafiau cai frumoși (Iliad
 VI, v. 729). Heliodor autorul romanțului Chariclii și lui Theagen a fost
 episcop la Tricala în secolul VI. (Lequien, Oriens Christianus).

4) Pouqueville. *Voyage de la Grèce*. III, p. 33' sq. Printre mănăs-
 tirile din țera Românească erau mai multe închinatc la cele de la Me-
 theore și anume: *Gorgota* (distr. Dâmbovița), *Bucovățul* (distr. Dolj)

„Altă colonie de Români se află stabilită pe
 „poala septentrională a Olimpului, numit azi *Lache*
 „în valea formată de muntele *Şapca* care leagă
 „Olimpul de şira *Volutei* sau *Munţilor Cambuniei*.
 „Umbriţi sub piscul măreţ al Olimpului ce se'nalţă
 „la 6000 picioare în sus, ascuns în nuori şi în veci
 „acoperit cu zăpadă, Românii au întemeiat aci din
 „vechime câte-va sate printre care deosebim pe cele
 „următoare: *Vlaholiveade* sau *Livedea Românilor*, *Ko-*
 „*kinnopolo*, *Neochori*, *Ftera*, *Milia*.

„In sfârşit pe câmpia ce desparte lacul Castorii
 „de târguleţul Sarighiol, se mai află un oraşel
 „locuit de Cuţovlahi şi cunoscut sub numele de
 „*Vlaho-Clisura* 1).

„Prin aceste localităţi mai mult aspre şi selba-
 „tece, prin văi, prin strâmtoari şi pe coaste de
 „munţi 'şi au întemeiat Românii meridionali locuin-
 „ţele lor cele statornice care se compun mai adese
 „de cascioare de peatră aninate de stânci ca cui-
 „burile de şoim. Acolo îi adună soarele de vară,
 „căci toţi vin în lunele cele călduroase se resufe
 „aerul mai curat, să se bucure de priveliştea mă-
 „reaţă a muntoasilor patrii. Iar apoi când într'a-

la Metheore lui Varlaam, *Butoiul* (distr. Dâmboviţa) la Metheora St. Stephan. La monastirea din Tricala erau închinat *Nucetul* din Dâmboviţa şi *Banul* din Buzeu.

1) Pe la începutul acestui secol Pouqueville. Voy. de la Grèce II p. 394, dă următoarea statistică a Românilor din Tesalia.

Anovlahia. Statornici. Malacasiţi şi Calaritioţi: 2465 familii ca vre-o 12,825 indiviđi. Aspropotamiţi 2230 familii 11,150 indiviđi Mezzoviţi şi din Crania pe Aias, 1870 fam. 9350 indiviđi.—Zagoriţi 1130 fam. 5650 indiv. ;—Nomadi vre-o 6000 indiv ;—cu totul 44,975 indiviđi.

Bomoei sau *Bovienzi*, (Bucstii) Români amestecaţi cu Greci şi Albanezi. In Nea-Petra, 378 fam. 1896 ind.—In Cârpeniş, 981 fam. 4905 ind.—In Zeitun Lamia 600 fam. 3000 ind.—Nomadi vre-o 1200 ind.—Cu totul 10,995 fam.

„cele înălțimi stâncoase, începe a se vesti asprul
 „timp al ernei, prin vifore și prin furtuni, o mică
 „parte din locuitori rămâne închiși în munți ca se
 „pă„ască statele, iar cei-l-alți, unii se duc ca să-și
 „câștige viața și să strângă stări însemnate, exer-
 „sând negoț seû industriei prin toate orașele cam-
 „pene și maritime ale Turciei și ale Orientului în-
 „treg; alții mai numeroși, adunați în grupe fie-care
 „de vre-o patru-zeci până la o sută familii, ce port
 „numirea generică dn *Stâne* și se pun sub poruncile
 „unui *scutar* (se ȳice și *celnic*) ereditar, rătăcesc prin
 „țările dinprejur pascend pe șesuri, unde clima ernei
 „e mai blândă, nenumărate turme de vite și mai ales
 „de oi. Toate câmpiile Turciei și ale Eladei sunt
 „străbătute de acei Români, căroră Albanezii și
 „Turcii nu știu a le da alt nume de cât acela de
 „*Ciobani*. Cu sarica lor neagră, la spate cu glugă,
 „cu lungi toege în mână, ei colind locurile depăr-
 „tate cătind, cu o tăcută răbdare, pășuni și adă-
 „posturi pentru vitele lor, și acolo unde găsec cu
 „ce se întîmpine puținele lor trebuințe, ei popo-

Massareti sau *Dassareti*, Români din Perivoli, Avdela San-Ma-
 rina, Voscopoli și alte sate dinprejur 2900 fam. 14,500 ind. și Nomazi
 vre-o 4000 ind; cu totul 18,500 indiviđi

Ceea ce după Pouqueville urcă totalul populațiunei Române din Grecia
 Septentrionale și din Epir la numărul de 74,470 indiviđi.

După cate am audit o prenumerare mai esactă ar da un total mult
 mai însemnător.

Adăogăm că mai la vale vom da cifrele adnate de alți scriitor
 precum și acele susținute de ómenii însemnați ai românilor de ađi.

Pouqueville în vol : II pagina 289 vorbind despre românii Bovieni
 ȳisă și Farserođi, spune: „Li se dă și numele de Albanezi fiind că s'au
 amestecat cu Șchipetarii creștini.

La pag. 393, *Pouqueville* observă. „Cred că nașiunea Română din
 Grecia era mai numeroasă în timpul Impărat. Paleologul, de cât astă-
 ȳi, daca este adevărat cum ȳice Istoricul Cantacuzin. că românii au
 trimes la Impăratul o deputațiune de 12 mii cetățeni dintre ai lor“.

„sesc numai câte-va Țile, fac colibe de frunză și
 „adorm împrejurul focurilor aprinse. Caracterul păs-
 „toresc e atât de însușit întrînșii, iubirea și îngri-
 „jirea ce știu a da oilor sunt așa de proverbiale,
 „în cât Grecii nu mai au pentru ciobani alt nume
 „de cât acela de grecescul Vlahoi; vestiții păstori ai
 „Arcadieî din antichitate și au lăsat locul *Vlahilor*
 „cu *gluga neagră* (Vlahi Karaguni)“.

Credem necesar a insista încă o dată, asupra
 ființei statului român din Tesalia și din Pind în evul de
 mijloc sub Imperația Bizantină; adversarii românilor
 vor fi ast-feliu puși față 'n față cu scrierile istoricilor
 pe care dênșii ar trebui să'i cunoască căci se
 pretind preoții *Mareî ideî* adică ai restaurării Im-
 periului Bizantin.

Istoricul bizantin Impăratul Cantacuzin, la cartea
 III cap. 53 anul 1343 ne dă textul unei diplome
 adresată românilor din Valahia Tesalică prin care le
 recomandă după cererea lor ca Prinț guvernator pe
 fratele său : „Dorind în ori-ce împrejurare se dau
 „tratelui meu dovezi favorabile pentru el, 'i am trimes
 „aceste scrisori sigilate cu bula de aur prin care
 „ordon ca dînsul să fie guvernator pe viață al țeri-
 „lor și forterețelor Vlahiei și pe care le va ține
 „în ascultarea mea ca și cum ar fi obligat prin ju-
 „rămînt. De și ar fi poate de prisos de a mai
 „menționa condițiunile jurămîntului și s'ar părea
 „că aceasta ar insulta curățenia intențiunilor și sin-
 „ceritatea amicitiei sale, totuși fiind că în tot-da-una
 „este de laudă când mergem pe o cale netedă și si-

„gură, le voi însemna aci : aceste condițiuni sunt :
 „dînsul va fi amicul amicilor și inamicul inamicilor
 „mei; se va bucura în timpul vieții sale de guver-
 „narea Vlahiei fără ca totuși se o poată transmite
 „fiului său, afară numai dacă nu a obținut învoire.
 „Nu numai îmi va păstra credința, dar cea
 „credință o va păstra asemenea cătră imperatul
 „Ioan Paleologul și cătră acela care 'l voi nu-
 „mi ca succesor dacă acesta ar muri fără co-
 „pii—Să se facă pomenire în toată Vlahia du-
 „pă obiceiul de Impărăteasa Anna și de Impă-
 „ratul Ioan. Mitropoliile, Episcopiile, Monastirile și
 „alte biserici ai țerei să fie supuse după cum au
 „fost din vechime marelui biserici din Constantino-
 „pole fără a putea totuși să fie lipsită de venitu-
 „rile și de drepturile ce le aparțin. Dacă trimet pe
 „vre-o scumpă a mea rudă sau pe orî cine altul
 „în Vlahia, Ioan Anghel (numele Prințului) va
 „trăi în bună înțelegere cu dînsul, în cas de
 „neînțelegere între dînsii, hotărîrea îmi aparține.
 „Fruntariile Vlahiei vor fi păzite ca și în trecut
 „pentru ca nici un act de vrăjmășie să nu pro-
 „ducă. Dacă Ioan Anghel va cuprinde vre-o cetate
 „împrejurul Vlahiei, aceasta aparține guvernului
 „ei ; dacă trăesc în pace cu Catalanii, Ioan de a-
 „semene va trăi cu dînsii și dacă mă voiî rezboii
 „cu ei, și dînsul va face același lucru. Dacă no-
 „bii Vlahiei doresc să vie la curtea mea spre
 „a'mî cere onoruri și funcțiuni, dînsul nu'î va îm-
 „pedeca. Dînsul va fi obligat să conduca trupele
 „sale în toate provinciile de la Apus, unde a 'și
 „conduce armatele mele ; și dacă le voiî duce din-

„colo de Christopole (Cavala) dânsul nu va fi obligat de a veni de cât cu partea ce va putea să aducă. Iată, adaugă Cantacuzin, condițiunile cu care Impăratul a dat guvernarea Tesaliei lui Ioan Anghel, care a fost primit de către locuitorii țării cu tot felul de mărturisiri de respect și de su-punere.“

Aproposito de această diplomă observăm ca cancelaria byzantină numea țara Tesalia cu vechiul său nume și în același timp îi dădea și numele împrumutat de la locuitorii săi adică *Vlahia*. Pachymer ne spune în cartea I a istoriei sale că: fruntariile Mării Valahiei din Tesalia și Pind erau la Nord lângă Veria, iar Benjamin de Tudella ne arată că fruntariile la Sud mergeau până la *Lamia*.

Sub domnia Turcilor, Româniî încă de la început s'au bucurat de un fel de capitulații favorabile menținerii statului lor, și mai cu seamă autonomiei administrative proprii. Istorical Frantzes ne spune că Sultan Murad al II-le (1422—1451) a fost în Marea-Valahie, și s'a întors de acolo după ce a regulat lucrurile. În tradițiunea românilor de la Pind se păstrează până astăzi bazele unui fel de aranjament ce se păstra față cu statul lor. I. Ca judecata criminalilor să se facă în prezența unui Cadiu conform cu legile române și că în acest mod româniî voe putea liber să călătorească în tot Imperiul și să esercezeze ori-ce profesiune ar vroi. II. Poliția interioară să fie făcută de către români în-

săși sub răspunderea propriilor lor căpetenii. III. Ca pentru poliția din afară, românii să se înțeleagă cu guvernatorii provinciei vecine. IV. Nimene să nu se amestece în afacerile lor religioase. V. Românii vor fi scutiți de impozite; dar drept semn al vasalității ei vor trimite în fie-care an un *peșcheș* Sultanei Valide. Pouqueville în *Istoria regenerării Greciei* dice că: „din norocul lor românii „au fost puși sub protecțiunea Sultanelor Validele „în casa cărora ei plăteau o dare anuală care era „mai mult un fel de omagiu de vasalitate de cât „un tribut de servitute. Cu acest preț ei au fost „scutiți de amestecul cu turcii și rămânând ca *pays* „*d'Etat*, dênșii nu cunoșteau nici pe lacomii perceptori de dări nici pe jandarmii turci, singur ei „repartisau impozitele lor. Guvernați în orașele și „satele lor de câte un consiliu de bătrâni românii „trăiau sub niște legi tot așa de simple ca și moravurile lor patriarcale. Liberi în cultul lor, în familiile lor, dânșii trecură prin furtunile revoluțiilor care sbuciumară de atâte ori Epirul. Divisați „din punctul de vedere administrativ în **14 capitannate** cari cuprindeau o parte din Macedonia: Veria „Servia, Alasona, Grebena, Milia; o parte din Tesalia: Olimpul, Mavrovuni, Lakia, Agrafa, Patragic, „Malacasi; din Acarnania și Etolia: Venetico, Lidorichi, Xeremeros, și Epirul de jos, până la Rogus și Giumerca.

Numai desființarea acelor privilegii și atacurile contra căpitănatelor de către Ali Pașa Tebelenli pe la anul 1800, făcură pe românii și pe șefii ereditari ai acelor căpitannate să ia parte la războaiele care s'au

succedat și să contribuiască pentru cea mai mare parte la reușita revoluțiunei așa dize, pentru independența Greciei.

Credem de prisos a mai vorbi în deosebi de privilegiile speciale obținute și păstrate de orașul și districtul Mezzovo. Istorical grec d. Arvandinos în *Istoria Epirului*, le enumeră pe larg și publiciștii greci pot găsi acolo destule dovești, despre vărtoșia românilor din acele părți.

Un alt călător european E. M. Cousinéry fost consul general al Franței la Salonic către începutul acestei secol, în cartea sa *Voyage dans la Macédoine*. Paris 1831 Tom. 1 p. 16 ne spune despre români cele ce urmează:

„Românii sunt foarte numeroși în Macedonia, ei „sunt supuși ca și grecii și bulgarii ierarchiei patri- „archale din Constantinopol. Această populațiune „este curat română ; ea provine din destrucțiunea o- „rașelor, cărora diverși imperatori le dăduse numele „de colonii unde stabilise legiuni cari se foloseau de „legile civile romane. Aceste orașe luaă titlu de colo- „nii și mai rar pe acele de municipii : ele aveau drep- „tul de a bate monede de bronz pe care se grava nu- „mele împăratului domnitor ; câte o dată asemenea se „menționa într'însele și magistrații lor. Aceste colo- „nii sunt cunoscute de istorie precum și din monede. „Se numărau cinci în Macedonia care sunt : Dium, „Cassandra, Pella, Filippi și Stobi ; aceasta din urmă „era Municipiu. Tesalonic asemenea se numără între „coloniile romane. Se vede din monede că acest oraș „nu a început să ia titlu de colonii, de cât sub dom- „nia lui Traian Decius. Cu excepția acesteia toate a- „ceste orașe sunt astăzi cu totul distruse și părăsite.

„Se pare că în timpul smăcinărilor politice în al XI-a secol locuitorii siliți să părăsească pământul de care ei se folosise așa de mult timp, și prea geloși de independența lor, se întruniră în munții care despart Epirul de Macedonia și de Tesalia. Amintirea vechilor libertăți 'i-a hotărât pentru emigrare care fu generală printre descendența acestor bătrâni soldați romani. Munții Epirului și ai Iliriei Macedonene deveni refugiul lor. Ei se opriră mai cu seamă în Pind care le venea mai aproape ; acolo îi găsim astăzi în mare număr ; limba lor ne face să-i cunoaștem ; vorbesc mereu latinește, și dacă 'i întrebăm, de ce nație sunteți ? ei răspund cu mândrie *Rumân.*“

Făcurăm această citațiune numai spre a constata prin mărturisirea unui alt martur ocular de la începutul acestui secol existența românilor ;—de alt-fel părerile lui Cousinery, despre cauzele pentru care românii se află în munți, după cum am vedut mai sus, nu ni se par întemeiate.

Lejan 1) recunoaște de o potrivă că populațiunea română din Turcia s'a folosit până la începutul acestui secol de privilegiile și imunitățile care le asigură o pozițiune dacă nu absolut independentă, cel puțin aproape independentă. Privilegiile lor, țice acest scriitor, au fost violate de tirania lui Ali Pașa la începutul acestui secol ; este probabil că aceste usurpațiuni au dispărut cu acel tiran.

De asemenea *Ami Boué* 2) țice : „Este deci constatat că Macedo-românii au fost legați cu Turcia

1) *Ethnographie de la Turquie d'Europe* par. Lejan. Gotha. Justus Perthes. 1861.

2) *La Turquie d'Europe.* Paris. 1840 T. 4. pag. 194—197.

pe baza unor capitulațiuni precise, care le asigura protecție în schimbul unui tribut anual de 1400 piastre și că ei au rămas autonomi și independenți sub căpeteniile lor naționale până la începutul secolului al XIX-lea când Ali Pașa călcă în picioare drepturile lor“.

În fine un călător român, Dimitrie Bolintineanu, în cartea sa «*Călătorii la români din Macedonia*» despre care am vorbit, ne dă întinse detalii atât despre obiceiurile românilor cât și indicațiunea a o mulțime de orașe și comune locuite de români în Macedonia, Epir, Tesalia și Albania. Ne-ar fi cu greu de a reproduce aici toate cele scrise de acest ilustru patriot a căruia operă îndemnăm foarte mult pe români a o reciti. Luăm totuși dintr'înșea însemnarea privitoare la numărul românilor și altor neamuri ce locuiesc împreună cu dînșii în Macedonia, în Tesalia, în Epir în Albania, și în Tracia.

Iată ce țice dînșul la pag. 61 :

„După însemnări positive ce putui se iau în urmă
„asupra populațiunei acestor provincii, atât la au-
„toritățile otomane către care eram recomandat, cât
„și de la români, iată ce am închieat : în Mace-
„donia sunt : 200,000 albanezi, 120,000 greci (?)
„300,000 Bulgari, 450,000 Români, total : 1.070,000,
„locuitori.

„In Tesalia sunt : 150,000 greci, 200,000 români,
„50,000 turci, total 400,000, locuitori.

„In Epir și Albania sunt : 350,000 români,
„100,000 greci, 700,000 Albanezi, în total 1,150,000
„locuitori.

„In Tracia sunt : 200,000 români. Peste tot

„1,200,000 români afară de cei din Grecia proprie.“

La pagina 78, Bolintineanu ne spune că: acești români și Albanezii sunt cele mai frumoase neamuri din acele locuri, mai ales în părțile muntoase unde corupția străină nu a pătruns încă; iar la pagina 80, Bolintineanu adaugă: „Cunoscând de aproape acest popor înzestrat cu multe daruri a le „acestei nemuritoare vițe latine, plin de viață, ! de „viitor, format din stofa din care se croesc națiunile „mari, și vedând cu ce înlesnire poate să piară, numai „pentru cuvântul că nu a căutat nimene să i spue „că trebuie să trăiască din viața națională, pe când „vecinii lui, ce caută să 'l absoarbă, îi spun necon- „tenit că trebuie să roșască de a fi român, ori ce „inimă de român se aprinde de o dreaptă indig- „nare! Acest popor român va avea să sufere încă, „căci un jug mult mai periculos i se pune pe cer- „bice în numele religiei !

Bolintineanu la pag. 106, ne mai da o listă a marilor căpitani români vestiți în luptele pentru independența Greciei și cari au trecut și trec încă drept greci. Mulți dintre *căpitani* români erau capi *armatoliilor* sau *căpitănelor* despre care am vorbit, și ei luptau nu ca greci, ci ca creștini și liberi vasali care își apărau privilegiile și micile lor state :

Caciandon renumit în rezboaele în contra lui Ali pașa Tebelenli. El muri tăiat de viu în mici bucăți, și în tot timpul acestei operări barbare, nu înceta de a insulta pe Ali ce era față și pe toți Turcii.

Cionga, (Ciungu) fuse unul din generali ce se rez boiră în numele creștinătății cu Turcii.

Eftimiu Vlahava, preot, născut în ținutul Tricala, Tesalia. 1).

Hagi-Petru, mare căpitan, renumit în rezboaele cu Turcii, născut la Aspropotamo, în Tesalia. Turcii îl numeau *Vlah bei*.

Andruțul și fiul său *Odiseu*, români de la Vlaho-Livadea, capi de oaste în rezelul cu Turcii.

Pulașca, *Bajdechi*, *Catarahia*, *Leanu*, *Krețar*, *Jiaga*, *Bucvala*, *Ioti*, *Gura*, fură din cei mai viteji căpitani. Toți sunt români.

Coletti fost Prim Ministruși ambasador al Greciei la Paris era născut la Satul Săracu în Epir lângă Ianina din părinți neguțători ; el era doctor medic, făcuse studiile în Italia. Incepu cariera sa de doctor la Muhtar Pașa. Român curat. Vorbea bine limba lui românească.²⁾

Dosiu, om de litere.

Dionisiu Piru, membru Universitații la Atena.

Mihail Botli, legist în Grecia. Născut la Bitolia (Monastir).

Vafa, om învățat.

Postolaca, capul muzeului de anticități din Atena. Român născut la Mezzova.

Riga, poet mare, unul dintre principalii inițiatori ai Revoluțiunei grecești născut în orașelul Veletin,

1). Pouqueville, cartea citată, II, 483, povestind călătoria sa din Epir în Macedonia, când a ajuns la locul numit hanul lui Mlia, dice : „Ne aștepta în acel han singuratec, Eftimie Blahava, căpetenia bandelor armate din Tesalia, care era însoțit de Ciongo comandantul palicarilor din Agrafa și Achelons.“ Lui Blahava, Ahi-Pașa i-a incredințat supravegherea, adică un fel de domnie asupra comunelor române din Pind. În *Istoria Regenerării Greciei* Pouqueville citează pe toți Căpitani din Revol. Greacă din care chiar după nume se vede cei ce au fost români.

2) Despre Coletti, d-l Ion Ghica, care la cunoscut personal la Paris în 1838, vorbește în cartea sa : *Convorbiri economice*.

românesc de lângă Volo în Tesalia, pentru care Turcii îl numeau *Velestenli*. Grecii ca să-î pearză originea, îl numesc *Fereos*, după vechiul nume al orașelului Velestin.

Alecse Nuțu, Român născut la Zagor.

Marcu Bociari, născut la Suli, din părinți Români și Fărșeroți (Arvanito Vlahi).

Giavela, Dracu, Zerva, Griva, Fătumare, Lambru Cacioni capi Sulioților, Români (Arvanito-Vlahi) de la Suli.

Atanasie Diacu, pus în țepă de Turci. Cu 80 omeni s'a bătut contra 18,000 Turci Român născut la Platana.

Darvari — seü *Dărvaru*, Român născut în Vlaho Clisura din Macedonia.

Intre ministrii Greciei *de ađi*: d-nii Vulpioti, Vlahos, etc. ale cărora nume de familie le arată origina lor română. În Turcia, de asemenea se citează Români printre ministrii Otomani; așa: Sava-Pașa, tost ministru al afacerilor străine în 1880 și acum un an guvernator al insulei Creta. Dînsul este originar din orașelul românesc: *Seracu* dupe coastele Pindului despre Epir. Vasilache Serachio-tibey, originar tot din *Seracu* după cum chiar numele îl arată; doctor și fost deputat în parlamentul turcesc în 1877, cunoscut ca escelent orator, de și ni-se spune că ar fi hrănit cu idei grecesci. Doșu (Dosios Efendi), medic din Constantinopol, cu serviciul la palatul Sultanului. Cianaca, din Ianina, Vasilache Papazolu și Mihalachi Bey din Salonic, toți Români, oameni cu averi însemnate și asemenea fosti deputați în parlamentul turcesc, despre care iarăși

ni-se spune că ar fi având idei grecesci. Sunt o mulțime de alți profesori și neguțători însemnați în Turcia și în Grecia români deorigină; crescuți însă sub influența Grecismului, au pierdut resortul minții care să-i facă a dori să se afirme, să trăiască și să iubească nația lor românească, ca ast-fel să contribue la ridicarea ei morală. Din contra multe neajunsuri se întâmplă scoalelor noastre tocmai de la aceștia.¹⁾

Provinciile, orașele și comunele din Turcia locuite de Români.

Iată o însemnare a localităților din Turcia în care se află stabiliți Români. Adunarea lor o datorăm atât cunoștinței noastre personale, cât și științelor ce am primit de la locuitorii Români cari le locuiesc sau le-au cercetat. Observăm că în genere comunele române — nu vorbim de orașe — cele mai puțin populate, cuprind până la 1000 de suflete; locuitorii Români sunt toți proprietari ai caselor lor și mare parte posed locuri de pășuni de livezi, păduri, și — ca în Albania și Epir unde mai toți se dedau agriculturii — sunt proprietari ai terenurilor lor de cultură. După cum

¹⁾ Trebuie să amintim aici cu privire la cele date în nota de la pag. 112 și 113 că tot Macedo-Românii au fundat și bisericile date *grecește* din Viena (aici se află scris pe placă de marmură în biserică numele fondatorilor români cu mențiunea că permisiunea I-lă de a clădi s'a dat Românilor-Macedoneni), — din Budapesta și Brașov. Românii din Turcia sunt bine reprezentați în Austria mai cu seamă; aici strălucește familia *Dumba* care totuși e foarte darnică că numai pentru școalele din Grecia. În Ungaria și Transilvania de asemenea familiile Rom-Maced. Mocioni, Șaguna, Gozdu, s'au ilustrat ca buni români.

se va vedea, numărul de un milion de Români nu e nici de cum esagerat când e vorba de adunarea la un loc a aceluia care locuiesc în Macedonia, Epir, Albania și Tesalia. Negreșit că acest număr nu cuprinde pe foarte numeroșii Români din Grecia, din insulele Ioniene și din localitățile Seres, Giu-maia, Nevrocop, Melenic etc, din partea sud-orientală a Turciei Europene.

Macedonia.

Bitolia (Monastir), Magarova, Tirnova, Nijopoli, Gopeși, Moloviște, Crușova, Ohrida, Jancovăț, Beala-de-sus, Beala-de-jos, Călive Istoc, Vlaho-Clisura, Neveasta, Reșna, Blața, Belcamenu, Pisoderi, Negrovani, Hrupistea, Gramoștea, Moscopoli, Pleasa, Călive Jărcan, Ar'manlı, Biți, Grabova, Vișna, Lunca, Nînta 1) Birislău, Ohani, Cerna-reca, Conpa, Huma, Conța, Sermiesun, Longi, Călive-de-Vodena, Călive-de-Janița, Călive-de-Murihova, Veria, Selia-mare, Selia-mică, Xirolivade, Vlaho-Livade, Seatiște, Milia, Livadi, Gramoticova, Trestinic, Custuhmi, Castania, Niamucuva, Rodova, Drușilova, Caterina, Fteri, Kokinoplo, Seres, Djumaia Proia, Ramna, Alistrati, Doxatis Peștani, Petrina, Leșiani, Pesoceni, Botu, Turiiie, Forina, Cegan, Fuștani, Notia, Criveni, Rudari, Gancari, Dupeni, Glombaciani, Vineni, Pauli, Podgorjani, Blinca, Zagorniceni, Piscupie, Mumuliștea, Nicolița, Areza, Darda, Kiutesa, Sinita, Clidoniasta, Prisogiani, Vurbiani, Constantințicu, Masgani, Ciri-

1) Locuitorii acestei comune, sunt de religieune mahometană deși e dînșii se numesc Români și vorbesc numai românește.

piani, Isvori, Merazani, Mageri, Merali. Triveni, Manezi, Zigosti, Stițiaki, Spalta.

În partea Orientală a Turciei cităm orașele *Seres* și *Giumaia*, *Melenic* și comunele *Ramna*, *Proiu*, și mai multe familii la *Raslog* și câte-va cătune mari în munții Rodope.

Iată câte-va notițe despre unele din principalele comune notate mai sus.

Bitolia (Monastir) capitala Macedoniei și reședința Valiului guvernator al Vilaietului Monastir și a Mitropolitului grecesc; locuitorii orașului sunt Români, Bulgari, Albanezi, Turci, și puțini evrei. Numărul familiilor române întrece două mii, de asemenea și Bulgarii. Grecii adevărați aici nu există afară de vre-o patru, cinci familii, venite din afară și a căror origine grecească este totuși obscură. Partidul grecesc în acel oraș, se compune din români cu idei grecești dar cari cunosc limba română și o vorbesc încă în familiile lor. Grecii au aici un Liceu și un Seminar și școală superioară de fete, deosebit de școalele primare de băieți și de fete ce au în fie care mahala; asemenea Bulgarii au un gimnasiu și câte-va școale primare de băieți și de fete. De o potrivă, Turcii au asemenea școale începătoare. Misionarii catolici au și dinșii asemenea o școală începătoare. Despre școalele române aflătoare în Bitolia am vorbit la cap. II de mai sus.

Vlaho-Clisura orașel curat român cu o populațiune de peste 1000 familii, toate române; face un întins comerț cu Castoria, Hrupiștea, Caliarî, Grebena, Cojani etc; are două școale de băieți și de fete de limba greacă și școală de băieți și de fete în limba

română. Clisurenii sunt peste tot vestiți negustori și, mare parte din bărbați, sunt stabiliți în alte orașe ale Turciei sau în străinătate. În București, Iași, Galați, Craiova, Viena, Pesta, sunt foarte mulți. Edificiile școlare precum și înzestrarea scoalelor comunale s'au făcut din contribuțiunile voluntare ale Clisurenilor avuți stabiliți în străinătate.

Blața odinioară centru curat românesc, însă din cauza scoalelor grecești, astăzi numai 150 familii au rămas cu simțininte românești; iar restul de peste 200 familii române s'au grecisat, și abia bătrînii acestora mai vorbesc ceva românește. Are școale de limba greacă. D-nii Ghermani din București și Dumba din Viena s'a născut în Blața, părinții lor fiind români din Nicolita (din Pind) mutați în Blața din cauza jaturilor Albanezilor Ghegi.

Crușova, oraș românesc în care locuiesc peste 2000 familii române și vr'o trei sute familii bulgare și albaneze. Și aici sunt mai multe școale la care românii din partidul grecesc își trimit copii. Bulgarii asemenea au întemeiat aici școli. Despre școlile române am vorbit mai sus. Mitropolitul grec din Prespa (Eparhia Ohridei) ne mai putând sta acolo în mijlocul Bulgarilor declarați de Patriarh ca schismatici de când cu formarea Exarhatului, în 1872, s'a mutat de la 1882 în Crușova. El este singurul grec din toată Crușova, de și conduce cu multă îndărjire pe partizanii grecismului — toți români — contra românilor ce țin la nația lor și întrețin școalele, și contra Bulgarilor cari nu vor să se grecizeze.

Ohrida oraș însemnat locuit de Bulgari, Români

și puțini Albanezi. Și aici nu există nici un grec. Românii în număr de peste 500 familii formează o comunitate deosebită care își are biserica și scoalele ei.

Tirnova, cu 400 de familii române, precum și *Magarova* cu 500 de familii române. În lipsă de greci, tot dintre români sunt partizani ai grecismului care prin agenții lui a înființat și subvenționează mai multe scoale de băieți și de fete; între aceste din urmă se află și o școală normală pentru formarea învățătoarelor grecești din alte comune. Despre scoalele române din ambele aceste comune vecine am vorbit mai sus.

Moloviște, comună curat română cu până la 500 familii române. Scoalele grecești ce existau aici s'au desființat din lipsă de elevi, și școala română prosperează ca mai în toate locurile.

Gopeși, asemenea comună curat română cu vreo 500 familii. Partidul grecesc aici ca și la Moloviște s'a desființat. Gopeșenii ca și Moloviștenii sunt răspândiți în streinătate dar mai cu seamă prin Bulgaria și România.

În Sofia, Samacov și alte orașe ale Bulgariei ei sunt neguțători și proprietari de frunte, cari simt românesc și își iubesc limba lor. Scoalele române de aci înfloresc.

Neveasta, asemenea comună curat românească cu peste 500 familii române. Școala română întâmpină aci dificultăți de partea unor avuți români, ca de exemplu d. M. Țirlea hrănit cu idei grecești care gonește de moarte școala și pe învățătorii români. Cu toate scoalele grecești bine înzestrate ce

se găsesse aci, românii sunt tari în credințele lor și susțin scoala română.

Seres oraș locuit de Bulgari, Turci și Români. Cea mai mare parte din români au venit aici din Moscopole și din Pind; ei sunt partizani ai elenismului mai toți, dacă nu prin desființarea limbei lor- cel puțin în inimile lor, prin sentimentul așa zisei *marei-idei*. Cele mai însemnate familii creștine din *Seres* care astăzi trec de greci sunt de origină română, ca de exemplu: Condocosta Steriu, Duro, Tego-Gichi, Dimcea etc; aceștia sunt partizani ai grecismului fondatori ai unui *Sylog* literar grec, care propagă și contribuie la întinderea elenismului între Români și Bulgari din Tracia prin înființarea de școli și trimetere de învățători și învățătoare. Aici e reședința unui mitropolit grec care, ca peste tot, ține în mâinile sale firele propagandei elinesce și ale persecutării tutulora acelora ce i se opun.

Veria și *Călivele de lângă Veria*. Cel dintâi, oraș locuit de Turci, Greci și Români; cel de al doilea, locuit numai de români. Români aici fac mari progrese în învățatură și în ideile românesce după cum am văzut când am vorbit de scoale; iar scoalele grecești sunt pe sfârșit.

Spațiul lipsindu-ne nu putem, după cum am dori, se dăm științe și despre cele-l-alte localități menționate în lista de mai sus. Dicem numai atâta că, înălțimile Olimpului ca și a le Gramosului, a le Pindului și ramurile lor, coprind numeroase comune de români curați, nu toți molipsiți de boala grea și sugrumătoare a elenismului. Treptat, dacă vor

vor fi mijloace materiale, toate acele comune se vor deștepta în vechile lor credințe cu privire la neamul și însemnătatea limbei lor.

Epir

Samarina, Smixi, Avela (Avdela), Perivoli, Turia, Furca, Armata, Breaza, Palioseli, Păzi Băiasa (Vuvusa), Denescu, Cosmati, Frasinul, Tista, Paillo-chori Bura, Calamici, Pigadica Plisia, Piniari, Nasnicu, Robari. Gurunachi, Sarachina, Crania Cornu), Paltinu, Meru (Millia), Grizmani, Kiare (Anelio), Lupșicu, Stariciani, Vranistea, Cuțufleani, Amari, Alpohori, Gurița, Papiungo, Cervari, Arcista, Sudena de sus, Sudena de jos, Călivele de la Sudena, Dobra, Ravenia, Lujesti, Bulcu, Supuceli, Vița de sus, și de jos, Monodendri, Cuculi, Rivalezi Necata, Brădetu, Scamnelu, Cepelovo, Dobrinovo, Lesnița, Laca (Laitza), Ciudila, Manesi, Calota, Medjidie, Frangazi, Macrinu Cerneși, Flamburaru (Floru), Drăgai, Grebeniții, Doliani, Trestenicu, Călive țise de la Balcan lângăriul Metzovo, Ciorani, Vulcanosi, Metzovo (Aminciu), Ciorani, Cavalari, Minglius, Castrița, Ianista, Ardosta, Struni, Disperi, Braia, Pecali, Negrazi, Zița, Burdari, Suli. Dragomi, Bezduni, Grameno, Zagoriani, Gribiani, Vogdoriani, Cuculiu, Mazarachi, Glischiani, Brianistea, Sutistea, Moșiori, Guranistea, Gribovi, Bukara, Rizu, Arinișta, Curmadi, Catuna, Lovina, Pepeli, Vulierati, Zervati, Muzina, Liungani Taricati, Duviani, Bervicani, Vlaho Goranți, Glina, Otanicu Guveri, Visani, Rumbazzi, Vlahos, Policiani, Seriani Furca, Toranichi, Vineții, Săracu.

Fraștana, Daviciana, Pradovari, Gheracati, Clacașei, Dramiși, Manoleasa, Copani, Lagatora, Pesta, Nestora, Coriciani, Galenți, Buraca, Zoriștea, Gorganu, Derbiloana, Nasari, Romano, Bureleasa, Zorgiano, Zagoriani, Costaniani, Cosmira, Ciangari, Țecuri, Clisura, Muzacati, Gionala, Giriano, Zelmi, Scheada, Nasali, Vlahorena, Calentini, Limini, Cosena, Gura, Teodoreana.

Albania

In districtul Valona (Avlona)

Zvernachi, Bestova, Mifoli, Mitsisti, Scăpari, Scrofiitina, Arinenli, Bunavia, Crisolon, Țiperati, Arese, Armeni, Silitnița, Cerveni, Cafarani, Bisani, Murisi, Levani, Poiani, Pestiani, Armeni, Busmadi, Carbonara, Carvunari, Romsî, Vesaniști, Ostima, Babița, Lipnia, Ambari, Tracova, Levani Samari, Levani Feta, Șitonladi, Cirodastini, Baleri, Fraculo, Gionza etc.

In districtul Musachia și Durazzo

Origovizza, Vadița, Indiscortizan, Ferica mare și mică, Crapasi, Verbachi, Ziartza, Cumani, Roscoveti, Terveni, Potodna, Calfani, Carmea, Ponbrati, Petre Duar, Contali, Scepor, Posna, Kelbechiva, Morva, Lianbarda, Carbunari Loncani, Coniati, Bisticonehiza, Daviac, Corcube, Grabiani, Grădiștea, Sacule, Anguiovța, Casimbei, Bobodina, Imistu, Tsi-fac, Pitova, Bălțița, Premendi, Ginegani, Sirmani, Gretani, Veleani, *Cavaia*, Gramara, Polvina, Dolșinic, Stremeri, Costari, Smilati, Bungagia, Trania, Ciuca, Mura, Salcia, Barbalina, Olense, Spoliata, Remasi, Sânteprenre, Suliozoti, Culiara, Villa, Sal-

bergi, Carpeni, Stamiru, Paliama, Stoderi, Arzani, Bedeni, Mardarei, Dautei, Burazei, Plotei, Voroseni, Maglita, Canaparei, Cersotei, Salmanei, Molinei, Porcia, Armata, Rotla. Juba etc. etc.

Despre românii din Albania vezi *La Turquie d'Europe de Ami Boué* Paris, 1840 T. II. p. 22. *Kanitz Conférences ethnographiques tenues dans la seance de la société géographique de Vienne la 24 Février 1863*, și D. Bolintineanu în opul citat la pag. 141-148, care dă întinse detalii despre satele române din districtele Valona (Avlona), Musachia, Berat, Elbasan și Tirana. Dimitrie Bolintineanu spune, după ce enumeră satele, că de exemplu orașul *Tirana* numără 2000 de case din care 100 turcești și 900 case românești și Albaneze, și că Albanezii și românii sunt creștini latini în mare parte. Orașul *Cavaia*, Țice dinsul, are 150 de case de români. În districtul *Cavaia* sunt 30 de comune locuite de români și Albanezi creștini, dar în districtul Valona (Avlona), satele locuite de români și Albanezi creștini, din care am enumerat câte-va mai sus, sunt 220.

Tesalia

(Comune românești anexate la Grecia în 1881).

Milia (Ameru), Vutunosi, Malacași, Cuțufiani, Călăreții, Ciorani, Paltinu, Generazi, Sturdza, Karziazli, Kaliki, Schlineasa, Coturi, Libenița, Viliciani, Dohani, Cornu (Crania în grecesce), Cotuvazdi, *Tricala*, Dragoviștea, Ameru (Paliomela, în grecesce), Gardiki, Giurgea, Muceara, Orghili (Filoseli, în grecesce), Câmneani, Pira, Desi, Vitrinico, Pertuli, de

sus și de jos, Coteana, Pergnacu, de sus și de jos, Prămânda, Sklupu, Cuculiștea, Scorțeana, Lipiana, Cuciana, Dramiși, Aivani, Paleohori, Drasuste, Calogreani. Clinova, Novoseli, Guduvasdă, Costeana, (Castania, în grecesce) Buronicu, Coclă, Lujestă, *Călăreții*, Lupșiștea, Zovistiana, Maciuki, Mirița, Vlahava, Grizani, Ciotă, Damași, Damasuli etc.

În toți munții și mai în toate localitățile din Nordul Greciei propriu zisă, se află o mulțime de târguri și sate locuite de români. Negreșit nu mai vorbim de Acarnania și Etolia care în evul mediu formau *Mica Valahie* și unde majoritatea locuitorilor, clasele avute și sărace, este de origine română și, după câte auzim, în unele părți încă mai păstrează în familie limba română. Numeroase familii române se mai află și în Insulele Ionice—Corfu, Zante, și în Insula S-ta Maura — refugiate după timpuri din Epir.

Numai de curiositate dăm aci numele câtor-va târguri și sate din Nordul Greciei, din care unele corespund la numiri de localități române din România și din Transilvania: Cărpeniș, Murștianu, Gavalu, orașe; Vulpi, Prunari, Guștiani, Dêlga, Costarca de sus și de jos, Mușunița, Călăreții, Alaiștea. Numiri de munți: Vêrtopu, Ciuca, Baba, Copaiia, Virful cu brad, Corbu, Kiatra umbroasă, Cogiaca, Giumerca, Strunari, Leorda, Poiana, Jugul, Muscelul ce se pronunță : Mițikeli, Djumanaltă, Sdrianu etc.

Afară de aceasta o mulțime de numiri de văii, dealuri, câmpii și alte localități unde calificativul: *Vlahos* se întâlnește foarte des; de es: Vlaho-vuni

(Muntele românului), Vlaho-iani, etc. Iar sate sau cătune (călive) românesce se întâlnesc destule chiar pe înălțimile muntoase din apropiere de Atena; acolo locuiesc : *Vlaho-pimena*, păstorii români sau mocanii cari îndestulează cu vite mărunte, lapte, brânză, etc. orașele Greciei. Cuvintele : *stină*, *scutar urdă*, *caș* și toate cele ce se referă la îngrijirea oilor sunt cunoscute și întrebuințate chiar de către ne români. Cete numeroase de păstorii români se întâlnesc în cătunele lor din munții Peloponezului în părțile mai cu seamă ale Tripoliței, Calamatei și Meseniei, unde se găsesc urme despre locuința lor stabilă din timpul evului de mijloc și până ađi după cum rezultă, deosebit de indicațiunile conservate în documente, chiar în unele numiri de localități, comune, etc. Trecutul istoric al Românilor din Grecia și Poloponez, după părerea noastră foarte însemnat, merită un studiu aprofundat ce sperăm că tinerii români iubitori de știință, vor căuta a face spre gloriificarta neamului nostru.

Aproposito de numirile geografice în Grecia, observăm că acei ce doresc a se informa despre aceasta, ar face bine să întrebuințeze cu precauțiune hărțile noui grecesci și să se refere mai mult la hărțile streine mai esacte și mai detaliate, căci scriitorii moderni greci ca și statul grec fac întocmai ca Ungurii: ei dau numiri antice sau fantasiste la localități care în realitate de mai multe secole și în popor au alt nume. Tocmai acelaș lucru se întâmplă și cu numele românilor pe care, încă după băncile școalei, profesorii greci le schimbă sau în echivalente grecesci sau chiar în nume de fantasie

sau cel puțin le adaogă terminațiunea *idis, adis, etc.* Această schimbare a numelor de familie ale elevilor a luat în școalele grecesci proporții însemnate. Faptul se observă cu deosebire la locuitori de origină română din comunele din Zagor din jurul Ianinei, la aceia de la Cojani, Seatiște, Seres, Melenic, care sunt mai cu totul grecisați. În România sunt mulți din aceștia cari, de și români de origină, pentru toți ei trec de greci din cauza numelui ce li s'au dat, independent de faptul dacă ei au sau nu simpatii pentru greci și grecism.

Românii din Peninsula Balcanică sunt recunoscuți de către toți scriitorii ca poporul cel mai susceptibil de cultură; și în adevăr, pentru cine este în curentul originii multora dintre profesorii de Universitate și de Licee din Grecia și de scoale superioare grecești prin Turcia, este dovedit că românii îmbrățișează cu deosebire carierele libere. Fiind că cultura literară grecească a dominat, dinșii se aplică și la scrieri didactice și altele. Ba chiar și unul dintre cei mai mari poeți grecești din zilele noastre *Aristotele Valaoritis* (*Alexandri* al Grecilor), este de origină română, strămoșii săi se numeau *Vlahu Baluur*, trecuți din Moscopole în insulele Ioniene.

Pe lângă aceasta, românii în genere în Turcia, sunt sciutori de carte și cei avuți dintre dinșii au tot-d'a-una în casele lor biblioteci variate cu cărți în mai multe limbi. Fiecare din ei în adevăr, chiar când nu au făcut studii mai înalte, cunosc două

sau trei limbi a le populațiunilor locale cu care sunt în contact. Cum am mai dis, ei sunt vestiți neguțători, ce trăesc în genere fără familiile lor pe care le lasă în patrie, în mai toate orașele mari comerciale din Europa.

În Turcia, românii sunt proprietari ai locurilor ce ocupă, fapt care îi deosebește de Greci și Bulgari (acolo unde acestia sunt amestecați cu dînșii), cari toți sunt clăcași pe moșiile beilor turci.— Românii sunt în bună parte, oameni cu dare de mână ; pe lângă economia vitelor cu care o mare parte se ocupă—întocmai ca mocanii la noi, a le căror obiceiuri și, în parte, al căror nume chiar îl au, căci unele triburi dintre ei se numesc *Mociani* — mai sunt și agricultori, ca cei din Albania (în manoasele câmpii a le Musachiei), și toate meșteșugurile din țară sunt cu mare abilitate practicate de dînșii. Așa ei sunt vestiți petrari și meșteri de case, de poduri, de fontăni și de orî ce construcții monumentale. ¹⁾ Ei mai practică dulgheria, ferăria, lacătuseria; sunt vestiți fabricanți de obiecte în filigramă de aur și de argint. Croitoria și cusătoria cu fir de aur și de argint sunt meseriile în care asemenea escelează ²⁾. Femeele sunt abile țesetoare de chilimuri, de pânzeturî și de postavuri; ast-feliu că, în secolii trecuți, românii făceau cu aceste țeseturî un mare comerț cu părțile Italiei, învecinate cu Adriatica unde se fabrica din pânurele lor vestitetele *cappa* (mantele de acoperit obicinuite în Italia). — Dar peste tot, ro-

1). Veđi *Kanitz : Serbien*, Leipzig, 1868 pag. 332 338.

2) Veđi, *Leake : Travels in Northern Greece*, London, 1835.

măinii acestia au ca un ce caracteristic aplecarea cătră negoț în care în tot deuna, fie chiar atunci când se ascund sub nume streine, escelează.

În fine, nu e comună sau drum mare în Orientul Europei unde se esiste vre un vad de negoț, în care se nu întâlnești un hangiu sau un otelier român de peste Balcani. Cu un cuvînt, acești oameni sunt caracterizați prin o mare economie, o ne astîmparată activitate, o mare pătrundere și o tenacitate în scopurile și ideele lor care'i deosebeste de mai toate popoarele orientului European.

V

Incheere

Cu ardoarea și stăruința ne încetată a românilor din Peninsula Balcanică, credem că în curînd fie care din orașele și orașelele menționate mai sus, vor fi înzestrate cu scoli regulate și cu învățători vrednici, care se învețe pe fi românilor în limba lor maternă.

Aici nu e locul a arăta interesul material și moral ce rezultă din simpatia reciprocă a diferitelor ramuri ale uneia și aceiași națiuni.

Credem însă că este de datoria noastră să încurajăm și să sprijinim pe toate căile legale și pacifice cultura intelectuală a fraților nostri de peste Balcani, a căror limba și esistență națională chiar, este amenințată în mod foarte periculos precum cred că am dovedit.

De și suntem despărțiți de connaționali nostri din Peninsula Balcanică prin o mare întindere de

pămînt, cum și prin o națiune de rasă, de dă-tine și scopuri cu totul deosebite de a le noastre, e totuși mai mult de cât evident, ca ar fi o lipsă de datorie frățească și de prevedere națională din partea noastră, a lăsa în părăsire pe niște frați ai noștri, cari, de și departe de noi, au aceeași limbă și acelaș sânge românesc. Prin urmare trebuie ca noi, cei mai desvoldați, să i luminăm prin învățătura națională, făcîndui : se simtă, se gîndească, se aspire și se lucreze ca români și în sens românesc, iar nu ca streini și în sens anti-românesc, precum din nenorocire s'a întămplat acolo, mai mulți secolî și chiar pînă acum, și odinioară într'o epocă nefastă aceeași nenorocire națională se întămplase și la noi.

Cu toți știm, și aceia dintre bătrânii noștri, cari mai sunt încă în viață, au văduț cu ochii lor, că guvernarea fanariotă care a fost o calamitate pentru poporul român, nu se mărginea numai, în a jefui materialmente țara și poporul român, ci isbutise încă, pînă la un punct oare-care, a altera și chiar a învenina inima și spiritul elitei românești din țară, pînă acolo o făcuse să disprețuiască tot ce era românesc, pînă și limba lor, și să'si facă un titlu de nobleță din origină străină și din cunoașterea limbii grecești.

Este cunoscut că mijlocul cel mai puternic prin care străinul a înveninat spiritul românesc și alterat pînă la un punct oare-care caracterul național al românilor, a fost educația și învățătura, care se dedea atunci exclusiv în limba greacă de către profesori și pedagogi greci, cari negreșit pe

lângă cunoștințele elementare, făceau să se strecoare pe nesimțite în inima românului, încă din frageda copilărie, idei și principii umilitoare și degradatoare, pentru limba și neamul românesc, și falnice pentru limba și neamul din care făceau parte acei învățători străini în familii și în școale românești. De aceia spiritul anti-român și dorința de a vorbi limba greacă și de a trece ca *arhondas* (nobil), iar nici de cum ca român — de oare-ce pe atunci când țăranul intră în curtea sau în casa unui cetățean de oraș, se spune că: a venit un român iar nu un țăran — se întinsese și se manifesta mai mult între românii locuitori ai orașelor: pe cât timp prin sate unde nu putuse să pătrundă educația și învățătura străină prin dascăli și preoți greci, sentimentul național și spiritul românesc n'au fost atinse.

Așa dar, nu mai poate fi nici o îndoială, că și românii de peste Balcani îndată ce se vor emancipa pe deplin de jugul streinismului anti-român, care prin biserică și prin școală stăpânește ființa morală a acelor români și dă inimei și spiritului lor o direcție favorabilă intereselor politice a le statului grecesc, în detrimentul intereselor de rasă ale poporului român, acei români dic, îndată ce se vor mântui de acest jug strein anti-român, rezultatul va fi și acolo tot acelaș care a fost și aici în România, când învățătorii, școalele, bisericile și preoți străini (greci) au fost înlocuiți prin români.

Ca probă a acestui rezultat netăgăduit sunt școlile românești ce de câți-va ani s'au deschis treptat în Macedonia. După cum s'a arătat mai sus, aceste

scoli sunt puține, foarte puține în comparație cu numărul localităților românești din Macedonia, Epir și Albania, pentru că chiar după autorii străini, în sus ținsele provincii turcești sunt cel puțin peste 800,000 români. Fostul consul austriac la Ianina d. Han în scrierea sa *Albanesische Studien*, spune că sunt cinci sute sate și orașele românești numai în Macedonia și Albania.

Școlile românești deschise cu autorizația guvernului Otoman, 32 până acuma, am văzut totuși cum au fost și sunt persecutate din cauza intrigilor agenților elenismului, și cu toate aceste, ele produc efectul natural, fiind că junimea care ese din acele școli, simte și lucrează românește, așa că prin localitățile acele în care, unde alătura cu scoala greacă pusă sub ocrotirea arhierului și consulului grec, există o școală românească, aceasta a dat naștere unei opinii publice, care ține pept și treptat isbutește ca să scape populațiunea de asuprirea materială și morală a scoalei și a bisericei străine.

Nu există oraș sau comună românească în Macedonia, Epir, Tesalia și Albania în care se nu fie câte una sau mai multe școli și biserici grecești (ai căror profesori și preoți sunt în genere români) ai căror învățători mai cu deosebire, de nevoie sau din naivitate sunt agenți greci și dintre cei mai fanatici adversari ai limbei române.

Iată pentru ce este neapărată trebuința pentru școalele române ca să li se dea ajutoare în lupta civilizației pe căi pacifice și legale pentru păstrarea limbei și individualității neamului românească.

În adevăr, adversarii limbei și naționalității ro-

mâne din Peninsula Balcanică își impun sacrificii de tot felul și, națiune, stat, biserică, societăți private, indiviși cu mijloace, fac o cestiune de viață sau de moarte din desnaționalizarea poporului român din Macedonia, Epir, Tesalia și Albania. De aceea, precum s'a arătat mai sus, vedem că acei adversari un cruță nimic ca în fie-care oraș și orașel românesc, se fie cât se poate mai mulți învățători de limba greacă și partizani ai cauzei grecești; ei întrebunțează toate mijloacele ca să se închidă scoalele românesci sau cel puțin să se tulbure și să împedice prin felurite intrigi și manopere mersul lor progresiv.

Am simțit o mare bucurie informându-mă că s'a luat măsuri a se găsi fonduri spre a se deschide încă câte-va școli românesci în cele mai importante puncte a le Epirului, Albaniei și Macedoniei locuite de români; ne informăm că chiar în cursul anului curent 1890—1891, au să se deschidă vr'o 15 școli noue, care pe lângă cele 32 existente, vor urca la 47 numărul școlilor românesci de peste Balcani. Faptul acesta, pe lângă folosul învățământului public românesc în sus țisele provincii turcești, va fi o mare încurajare pentru tinerimea ce studiază și în genere pentru acei ce simt românesce. În adevăr, numai faptul că într'un an se deschid 15 școli românesci în diferite localități peste Balcani, va pune pe gânduri pe persecutorii și defaimatorii școlii și cauzei române, cari acolo sau aici născocesc felii de felii de intrigi și de ne adevăruri ca să descurajeze pe partizanii școlilor românesci și pe familiile care își trimit pe copii lor la școala română, făcându-i să bănuască sau să creadă că în curând școala

din comuna lor va fi închisă și atunci vor fi siliți să-și trimeată pe copiii lor la scoala greacă pentru care au arătat atâta neplăcere.

Episcopii, preoții și alți agenți ai propagandei grecesci, nu lipsesc de a exploata neadevărurile ce chiar de către unii români orbiți de patimă, se pun pe seama scoalelor și profesorilor români, față cu familiile ce-și trimet copii la scoala română. Aci e locul credem de a ruga presa română să fie cât se poate de atentă când vorbește de scoalele române din Turcia, căci în mare parte diatribele ce i se comunică nu au poate de scop decât a face larmă în țiaristica din țară, larma care apoi se exploatează pe lângă familiile române din Turcia, și la autoritățile de acolo, aducând ast-feliu confusiune și nesiguranță în spirite și dând loc la intrigă ce se exploatează pe lângă autoritățile locale în detrimentul și spre turburarea scoalei și profesorilor români.

În fine, din observarea ce am făcut la fața locului și judecând starea geografică și calitățile cu care sunt înzestrați românii din Turcia, credem că acest element este merit, dacă cultura în limba lui proprie va spori și dacă tinerii eșiți din scoalele în ființă vor avea tot-deauna în vedere scopul sacru ce-l urmăresc acele scoale, să devină un factor din cei mai utili pentru civilizațiune față cu elementele pretențioase și revoluționare ce-și dispută supremația în Macedonia și Epir.

Mostre de limba și literatura macedo-română de **Tașcu
Iiescu** (Crușoveanu) institutor.

LIMBA STR'AUȘEASCA ¹⁾

Domni mari, cetățî și case
Au chirdut cu toate și toți ;
Ș'româneasca limbă ar'mase
Di l'auși ²⁾ la strinepoți.
Ma ³⁾ în starea care easte
Mărata ⁴⁾ di limba mea !
Te lia*) mila de-a liei maste ⁵⁾,
Când aruți ocli la ea :

'Nvirinata ⁷⁾ ș'adăpată
Cu pillioniu ⁸⁾ sute de veri,
Tălăită ⁹⁾ sfulgerată
Ș'amurțită di dureri.

Dispuliată, dipirată ¹⁰⁾

1) Strămoșească. 2) bătrâni (moși). 3) însă (dar) 4) sărmană sau amărâtă. 5) figură. 6) când. 7) mălinită. 8) pelin. 9) nimicită. 10) jumulită.

Și cu trup-lu vătămat ;
 Anvilită ș'infășată
 Tru un straniu ¹¹⁾ mpetecat.

Agărșită ¹²⁾ 'n muhlezure ¹³⁾
 Iete ¹⁴⁾ 'ntregi ca tri ciudii ¹⁵⁾ !
 Ș'alâsată 'n putrezire
 Nu di morți ma și di vii !

Scoasă, ștearsă di tru carte
 Agunită ¹⁶⁾ di pângâni
 Din bisearică departe
 Ca lup avinat di câni.

Sum ¹⁷⁾ negură ntunecoasă
 Sdruminată ¹⁸⁾ di furtuni
 Pliguită, ¹⁹⁾ zaçe 'n casă
 La fumeili-le di români.

Mulți români la ea muntrescu ²⁰⁾
 Cu'n-a rău-lu ²¹⁾ și fără dor ;
 Că di fum-lu acel greșesc,
 'Ntunecată-i mintea lor.

Mulți din noi, o ! frați di sânghi,
 In loc ca s'nă agiutăm,
 De-arău mare 'ți vine s'plângi
 Cum fațem, cum adărăm ²²⁾ :

Dăm aveare, dăm sudoare

11) vestmēt. 12) uitată. 13) mucezire. 14) secolī. 15) minunl. 16) gonită (dată afară). 17) subt sau sub. 18) sdruncinată. 19) rănită. 20) *) Două l urmați de un i aică lli și li urmat de ori-ce vocală, are sunetul lui ghi al italianului.

Dăm di tot ma bun țe-avem
 Pisti lumea di sum soare
 Nă-oaspeți-lli ²³⁾ să'ngrășem

'N'clidem poartă, ușe, casă,
 La a noștri hilli ²⁴⁾ și frați
 Ș'ângănăm ^{**)} l'a noastră measă
 Șerchi ș'luchi nesăturați !....

Nă'ncăcen ²⁵⁾ cu mumă ș'tată
 Nă bătem frate cu sor
 Ș'cu oaspeți de ietă toată
 Tr'açelli çi s'nă sgrumă vor

Mulți glari ²⁶⁾ sunt cari sghiară
 Și lucrează necurmați
 Diua ș'noapte, vrundu s'chiară
 Limba di părinți și frați.

Cer și lună, niori, stele
 Munți ș'câmpuri pân vedem :
 Bârçiri ²⁷⁾, chetri, păduri grele
 Pesci 'n mari pân'avem.

Ș'până soarele va s'lucească
 Ea nu cheare di stri ²⁸⁾ loc ²⁹⁾ !
 Că-î vișteare ³⁰⁾ părintească
 Care n'arde niç'n toc !...

brivesc. 21) ură. 22) procedăm. 23) inimicî. 24) fi. 25) certăm. 26) ne-
 buni 27) stânci. 28) pește. 29) pământ. 30) visterie, tesaur.

Moașea¹⁾ misterioasă și blâstem-lu a liei

Nă²⁾ moașe cu cusita ³⁾ albă și displătită,
 Cu stranie⁴⁾ inpetecate⁵⁾ cu trupu 'ncusurat⁶⁾
 Cu lacrimile tru ocli, cu boacea⁷⁾ 'ndăcânită⁸⁾
 Misterios nă țice tot-una, necurmat⁹⁾:

„Dișteaptă-te Române din somnul cel di moarte
 „La care¹⁰⁾ te-ahunduseră¹¹⁾ ațelli cu rase*) lăi¹²⁾,
 „Dișclideți ocli, mintea, și veți, mutrea diparte
 „Nu-ascultă, nu te 'nclină la capete di găi¹⁴⁾,
 „Nimal¹⁵⁾ tru¹⁶⁾ ntunecată¹⁷⁾ imnași¹⁸⁾ ahâte¹⁹⁾ iete²⁰⁾
 „Cu mintea ruginată, cu trupu 'ntâvâlit²¹⁾
 „În musgă²²⁾ și 'n cicioare călcată fu a-ta vete²³⁾
 „Și tot nu te diștepti, ma²⁴⁾ dormi umisit.²⁵⁾

„Ca lângit-lu²⁶⁾ di niață²¹⁾, ca șearpe 'n amurțire
 „Ca her-lu 'n putrețire zăcuși sute di veri
 „Sum⁵⁸⁾ oarba ne-sciare, ca ursu din pădure
 „Legat di nări²⁹⁾ cusingin³⁰⁾, 'ncăreat mași³¹⁾ di dureri

„Ascaturăți pumoara³²⁾ ți te-are 'ncălecată
 „Și mână-te³³⁾ dit loc-lu ațel afurisit!
 „Că mași³¹⁾ a ta glărilie³⁴⁾ te ține ieta²⁰⁾ toată
 „Sum²⁸⁾ umbră 'ntunecoasă, pri dinți rucutit³⁵⁾.

1) Baba-bunica.2) o, ună.3) plete-codițe.4) vestminte.5) cărpite.6) gârbovit.7) voce-glas.8) năbușită.9) ne'nterupt.10) care-cară.11) adânciră.12) negre.13) privea.14) cioră săă cioare.15) destul.16) in-intru.17) întuneric.18) umblași.19) atâp.20) secol.21) a geme, a se svârcoli, a se întoarce de toate părțile culcat fiind în noroi.22) noroi.23) persoană.24) dar. ei.25) uimit, dus.26) bolnavul.27) un fel de boală, cam identică cu tifos.28) sub, supt.29) nas.30) lanț.31) numal.32) piroteală.33) miș-

„Agrunge 'n neduchire și'n visuri fumuroase;
 „Agiunge 'n muhliḡire, nimal¹⁵⁾, dure¹⁵⁾ șeḡuși.
 „Cunoasce-te ȃi esci, pri lume car te scoase;
 „Di ȃe p'arintȃi ai fută³⁶⁾ ș'cu ȃi limbă crescuși.

„Dișteaptă-te și scoală, că oara agiumsi, vine
 „Să spunı și tine 'n lume, ca om și ca bărbat,
 „C'ai minte, giudecată, sımȃire, sânge 'n vine,
 „Și inimă, și suflet di Ar'mân curat.

„Ar'mâni di mumă ș'tată, natura v'are dată
 „Ca s'hiȃ³⁷⁾ ș'ieũ v'am crescută : mulieri, ficiori
 [bărbaȃi;

„Și astă-ȃi făr de-ar'șine, sımȃire, giudecată,
 „Vă bate-ȃi joc de mine, 'n cicioare me călcaȃi!

„Di vatra p'arintească, di-adetea³⁸⁾ str'aușească³⁹⁾,
 „In lume vâr-nă oară⁴⁰⁾ să nu vă dipărtaȃi,
 „Ș'la limba-vē di mumă-acea ar'mânească—,
 „Vă ȃic nica⁴¹⁾ nă-oară⁴²⁾, țineȃi, nu v'alăsaȃi.

„Ș'acel ȃi nu ascultă aestă dimândare⁴³⁾,
 „Di doruri și oftare iu-va⁴⁴⁾ s'nu-și află loc:
 „Di grândine ș'furtună s'chiară 'n ȃiua mare,
 „Șisfulgul⁴⁵⁾ s'l-agudească, ⁴⁶⁾ s'l-usucă, s'l-ardă 'n
 (foc!

căte.34) prostie nebunie 35) rostogolit.36) fost 37) ea sē fiȃ.38) obicei, moravu 39) strămoșesc,40) nicī-odată.41) încă.42) odată.43) ordin, poruncă.44) nicăiri.45) trăsnetul46) să-l lovească.

CATRE ROMÂNII

Voi Românii machedoniți
 Până cându va s'durmiți!
 Câțe nu vë minduiți,
Ca Românii curați și hiți?
Cum di nu vë dișteptați,
 Pisti lume ca bărbați?
 Până cându va s'imnați,
 Pi scutide inchidicați?
Până cându va s'e stați,
Di pumoară 'ncălicați?
 Până cându va se bănați,
Cu-alte limbe 'mprumutați?
Duri șiđut inclinați,
 La gricescilli dispoțați;
 Bărbați, mullieri, mici cu mări,
 Toți v'au ligată di nări!...
 Cum puteți di o purtați,
 Greața iestă, laimarati?
 Cum avđiți, cum arâvdați,
 Di toți s'hiți supărați?
 Turcilli vë đic: Kitapsiși,
 Aă 'ndreptu, ș'nu-s arâși.
 Vurgarlli vë đic: Țințari,
 Ș'v'au ca tu loc din glari.
 Grecilli vë đic: Cuțo-Vlahi,
 Ș'v'au ca tu loc din sclavi!
Toate aeste le ascultați,
 Pitu xeane iu alăgați:
 Ș'nica nu vë dișteptați,

Limba voastră s've 'nvețați.
 Cu sudoare vë lucrați,
 Cu timie vë bânați
 Xeane grădini adăpați ;
 Ș'a voastre vë le secați !
 Cu tot ți hiți disteptați,
 Și d'alțillî cama scăpirați
Vreți, nu vreți, stați înclinați
 Ș'd'un d'alantulu aurlați ;
 Cu părințillî vë 'ncăceați,
 Cu frațillî vë giudicați,
 Cu oaspețillî vë 'ngiurați,
 Ti niscănți mâscârați...
 Va s've dîc, ma s'me lliertați,
 Că mē doare că v'am trați !
 Ia sculați di vë 'mprustati
 Di-pri-una toți ca trați,
Limba voastră s've 'nvețați,
Lumina sē 'mbrăceșați,
 Minteas've luminați
 Ca s'hiți de toți alăvdați
 Ca Români ți hiți curați.

ANECSE ¹⁾

ȘCOALE DE BĂIEȚI

Școala mixtă din ABELA ; anul școlar 1889-90 :

Ioan Manachea
Nicola G. Civica
Nicola Papa Hagi
Nicola G. Cealera
Iuliu G. Mătușiu
/ Iuliu Țapu
Steriu G. Papa Steriu
Dimitri G. Civica
Nacu G. Caragian
Aristide Papa Hagi
Pericli Civica
Nicola Papa Hagi
Nacu G. Exarhu
/ Constantin D. Exarhu
Atanasi G. Papa Hagi
Dimitri N. Guvița
Dimitri C. Cunomu
George D. Tului
Steriu D. Tului
Dimitri T. Beza
Todi I. Zarma
/ Manoli I. Zarma

Gheorghii B. Cutova
Steriu I. Mamali
Nicola T. Caragian
Lambre Papa Hagi
Tului D. Papa Hagi
Ión N. Guvița
Ioan D. Guvița
Bușiu G. Zoae
Nacu D. Cealera
Nacu C. Papa Hagi
Taki N. Papa Steriu
Steriu A. Papa Hagi
/ Ión G. Dimache
Ión D. Dimache
Ión D. Beni
Nacu G. Pupi
Leonida G. Pupi
Bușiu G. Papa Steriu
Dimitri G. Catohi
Ioan Giagea Bazuchi
Dimitri Giagea Bazuchi
Pericli I. Patajiogu

¹⁾ La pagina 43 am promis că vom da numele elevilor școalelor ale cărora cataloage nu le aveam în acel moment. Primindule, le dăm precum urmează. Pe lângă interesul actual ce-l prezintă aceste nume, creștem că filologii și istoricii vor avea ast-fel la îndemână colecțiuni de nume de familie ale Românilor din Turcia care comparate cu acele ce se găsesc în documentele istorice din evul de mijloc și în cele mai nouă, le va da mijlocul de a studia origina multor bărbați cari în acele timpuri s'au ilustrat sau au luat parte la atâtea evenimente istorice.

Nacu D. Tanbosi
 Nicola D. Caciperi
 Ioan D. Caciperi
 Ghiorgghi D. Casidi
 Tului B. Coșcari
 Miltiade G. Papa Hagi
 Gheorghii T. Beza
 Dimitri G. Vira
 Dimitri B. Miga
 Nicola Șiugiuchi
 Taki G. Manachea
 Miltiade D. Manachea
 Tului T.-Bodi
 Pericle G. Paceaura
 /Ioan N. Zangana
 Dimitri Giagia
 Ioan D. Papa-Tulcia

Nicola Papa-Ioan
 Steriu A. Ţeni
 Tului G. Rosiu
 Vanghelița Tomesc
 Despa I. Tomaesc
 Tița Ciapara
 Vanghelița Ciapara
 Aglaia T. Tului
 Maria N. Stamuli
 Olympia Papa Hagi
 Theologia A. Papa Hagi
 Anastasia G. Beza
 Ecaterina B. Baludima
 Maria Androna
 Marița T. Papa
 Vasilichia G. Baracu

SCOALA DIN VLAHO-CLISURA

Anul școlar 1889-90

/Dimitri Dima
 /Cociu Papana
 Gheorghii N. Teua
 Iani G. Gafe
 Cociu Salaiani
 Hristu Marina
 Sili Șiava
 Gheorghii Șiava
 /Iancu D. Adam
 Catinio Nacea
 /Gheorghii Nica
 /Dimitri Cosma
 Catinio Baravachi
 Dimitri Xisfinghi
 Alexi Iogu

Petri Hagi
 Ionic B. Șirimet
 Petre Iota Tare
 Tegu G. Șiochi
 Gheorghii Samara
 Tușu Șiganaru
 Tugu N. Șiochi
 Goga Caracuta
 Cociu Iovani
 Ioan N. Teua
 Gheorghii Tomu
 Hristu Șiochi
 Tașula Hrisonasi
 Catincea Caracuta
 Via Ianachi

F. Mușcaru
 Cociu Mușcaru
 Ianachi Iogu
 Colce Mice
 Goga Anastasi
 Dimitri Babușiu
 Tușu Baravachi
 Gheorghii Psata
 Fani Giumurtu
 Nicola Zahu
 Nastasi Damașioti
 Goga Hăta
 /Gheorghii Papana
 /Dimitri Baba
 Tușiu Peța
 /Dimitri Lazu
 Nule Mangroși
 /Tachi Dumitrescu

/Simu Becu
 Tașula Meră
 /Cociu A. Adam
 Dimitri Mora
 Toma Dimica
 Cota Ghica Baravachi
 Gheorghii N. Iogu
 Tușiu Carastam
 Ioan V. Lazu
 Constantin V. Mona
 Nicolae Gheronicu
 Cociu Turnibuca
 Gheorghii Mironiu
 /Gavril Dimcea
 Nicolae Baba
 /Fani Hagi
 /Fani Blangara

SCOALA MIXTĂ DIN PERIVOLI

Anul școlar 1889-90

/Aurelia Constantinescu
 Tuliu Sdrula
 Nicola Sdrula
 Gheorghii Andachi
 Tuliu Nuși
 Nacu Papa Rizu
 Franca Cociu Marcu
 Panaioti D. Perdichi
 Mătușiu Nibi
 Nicola Nibi
 Gheorghii Sdrula
 Nicola Bubata
 Dimitri Nibi
 Dimitri Mușiu

Gogu Sdrula
 Gheorghii Nibi
 Constantin Sarandi
 Gheorghii Perdichi
 Gheorghii Ciubecu
 Mihali Ciubecu
 Iuliu Mișacă
 Gheorghii Sarandi
 Gheorghii Șumurechi
 /Mihail Palata
 Nicola Palata
 Gogu Perdichi
 Apostol Papa Atanasi
 Gheorghii Papa Atanasi

Ioan Puşpurica
 Nicola Fărşerotu
 Mihali Cutuliapu
 Ión Cutuliapu
 / Nicola D. Marcu
 Tina Marcu
 Nicola Marcu
 Steriu Mirminga
 Gheorghii Mihuliţi
 Gogu Fusca
 Gheorghii I. Fusca
 Constantin Muha
 Dimitri Coloir
 Mihali Lăiţu
 Iacă Belu
 Panaioti Tegu Ioan
 Toma Tegu Ioan
 Mihali Fusca
 Mihali Vangheli
 Ghiorghii Vangheli
 Ghiorghii Constantin.
 Gheorghii Apostolina
 Steriu Apostolina
 Matusiu Muşiu
 Apostol Brezna
 Mihali Brezna
 Nicola Brezna
 Guşiu Andachi
 Dimitri Cuscurida
 Nicola Varduli
 Nacu Varduli
 Constantin Varduli
 Dimitri Dalabira

Steriu Mechi
 Iacali Scrima
 / Gheorghii Scrima
 Apostoli Stamuli
 Panaioti Ciucadana
 Dim. Steriu Ciucaduna
 Iuliu Ciucaduna
 Steriu Vuloaga
 Gheorghii Balamoti
 Marusa Perdichi
 Nicola Balamoti
 Faniţa Mirminga
 Vangheliţa Varduli
 Vangheliţa Sumurechi
 Maruşa Nasica
 Franca Ghicea
 Luşa Nasicu
 Ster. Bubota Burduliacu
 Gheorghii Burduliacu
 Ecaterina Mişacă
 Faniţa Baiati
 Nicola Bela
 Nicola Papa-Rizu
 Gheorghii Caracaciu
 Sirma Caracaciu
 Maruşa Papa-Rizu
 Nicola Ianuşi
 Gheorghii Ioan Ianuşi
 Nasi V. Ianuşi
 Tului Goma
 Iaculi P. Iconomu
 Ecaterina Bela
 Nacu Puşconi

SCOALA DIN SAMARINA

Anul școlar 1889-90

Gheorghe Zisi	Gheorghii Bufu
Zicu Mătușiu	Tasa Papa Costa
Mihaliciu Tole	Atanasie Grâba
Epaminonda Papacosta	Dimitri Crae
Alcibiade Papacosta	Dimitri Piți
Ioan Papazisi	Gheorghii Piți
Zisi Caratana	Atanasi Dodaliari
Ioan Caratana	Nacu Crae
/ Chita Papacosta	/ Urania Pineta
Nicola Varsanu	/ Alexandr Papacosta
/ Ioan Seracu	Alexandr Donda
Ianuli Matusiü	Costa Aguriana
Nicola Dadaliari	George Hagi Bira
Tachi Zuca	Hrișta Luca
Nicola Grâba	Ioan Papa Manoli
Gheorghii Pineta	Manoli Papa Manoli
Ahile Pineta	Nicola Zuchi
Gheorghii Mușiu	Tachi Luca
Ioan Crae	Dimitri Ligura

SCOALA MIXTĂ DIN BĂIASA

Anul școlar 1889-90

Atanasie Zisi	Atanasi Gima
/ Atanasie Cazana	Atanasie Miha
Apostoli Zotu	Bușiu Bili
/ Atanasie Vlahuțu	Bușiu S. Tahu
Atanasie Bili	Dimitri A. Gimă
Apostoli Beza	Dimitri Rizescu

Gheorghi Gimă
 Gheorghi Belciu
 Gheorghi Hagi
 Gheorghi Dumbali
 Hristu C. Gheorghi
 Hroni Varvati
 Ican Bură
 /Ioan Rizu
 Ioan Gimă
 Ioan George
 Ioan Casană
 Ioan M. Bili
 /Ioan Cuseru
 /Ioan Druia
 /Mantu Repa
 Nicola Garace
 Nicola Theodor
 /Nicola I. Cazană
 /Pericli G. Nicu
 /Petri Papa Atanase
 Petri H. Cazana
 Pericle Mihă

Sergiu Litu
 Sergiu Cufu
 Sergiu Zisă
 Sergiu Belciū
 Stefan Beza
 Nicola Mușiu
 Tasula Zotu
 /Vasile Vovă
 Zise Georgi
 Ioan Vrazoti
 /Iță Goraciu
 Maria Gimă
 /Maria Theodori
 /Maria Druia
 /Maria Cazana
 Maria Paloselit
 /Emilia Ianuli
 /Despa Druia
 /Sultana Gimă
 /Zoița G. Rizu
 Zoița C. Hagi
 Zoia T. Tega

GIMNASIUL DIN IANINA

Anul școlar 1890-91

/George T. Papa
 Ioan Patajio
 Dimitri Reza
 Dimitri Papa Hagi
 Hristu Giagia
 Aristide Tuliū
 Steriu Damașioti
 Take Civica
 Ioan Manachea
 Teodor Zarma

Costaki Șeaca
 Ianaculi Papa Atanasie
 Nicola Nibi
 Cnnstantin Nușiu
 Iuliu Zdrula
 Gheorghi Pisandachi
 Atanasi Zissi
 Ioan Bura
 Ioan Dima
 Ioan Zissi

Gheorghii Zuca
Zicu Matusiu
Nicola Fole
Gheorghii Zissi
Nicola Ciacma

Chendra Balamaci
Gule Busiulenga
Tuşiu Dicea
Nicolae Papa Nulă
Tuşiu Cionga

SCOALA DE FETE DIN VLAHO-CLISURA

Anul şcolar 1880-90

Tasa Papa Hagi
/ Elena Adam
Afrodita Hagi Bealu
Maria Cola
Maria Mangroşi
Maria Sotira
Sofia Boja
Maria Bura
Paraschiva Colinda
Maria Peţa
Aspasia Gheronicu
/ Sultana Cociu
Sultana Stefichi
Tinca Mironiu
Sultana Cusma
/ Aspasia I. Mironiu
Aspasia Carbatacu
Veta V. Mironiu
Tinca Antoni
Andromachi Gheronicu
Sultana Antoni
/ Florica Ghica Papa
Maria Zissi
Atena Hristu
/ Elena Naum
Vita Cola
Atina Dina
/ Maria Fani

Elena Panaioti
Caliopi Sili
Elena Şava
Vasilichia Taşula
Tana Dimitriu
Echia Stamuli
Paraschevia Blangara
Arania Taşula
Afroditi Nicola
Paraschiva Dimu
Hiota Tuşeata
Caliopu Mitu
Evantia Cola
Aspasia Mitu
/ Tinca Ioan
Paraschiva Sili
Olga Carbatacu
Vasilichia Dola
Maria Fani
Atina Hristu
Caliopu Naidu
Ecaterina Iota
Aspasia Dafa
/ Maria Duca
Tana Coma
Tinca Toti
Elena Iana
Elena Goga

SCOALA DE FETE DIN TÎRNOVA

Deschisă pentru prima oară la 3 Septembrie 1890

/ Maria Eftimiu	Canstantina Têrpea
/ Fania Caragea	Ecaterina Têrpea
Vasilichia Georgescu	Iraclia Atanasescu
Fania Constantinescu	Marița Cuciuchi
Venera Atanasescu	/ Hrista Lambu
Elena Papa Dima	Vasilichia Lambu
/ Domnica Atanasescu	Marița Têrpea
/ Clia Atanasescu	Sofia Guda
Vasilichia Caragea	Atanasia Culușiu
/ Marița Niculescu	Fania Spiru
Hariclea Mulovișteanu	Constantina Spiru
Atena Apostol	Zoița Schipitar
Fania Eftimie	Sevasta Lica
Venera Svarno	Domnica Natu
/ Aglaia Naum	Maria Rufo
Fania Naum	Vasilichia Rufo
Vasilichia Papa Steriu	Nicolachi Visar
Atena Bașaculi	Fania Dimitrescu
Constantina Atanasi	/ Cocea Dimitrescu
Atanasia Hagi	

TABLA ANALITICA A MATERIILOR

I

Șchița istorică

Cunoștințele în România despre românii din Turcia: — confundarea românilor cu grecii. — D. Bolintineanu și cartea sa: *Călătorii la Români din Macedonia*. — D. Ioan Ionescu (de la Brad) și I. Eliade Rădulescu. — Petiția d-lui A. Mărgărit către Aali-Pașa. — Instituirea unui Comitet Macedono-Român în București în 1860. *Apelul ce a adresat Românilor din Epir, Macedonia, Tesalia și Albania*. — Întâiul învățător român din Turcia D. Atanasescu. — Părintele Arhimandrit Averhie și Institutul Macedono-Român de la Sfinții Apostoli din București. — Fundarea și scopul *Societății de cultură Macedo-Română* din București (1879). — Greutăți și piedici întâmpinate la întemeierea școalelor. Obligațiunea impusă preoților români din Macedonia de Episcopi de a semna un legământ prin care declară a lucra contra școalelor române. *Instrucțiunile date Arhiepiscopului Pelagoniei în 8 Decembrie 1879 de către Patriarhul Ecumenic Ioachim III cu privire la Școalele române*. — *Ordinele Episcopilor cu privire la citirea în*

romănesce în biserici. — Uneltiri de intimidare ale Episcopilor și Comitetelor grecești față cu unii partizani și profesori ai școalelor române. Scrisoarea din 23 Iunie 1881 a comitetului central (Syllogos) din Atena către Eforii Școalelor comunale din Vlaho-Clisura. — Activitatea Societății de cultură Macedo-Română de la 1880 încoace. Estras din un memoriu al d-lui G. Misail cu privire la niște legături pag. 1—32.

II

Inițiințarea și mersul școalelor

Școale de beți: Profesorii, greutatea inițiințării, starea actuală, numele școlarilor:— *Tirnova; Gopeși; Avela; Vlaho-Clisura; Ohrida; Călive-Veria; Crușova; Neveasta; Ordinul vizirial dat de Savfet Pașă în Septembrie 1878 pentru deschiderea și libera funcționare a școalelor române*:— *Perivoli; Perlepe; Monastir (Bitolia); Moloviște; Hrupiștea; Magarova; Samarina; Furca; Grebena; Băiasa*; — Gimnasiul, adică Liceul și internatul din *Bitolia; Nisibole; Laca; Pleasa; Ghiorgea; Constantinopole; Turia; Ianina*: școală primară, gimnasiu și internat; **Memoriul din Maiu 1888** către Munif-Pașa ministrul instrucțiunii publice. — Școala din Resna.

Școala de fet: *Ohrida; Crușova; Gopeși; Vlaho-Clisura; Bitolia; Moloviștea; Salonic; Magarova; Ianina* pag. 32—110.

III

Scopul adversarilor școalelor române din Turcia

Intrigele și calomniile agenților paneleniști nu mai prinde. Scopul acestora este vedit: grevizarea Românilor și Albanezilor din Turcia ca apoi Gre-

cia să poată susține și să pretindă de la Europa anexarea Macedoniei, Epirului și Albaniei.— Grecia nu face nici un sacrificiu pentru instrucțiunea în satele grecesci nu numai din afară dar chiar la dânsa, ci numai în comunele Române și Albaneze din Turcia, cu toate că aceste comune—mai cu seamă cele românesci—sunt avute și mulți dintre români le-au înzestrat cu fundațiuni școlare și de cultură însemnate. Dar în aceasta Grecia are și un însemnat interes afară de acel al anexării provinciilor, căci locuitorii dedându-se și iubind cultura grecească au făcut până acum însemnătate daruri și fundațiuni școlare chiar Atenei. Esemple.— Numele multor români cari au lăsat averi pentru instrucțiune și îmbunătățiri în orașele lor de origină, ceea ce dovedește că acolo ajutoarele ce vin din Grecia sunt cel puțin de prisos dacă nu sunt chiar interesate în scopul sus-dis.— Scrisori ale Consulului grec Panurias și ale agentului panelenist Pikion prin care îndeamnă ca în documentele oficiale să nu se menționeze cuvintele care ar arăta că unele comune sunt românesci sau că locuitorii ar fi români.— Suma sacrificiilor bănești ce face Grecia pentru ajutorarea școalelor din comunele românesci. Esemple.— Documente oficiale ale Ministerului Afacerilor streine din Atena prin care se dă instrucțiuni Consulilor din Turcia Europeană despre modul în care să se motiveze față cu autorităților otomane proveniența banilor ce se dau pentru întreținerea școalelor.— Mărturisirile diarelor grecești: *Efimeris* și *Palinghenesia* despre aceste eforturi ale politicii grecesci față cu populațiunile române din Turcia. Scrisorile Mitropolitului Neofit din Bitolia și a Eforii lor școalelor grecesci de acolo de unde reese intima legătura între aceștia cu guvernul din Atena în cestiunile școlare și altele ce interesează scopurile politicii grecesci în Turcia.— *Esemple despre greci-*

sarea comunelor române din Macedonia și Epir. — Studiul d-lui Mackenzie Wallace asupra: Trecutului și viitorului Elenismului. . . . pag. 110 — 140.

IV

Insemnătatea elementului român din Turcia

Presa grecească contestă existența românilor ca naționalitate deosebită confundându-i cu grecii, — precum și limba și numărul românilor. — Români numiți *Semi-romănofonî* și *Elino Vlahi*. — Estrasedin *Neologos* din 23 Frieebra 1880; — din *Syllogos* din 9 Februarie 1880; — din *Syllogoi* de la 20 Iulie 1890, — din același diar cu data din 18 August 1890. — Părerile contrare acestora espuse în diarul: *Pandora* de literatul grec *Rizu Rangabe* pag. 140—147.

De unde și când s'au stabilit românii în Macedonia, în Tesalia, în Albania, în Epir și în Grecia. Fundarea coloniilor de Paul Emiliu, și de către Anicius, Consuli ai Romei cu 168 ani înainte de Isus Christos. — Interesele romanilor în această colonizare; cum s'a hotărît colonizarea. — Caracterul coloniilor romane stabilite în Macedonia, Epir, Albania și în Tesalia. — Probă despre existența acestor colonii romane în tot timpul evului de mijoc. Autorii bizantini care menționează pe românii lde peste Balcani și statele lor. Existența *Principatului Marcii Vlahii* din Tesalia și Pind în evul de mijloc dovedită istoricește. — Anna Commena, Pachymer, Ioan Cantacuzen, Chalcondilas, Veniamin din Tudella; — Călătorii și scriitorii moderni: Leake, Pouqueville, Cousinéry, Heuzey, Lejan, Ami Boué, Kanitz, Han, Dimitrie Bolintineanu. — Privilegiile românilor sub domnia Turcilor. — Căpitanatele românești. — Românii ce s'au ilustrat în revoluția grecească și aceia cunoscuți ađi în Grecia și Turca pag. 147—176.

Provinciile, orașele și comunele din Turcia locuite de Români. — Comunele române din Macedonia, din Epir, din Albania (districtele Valona, Musachia, și Durazzo). *Comunele romănesci din Tesalia anexate la Grecia în 1881.* — *Comune și localități romănesci din Nordul Greciei.* — Caracterul și condițiunea românilor din Turcia pag. 176—189.

Incheere. — Pericolul desnaționalisării cu care se luptă românii din Turcia. Amintire despre o situațiune analogă în care se aflau românii din România. Necesitatea ajutorului ce se reclamă de la noi, cu care lupta lor va avea un rezultat favorabil menținerii individualității lor. pag. 189—194.

Mostre de limba și literatura Românilor din Turcia: versuri de d. Tașcu Iliescu (Crușoveanu) institutor: *Limba str'ausească; Moașea misterioasă și blestemul al liei; Către români* pag. 195—201.

Anecse. numele elevilor din școlile de băieți din Abela, Vlaho Clisura, Perivoli, Samarina, Băiasa, gimnasiul din Ianina; — Școlile de fete din Vlaho-Clisura și Tirnova pag. 202—208.

Tabla analitică a materiilor.

